SANCTORUM MARTYRUM ABUNDII PRESBYTERI, ABUNDANTII...

Fulvio Cardulo

NB. Quaternio D

b3 [illegible] male [illegible],
c ita ut [illegible] [illegible]
20 50-51-54-55-58-59.
[redacted] ·, et reliqua
[redacted] [illegible] ε.

SANCTORVM MARTYRVM

ABVNDII PRESBYTERI, ABVNDANTII DIACONI, Marciani, & Ioannis eius filij,

PASSIO

Ex tribus vetustissimis, & manu scriptis codicibus deprompta,

Cui additae sunt Inventiones, & Translationes, & ad historiam Notae.

ROMAE, Apud Franciscum Zanettum

CIↃ·IↃ·LXXXIV.

SVPERIORVM PERMISSV

IHS

Patria uos, nomen, pietas, nex una, sepulcrum
Deniq coniungit, palma, triumphus, honor.

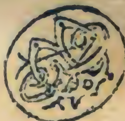
SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO GREGORIO XIII. PONT. MAX.

Parenti optimo, Fundatori,

Collegium Societatis Iesu Romanum salutem, & felicitatem.

VANTAM, Pater Beatissime, Sanctorum hominum, quorum animas in cælum receptas, & Dei possessione beatas pie credimus, ac profitemur, sepulcra, reliquiæ, & cultus, vim habeant ad excitandum, vel augendum in mentibus Fidelium, internæ religionis ardorem, cum recta ratio, & veterum patrum auctoritas, & constans Ecclesiæ Orthodoxæ consensio, tum quotidianus vsus, & experientia in primis ostendit. Ac, ne qua pars officij pastoralis in te desiderari pos-

ſe videretur, hanc quoque dignam Pontifice cogitationem ſuſcepiſti, vt ſacras ædes, aras, memorias martyrum, aut nouas extrueres, aut vetuſtate collabentes inſtaurares, aut exſtructas, & inſtauratas, liberaliter exornares. Nos quidem, vt alia, eaque prope innumerabilia, & ſingularia tuæ paternæ in nos bonitatis, & perpetuæ benignitatis exempla nunc omittamus, proximis certè diebus hoc quoque beneficij genus experti ſumus; cum ampliſſimum templum, quod ſanctiſſimo nomini Ieſu ad vſum, ac munera noſtræ ſodalitatis, & ad publicam Chriſtiani populi commoditatem, Alexander Cardinalis Farneſius ingenti ſumptu nuper ædificauit egregio munere, hoc eſt SS. Martyrum corporibus nobilitare, ac locupletare voluiſti. Quo quidem facto pietatem, ac religionem æmulatus es SS. Pontt. inprimiſq. Damaſi I. Paſchalis I. & Leonis III. qui ſacras reliquias inuenerunt, & honorifice recondiderunt. Et profecto tantæ Baſilicæ ſplendori, magnificentiæ, dignitati id vnum deerat decus,

& or-

& ornamentum, quod non nisi à pontificia poterat potestate, atque auctoritate conferri. Hac liberalitate immortali Deo gloriæ, SS. Martyribus honoris, populo Christiano pietatis, templo ipsi religionis, nobis denique lætitiæ facta est insignis accessio. Argumento est ingens hominum multitudo, quæ simul ad sollemnis pompæ spectaculum primo die, simul ad sacrosanctas reliquias toto quidem insequenti triduo, sed vltimo die præcipue, qui Dominicus fuit, continenter religionis ergo confluxit. Atq. vt professæ quidem Domus fuit, honorifice sacra ossa excipere, & collocare, aliorum vero Collegiorum, quæ à tua constituta sunt prouidentia, & nostræ societatis curæ concredita, decenter, pieque comitari; sic huius nostri, seu tui potius Collegij partes fuerunt, præter communem illum honorem, & comitatum, quoniam secundum noui gymnasij frontem sanctæ reliquiæ præferebantur, affixis varij generis poematijs, & emblematis, horum Sanctorum laudes, ac merita celebrare. Illud præterea, ac

multo etiam magis nostri esse officij duximus, vt ipsorum beatissimorum Martyrum passionem è tenebris erutam, ad Christi Domini gloriam, & ad communē fidelium vtilitatem quamprimum ederemus in lucem. Quapropter ex tribus vetustissimis codicibus manu scriptis, quorum vnus in oppido Ariniano (vbi Martyrum corpora à B. Theodora sepulta, per annos circiter DCC. iacuerant) penes nobiliss. virum Lucium Sabellum, eius oppidi Dominum, asseruatur, alter Romæ in tabulario venerandæ Basilicæ S. Mariæ maioris exstat, tertius, qui cum Arinianensi exemplari pæne ad verbum consentit, in Monialium perantiquo retinetur cœnobio, & Ecclesia, quam in Etruria prope vrbem Senas Pipinus, Caroli Magni Imp. filius, Italiæ Rex à Leone III. Pont. max. appellatus, atque inunctus, his sanctis Martyribus ædificauit; ex ijs, inquam, veteribus scriptis (quæ cum priscam illam simplicitatem, pietatemque redoleant, à Notarijs S. R. E. manasse creduntur) breuem totius martyrij narra-

tionem collegimus, vna cum prima translatione, ab Othone III. Augusto facta anno Domini circiter MI. cum ex Ariniano Romam sacra corpora sunt importata, & in templo S. Adelberti Episc. & Mart. ab eodem Imperatore inter duos Pontes exstructo, quod postea S. Bartholomæi nomine appellatum est, collocata. De altera translatione, qua in ecclesiam SS. Cosmæ, & Damiani fuerunt illata, quamuis omnia inuestigauerimus, perscrutatique simus, tamen, vt nihil compertum habemus, ita suspicari aliquid, seu coniectare possumus, quod in nostris ad historiam notis explicabimus. Hanc tertiam, tuo iussu factam, adiecimus, vt maximi beneficij perpetua exstet memoria. Vt vero huius operæ fructus ad plures pertineret, & gratior esset, atque iucundior, cum prælo subijcere statuissemus, tibi potissimum, B. P. opusculum dicandum existimauimus, qui totius rei, & beneficij auctor fuisti. Accipies igitur hoc nostri vt erga te grati, sic in sanctos Martyres pij animi monumentum

ea facilitate, & mansuetudine, qua hoc tuum Collegium, atque adeo vniuersam Societatem Iesu prosequi consueuisti: quod sane vt quam diutissime facere, & de tota Ecclesia Dei benemereri possis, nos more nostro pro eo, ac debemus, semper tibi & salutem plurimam, & incolumitatem longissimam à Domino comprecamur.

SAN-

Christigenæ idolis dare thura iubentur: Abundi,
Voce præis cunctis, et dare thura negas.

SANCTORVM MARTYRVM ABVNDII, ABVNdantij, Marciani, & Ioannis eius filij passio.

*TEmporibus * Diocletiani, & Maximiani Impp.* orta est seditio Pontificum in vrbe Roma: & venerunt ad Diocletianum, & Maximianum, dicentes; Contra salutem vestram multi Iesum Christum colentes, seducunt populum, & dicunt nos debere templa relinquere Deorum nostrorum, & nefariæ sectæ eorum consentire, & Iesum imitari; & ingredientes Dijs nostris insultãt, & vana numina Deorum nostrorum esse dicunt, & plurimos in eorum errorem pertrahunt. Sed iubeat Clementia vestra, vt inquirantur in tota vrbe, & vbicunq. inuenti fuerint, ducantur ad Deos nostros, & tura eis, & libamina offerant: qui autem hoc fecerint, honorem palatij vestri habeant, & in locum suum restituantur: qui vero noluerint sacrificare Dijs omnipotentibus, iubeat pietas vestra eos puniri, sicut in sacris legibus præcipitur, vt alijs exemplum præbeant.* A B

Edicto igitur proposito in vrbe Roma, factum est post biduum, stetit quidam legis consultor ante Diocletianũ Imp. & dixit: Pietati vestræ suggero, quia sunt viri in hac vrbe constituti, & absconditi, qui huius sectæ sunt auctores, & populum seducunt recedere à templis, & eorum vanam doctrinam imitari

tari

tari: sed iubeat clemētia vestra eos teneri, & ducantur, vt consentiant religioni vestræ, & Dijs sacrificent. Tunc mandauit Imp. sub omni celeritate illos ad se perduci: qui velocius abierunt, & perduxerūt eos ante Imp. eratq. numerus eorum, vigintiquinq.
C * inter quos erat Beatus Abundius presbyter, & Abundantius diaconus, qui eis ministrabant, & doctrinam Christi docebant.

Qui cum venissent ante Imperatorem, prorupit Imperator, dicens: Vnde estis? aut cuius religionis.
D Respondit Abundius presbyter, & dixit, * Omnes isti, quos conspicis, Christiani sunt, & nomina dederūt in cœlo: Diocletianus Imp. dixit, Vt video, tu seducis eos, vt non sacrificēt Dijs omnipotentibus, Tūc illi omnes quasi ex vno ore dixerūt; Nunquam bene sit Dæmonibus tuis, quos colis: absit, vt eis ceruices nostras inclinemus, aut eis sacrificemus; sed nosmetipsos offerimus sacrificium piæ deuotionis Domino nostro Iesu Christo, hostiam viuam in odorem suauitatis, vt animas nostras à tenebris eruat, & ad veram lucem perducat. Dij autem tui cum suis cultoribus in æternum pereunt.

Dicit Diocletianus ad B. Abūdium, Qui vocaris?
E Respondit Abundius presbyter, & dixit, * Primo nomine spirituali Christianus sum, & presbyter dicor: secundo vero corporali Abundius nuncupor, peccator, & seruus seruorum Domini nostri Iesu Christi. Nunc autem certissime scias, quòd neque me, neque aliquem ex istis, quos vides, â Christi fide deuiare poteris, qui semel conscripti sunt in libro

bro vitæ, & nunquam obedient tibi, vel simulacris tuis.

Tunc S. Abundantius Diaconus dixit ad Diocletianum; Putas, quòd nos adoremus idola surda, & muta, et sine anima ad iniuriam summi Dei, qui cuncta creauit ex nihilo? nos enim scimus ista ærea esse, & lapidea, & ab hominibus fabricata. Vos ergo in tanto errore deuoluti estis, vt derelinquatis Deum, qui cuncta creauit, & idola manu facta adoretis, & colatis, & lapidi dicatis, Deus meus es tu; & ligno dicatis, Adiuua me? hæc enim omnipotens Deus ad vsum hominum condidit, non vt pro Dijs adorentur: Dominus enim noster Iesus Christus de cælo descendés docuit nos, vt relicto errore simulacrorum adoremus eum, qui condidit nos. Omnia enim idola manufacta nihil sunt: nam confunduntur omnes qui adorant ea, sicut scriptum est;

Confundantur omnes, qui adorant sculptilia; & qui gloriantur in simulacris suis; & iterum,

Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominũ. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent; & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo; neque enim est spiritus in ore ipsorum. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.

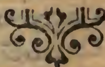
Confitere, quod ratione debes. Quis adorandus? Creator, an creatura? Diocletianus respondens dixit; Quis est Creator, & quæ creatura? Respondit

Abun-

Abundãtius, & dixit; Sic repleuit cor vestrum diabolus, vt non intelligatis hominem loquentem? Dixi tibi, Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui per Verbum suum, cooperãte Spiritu sancto, fecit cælũ, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt. Hunc omnium Creatorẽ nos Christiani adoramus, & ipsi placere gestimus. Nam idola vestra, quorum effigies gypsea, lignea, ærea, atque lapidea est, vel quibuscunque metallis deornata esse noscuntur, perpetuo igni tradentur, & in æternum peribunt cum simul colentibus ea. Diocletianus Imp. dixit, Quid variatis? Sacrificate * Deo Herculi, & Ioui, inuictissimis, & euadetis tormenta, & nolite in uanũ perdere vos metipsos. * Responderunt Sancti Martyres, & dixerunt, Perdet te Deus, quoniam nos seruos suos sine causa affligis, qui sumus inculpabiles: & hoc tibi notum sit, quia nunquam sacrificabimus Dæmonibus tuis.

F

G

Viginti atq. tribus pro Christo colla secantur:
Carcere conclusis hoc Theodora refert.

Tunc iratus Diocletianus iußit amoueri ſanctos Abundium, & Abundãtium, & in carcerem recipi
H ** in cuſtodia Mamertini; ceteros vero viginti tres fideles in Chriſto iußit duci foras muros ciuitatis*
I *Romæ* via Salaria veteri, & ibidem capite trũcari. Martyres vero inclyti Chriſti, ducti cum gaudio ad perfectam, & ſine dubitatione viam, proſpicientes in cælum, dixerunt; Deus omnium, & Domine vnigenite, Ieſu Chriſte, fili Dei viui, qui cælum extendiſti, & terram inſuper aridam fabricaſti, quem nos ignorabamus, ſeruientes olim in errore, & fæda exhibitione, & per tuas ſacras paginas veritatẽ didicimus: tu naturæ conditor es, tu Dominus cæli ac terræ, qui creaſti omnem orbem, & omnia, quæ in eo ſunt, quem nunc cognouimus ante Luciferum genitum, quem omnis abyſſus tremit, & metuit, & omnis mons, & collis contremiſcit, audiens terribile, & glorioſum nomen tuum: tu domine Ieſu Chriſte, ſpes eorum, qui ad te confugiunt, liberator eorum, qui in te ſperant, reſpice de cælo, & miſerere nobis, & ſuſcipe animas noſtras, non reputans nobis delicta iuuentutis, & ignorantiæ noſtræ, quæ ignorantes, & exiſtentes in altitudine tenebrarum harum egimus, ſed ſecundum magnam miſericordiam tuam memor eſto noſtri, Deus.*

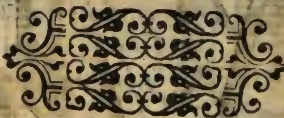
Orantes vero, & ſignaculum Chriſti in fronte ſibi facientes, tendẽtes ſimul capita ſua prompte cum lætitia magna, finem huius ſæculi ſuſceperunt, & ſic per proprium ſanguinem, gratia Dei, ſibi ipſis memoriam æternam inſtruxerunt Nonis Auguſti:

*quo-

*quorum corpora tunc collegit Ioannes presbyter, & Theodora matrona, & ſepelierunt ea in crypta in cliuo Cucumeris. K

Tunc B. Theodora venit ad carcerẽ ad B. Abundium presbyterum, & Abundantium diaconum, & narrauit eis, quomodo conſtãter ſuſcepiſſent Sancti martyrium, & quomodo veniſſet Ioannes presbyter vna cum ea,* & collegiſſet corpora Sanctorum, L & cum aromatibus, & linteaminibus ſepeliſſet eos * in cliuo Cucumeris, in crypta, & poſt ſepulturam M eis exhibitã *cum gloria illic celebraſſet diuina myſteria in pace. N

Cum vero audiuiſſet Diocletianus Imperator quia cum magno gaudio acceperunt palmam martyrij ſancti Martyres, amplius contriſtatus eſt, quia multo eos amplius non cruciauit.

Poſt

Tormentis multas cruciatur Abundius horas
Cum consorte simul nominis atq necis.

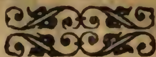
*Post dies vero xxij. iußit Diocletianus produci sanctos de custodia Abundiũ, & Abundantium, & * præsentari in Tellude, in foro, ante templũ: qui dũ præsentati essent, vincti catenis; his verbis eos Diocletianus Imperator affatus est; Quid tractastis circa salutem vestrã? Ego vobis dedi inducias, vt derelinquentes vanas superstitiones, adoretis Deos immortales, vt non male pereatis. Iam deponite pertinaciã vestram, & artes magicas. Vt quid in vanum perire festinatis? nolite confidere in arte magica, ne vos pereatis simul cum illis, cum quibus tenti estis. Responderunt sancti Martyres, & dixerũt: Stulte, & insensate, quare perditos eos putas, quos cũ Christo credimus regnaturos? non enim perierunt, sed magis cũ Christo gloriãtur. Tu autẽ non es dignus eorũ aspectibus præsentari. Tunc perducti sunt ante legisconsultorẽ, qui eos accusauit, vt eis tormenta præpararet, quibus legisconsultor dixit, præsente Diocletiano: * Si isti extincti non fuerint, nõ erit clarus timor: & omnis ciuitas Romana ad horum sectam curret.* O P

*Tunc Diocletianus iußit eos * leuari in Eculeo, & diu torqueri, qui cum diu torquerentur, dicebant, Gloria tibi, Domine Iesu Christe, rex Angelorum, qui es cunctorum vera ac perpetua salus populorũ, quia meruimus esse socij seruorum tuorum. Dicit eis Diocletianus, Iterum Christum nominare audetis? Per virtutem magnam Dei Herculis, modo extinguam pertinaciam vestram, & faciã vos capite cædi: & iußit eos statim duci * in viam Flaminiam * decimo ab vrbe milliario, vt ibi capite truncarentur.* Q R S

Damnati ad decimum lapidē ducuntur. ademptū
Morte parens natum plorat, opemq petit.

*Dum autem ducerentur ſancti Dei Abundius, et
Abundantius vincti catenis, venerunt * iuxta ciui- T
tatem Lubram. Tunc obuius occurrit eis * Mar- V
cianus, clariſsimus vir, & perſtrepens, & lugens di-
cebat, Heu me, quia amiſi filium meum; Dicit ei
B. Abundius presbyter, Ecquis tulit tibi filium
tuum? Reſpondit Marcianus, & dixit, Mortuus
eſt: ſancti Martyres dixerunt ad eum; Si credideris
in Chriſtum, modo ſaluabitur anima tua, & filium
tuum habebis incolumẽ. Dicit ei Marcianus, Quid-
quid mihi iuſſeritis, faciam; tantum vt reſuſcitetis
filium meum. Reſponderunt ſancti Martyres, &
dixerunt ei; Cito affer eum ad nos, & videbis ope-
ra Domini noſtri Ieſu Chriſti: qui quidem Marcia-
nus cum abiiſſet, vt filium ſuum afferret, miniſtri
diaboli noluerunt ſuſtinere, vſque dum rediiſſet de
ciuitate Lubra.*

Extinctus puer affertur. prece surgit ab umbris,
Cum nato patrem mox sacra tingit aqua.

Cum vero perueniſſent ad locum prædictum, ecce Marcianus venit curſu rapido, & mortuum filium ſuum in vlnis deferens, humiliter eſt Sanctorum pedibus deuolutus, dicens, Per Chriſtum vos coniuro, pro quo hæc patimini, vt me ſimul vobiſcum faciatis venire ad coronam martyrij poſt reſurrectionem filij mei.

Tunc multitudo populorum, quæ ad ſpectaculũ conuenerant mortis, illecti curioſitate, mirabantur, ſi potuiſſet ab eis mortuus reſuſcitari. Sancti verò firmam habentes in Chriſto fiduciam, eadem hora ſe proſtrauerunt in terram, & cum lacrimis orauerunt ad Dominum, dicentes,

Domine Ieſu Chriſte, qui Lazarum quatriduanum de monumento fætentem ſuſcitare dignatus es, & filium vnicum viduæ, glorificet nunc te Deus pater cum ſancto Spiritu ſanctitate plenus, & ſcientiæ largitor ſine inuidia, ſempiternus rex, Deus miſericordiarum, & Dominus omniũ viſibilium, & inuiſibilium: Te inuocamus, qui es, & qui præſens es, & manes in ſæcula Deus, & petimus, & deprecamur magnitudinem, quæ in te eſt (tu es enim omnipotens Deus, qui dixiſti, Ego occidam, & viuere faciam) vt digneris mittere Angelũ tuum, qui reuocet Spiritum in hoc corpus extinctum, vt cognoſcant omnes, quia tu es Chriſtus, filius Dei viui, qui pro ſalute humani generis deſcendiſti de cælo, & veniſti in terram, mundum confractum ſolidare, qui cum Deo patre, & Sancto Spiritu viuis, & regnas Deus in ſæcula ſæculorum, Amen.

Et cum ab oratione ſurrexiſſent, S. Abundius conuerſus ad cadauer, dixit, Tibi dico, terra arida, ſurge in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt viui non moriantur, & mortui reſurgant in æternum cum Chriſto: Et ſtatim aperti ſunt oculi defuncti, & reſurrexit.

X *Tunc Marcianus *obtulit eis vrceum cum aqua, dicens, Per Chriſtum vos coniuro, vt non tardetis me baptizare, vt vobiſcum perueniam ad coronam martyrij, quem accipiens B. Abundius presbyter, baptizauit eum In nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti, cum filio eius, qui fuerat reſuſcitatus.*

Ea-

Quattuor ense cadunt Christo. Theodora sepulchro
Corpora fert, animas excipit aula dei.

Eadem autem hora ipsi spiculatores surgentes, comprehenderunt Marcianum, & filium eius, vt cum eis pariter decollarentur. At sancti Martyres posuerunt genua sua in terram, & orauerunt ad Deum dicentes,

Gratias tibi agimus, Domine Iesu Christe, Deus Sanctorũ, qui confirmasti magnũ, & terribile, ac gloriosum nomen deitatis tuæ in eis; qui adorant te manifeste: qui tenebrosum inimicũ dispersisti, qui gloriosum intellectũ in nobis seruis tuis in perfectione cõfessionis tuæ instituisti, qui mirabilem gratiam Patris tui, & Dei nostri, Domine Iesu Christe, donasti nobis, qui sanctum Iob prouocasti per nequissimum diabolum, & non inuenisti in eo malitiam, cui & contestificasti: Tu Saluator, qui B. Tobiam castigasti, & propter eam, quam in te habuisti, irreprehensibilem dilectionem, pietate tua ei misertus es: Deus vitæ, qui manifestasti caligines tenebrarum, & veritatem declarasti, qui destruxisti medium parietem, & temetipsum ostendisti in opere claritatis tuæ, qui mortificasti tenebras, & lucem oriri fecisti, & destruxisti dolores perditionis, qui redegisti quæ de terra sunt, in terram, & quæ de cælis sunt, in cælos; qui esuristi, & passus es, & crucem sustinuisti pro nobis, qui in profundum Tartarum introisti, & mortem nostram suscepisti, vt tua morte nos immortales constitueres, qui illuminas priores tenebras: Domine Iesu Christe, instrue animas nostras ad dulcedinem viscerum misericordiæ tuæ, & connumera nos cum fidelibus tuis, qui

tibi

tibi fideliter placuerunt: quia tu es, qui electionem fecisti Sanctorum; te inuocamus, Domine Iesu Christe, liberator omnium, te adoramus, te deprecamur, & supplicamus, qui nos liberasti de multis tribulationibus, quæ nobis ostensæ sunt; lumen verum in lumine vero tuæ deitatis, salua nos, rex cælestis, Domine Iesu Christe, apud quem non est personarum acceptio; perfectos esse nos fac in tui nominis confeßione, iube nos suscipi in tuam gloriam, vt splendide induti, effugiamus à malo, quo circumdati sumus: Redde verò maligno Diocletiano, sicut operatus est in innocentes seruos tuos: affige verò eius incredulum cor, & obduratum, & lapideum eius spiritum ad correctionem eorum, qui contemnunt tuam magnitudinem: Nos enim etsi pauperes, & peccatores existimus, rogamus tamen apud sanctam tuam pietatem, & clemētiam in conspectu tuo nos aßistere mundos, quia agonizamus pro veritate tua, Domine Iesu Christe, cui est honor, & gloria, & potestas, & imperium cum Deo Padre, & Spiritu sancto & nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen: Et hæc orantes, dixerunt carnificibus, Pro quibus directi estis, complete iussa vobis. Et vitam finierunt per gladium. Paßi sunt autem sancti Martyres Abūdius presbyter, Abundantius Diaconus, Marcianus, & filius eius, XVI. Kal. Octob.

*Eadem verò nocte venit Theodora matrona cum pueris suis, & posuit eos in vehiculo suo, & deportauit eos * in prædium suum milliario ab vrbe*

Z Roma * vigesimo octauo, & ibi eos aromatibus, & linteaminibus honorauit, & sepeliuit in pace, et gratia Domini, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

PRIMA INVENTIO

ATQVE TRANSLATIO SS. Abundij, & Abundantij ex codice Arinianensi descripta.

POst multos autem annos pace Ecclesiæ reddi-
1 ta, Imperante Domino nostro * pijssimo, &
æterno Augusto, Othone Magno III. Imperatore,
anno primo sanctissimi ac beatissimi Apostolici
2 summi Pontificis * Syluestri Papæ Vrbis Romæ,
3 exstitit * quidam Episcopus, Adelbertus nomine, omnium artium peritia, & litterarum imbutus, & Deo amabilis, & populo prædestinato, Christi vestigia imitatus, & dominicum præceptum, qui dixit, Qui reliquerit domum, aut agros, aut vxorem, aut filios propter nomen meum, centu-
4 plum accipiet, & vitam æternam possidebit. * Hic
dum in Sclauonia esset Episcopus, & eos ire per
5 abrupta vitiorum cerneret, * Episcopatum dese-
ruit, & monasticum habitum concupiuit.
6 * Mansit autem in Ecclesia B. Bonifacij in vrbe
7 Roma * dies plurimos, * & ibi regulariter vitam du-
8 xit. * Denique cum Domnus Otho Romam venis-
9 set,

*ſet, quid illic vir tantus faceret, inquiſiuit, & eum ad ſe venire fecit, * & ei Epiſcopatum reſtituere* 10
*curauit, dicens, non eſſe bonum ſuam ſponſam relinquere, & filios, quos Chriſtus adoptauerat, orphanos deſerere; qui cum inuitus eſſet ad ſuum Epiſcopatum adductus, * & à ſuis non eſſet rece-* 11
*ptus, ipſe quoque, quis eſſet, apparuit: quia lumen in tenebris latere non potuit. Antiquorum præcedentium Patrum exemplum imitatus, deſiderauit ad palmam venire martyrij. Abijt autem * in aliam* 12
*Sclauoniam, in qua erant Gentiles, vt eos ad Chriſti fidem reuocaret, & relicto eorum errore, Deum viuum, qui in cælis eſt, adorarent, & colerent. Qui cum illum audire noluiſſent, * interfecerunt eum: &* 13
ita bonus paſtor per palmam martyrij migrauit ad Dominum.

*Quo audito Rex, ardorem tanti Martyris non ferens, cum ſenatu Romano, & Epiſcopis, & clericis extra montes in * Sclauoniam pergit ad educen-* 14
*das Romam reliquias B. Martyris Adelberti: Qui manus eius auferens, auro, & gemmis mirè exornauit; * & Eccleſiam nomini eius * inter duos pon-* 15
*tes fabricauit, * & magnæ dignitati tradidit; nec* 16
non ortum eius, actus, & paßionem mira arte com- 17
poſuit, & in libello ſcribi fecit.

*Tunc incœpit inquirere corpora Sanctorum Martyrum, & præcepit, vt vbicunque inuenta fuiſſent, ad Eccleſiam beati Adelberti deportarentur: Et nunciatum eſt illi, quòd * in Eccleſia beati* 18

Abun-

19 Abundij, & [1]Abundantij Martyrum, quæ * eſt
iuxta montem Soractis, erant plura Sanctorum
Martyrum corpora, qui miſit ſuos nuncios, Epiſco-
pos, & clericos, & monachos, vt cum omni honore,
& diligentia, & hymnis Dei ad Eccleſiam B. Adel-
berti ea deferrent. Qui protinus abierunt, & cœ-
perunt inquirere, vbi eſſent tumuli eorum.

Et inuenerunt in vno tumulo corpora Beatorum
Abundij, & Abundantij poſita, & in alio corpus
B. Theodoræ, quæ in prædio ſuo eos ſepelierat. In-
uenerunt etiam inter eos ſanctos Martyres, qui
habebant inauratas veſtes, & mire exornatas, &
ſuper altare eorum, menſam ſculptam, & nimis
decoratam. Et deportata ſunt omnia ſecundum
iuſſum Imperatoris ad Eccleſiam beati Adelberti
Martyris.

Tunc Epiſcopus, qui præerat ſanctæ Caſtella-
næ eccleſiæ, Creſcentianus nomine, poſt Sanctorum
prædictorum Martyrum corpora deportata, cœpit
triſtis eſſe, etiam & plorare; & accedens ad lo-
cum eundem, cœpit quærere diligenter, & am-
plius inferius fodi fecit, ſi ibidem remanſiſſent ali-
qua corpora Sanctorum, quæ ſibi conſolationem
præbuiſſent: quod Dei nutu factum eſt; & inuenit
ibi corpora beatorum Martyrum Marciani, &
Ioannis filij eius, quos B. Abundius presbyter &
martyr baptizauerat; & cum magno honore &
20 reuerentia, collectis clericis, * ad Ciuitatem Caſtel-
lanam ipſa corpora cum lætitia deportauit.

Et

*Et dum iuxta Ecclesiam B. Eutichij Martyris transirent, ij, qui ea deferebant, viderunt ex imagine B. Theodoræ, quæ ibi erat depicta, aquam incipientem defluere, ita, vt etiam sacerdotes, qui ibidem vigilias celebrabant, ex ea faciem sibi lauare potuissent. Quod omnipotens Deus ad hoc demonstrasse putandus est, quòd sanctorum Martyrum absentia, locus, in quo sepulti fuerant, in prædio B. Theodoræ, * captiuus remansit. Quæ quidem aquæ* 21
emanatio nec antea visa fuerat, nec postea visa fuit; Et deportata sunt in Ecclesiam B. Hippolyti Martyris, quæ est in crypta supra portam ciuitatis eiusdem ædificata.

*Et dum in ipsam Ecclesiam delata fuissent, nouũ ibi miraculum est exortum. Lilia namque, quæ in præfata Ecclesia ex multo tempore iam aruerant, licet tunc frigida hiems esset; mox in ipsorum introitu emiserunt florem, & odorem, sicut & verno tempore, cum Dei omnipotentis nutu & lilia florent, & omnis herba virescit, & pollet. Quod Episcopus, & Comes, & omnes ciues testati sunt se vidisse. Qui quidem Episcopus Crescentianus statim misit Suos nuncios ad Lambertum Episcopum * sanctæ Polismartis Ecclesiæ, & Episcopum * S.* 22
Ecclesiæ Gallesanæ, vt cum honore, hymnis, & Dei 23
laudibus ad Ecclesiam gloriosæ Dei genitricis & semper Virg. Mariæ deferrentur. Et conuenientes Episcopi, & Clerici, tota nocte in vigilijs, orationibus, & hymnis Deo vacarunt: quæ insurgente Au-

stro

ſtro à ſero vſque mane crebris pluuijs inundauit. Mane autem facto cunctis ipſius Ciuitatis collectis habitatoribus vna cum Comite, & coniuge ſua efferentes corpora Sanctorum prælibata, introduxerunt ea in Eccleſiam B. *Virginis ſupradictæ; ſed mox, vt eadem corpora Sanctorum de Eccleſia* B. *Hippolyti ſupraſcripta educta fuiſſent, inundatio pluuiæ ſtetit, & cæli ſerenitas pariter ſequuta. & ſic cum gaudio vnuſquiſque ad propria remeauit, Miſsis primo ſollemniter celebratis.*

Sed miro modo aliud enarro miraculum; Quædam puella, quæ erat in ipſa ciuitate, maxima infirmitate detenta, diu noctuque vigilias ducebat, & omnino dormire non poterat; quam parentes eius ad obtinendam ſalutem, ad reliquias eorundem Sanctorum Martyrum perduxerunt: & ita ipſorum Sanctorum meritis incolumis eſt reducta, ac ſi nulla fuiſſet infirmitate detenta.

Aliud etiam miraculum narro. Inuentæ fuerant in tumulis Sanctorum Martyrum marmoreæ tabulæ, niueo candore decoratæ, tanti ponderis, & magnitudinis, vt nec à quatuor paribus boum trahi potuiſſent, quæ ad honorem Dei, *& Martyrum prædictorum vni vili pari boum iunctæ tanta celeritate deportatæ ſunt, ac ſi nullum in ſe pondus habuiſſent; qui dum ante præfatam eccleſiam* Dei *genitricis veniſſent, conuenerunt multi, vt eas in ipſam Eccleſiam introducerent. Vna autem ex his marmoreis tabulis, quæ præ nimia latitudi-*

ne ad altare intromitti non poterat, tam ingens erat, vt vix à quindecim viris deferri posset. Columna marmorea, & trabs, quæ erat ante altare, super collum Episcopi, & qui cum eo aderant, cum hac tabula cecidit, sed Domini gratia, nec fracta, nec læsa fuit, nec aliquis aliquam persensit læsionem.

Tunc Crescentianus Episcopus collecto clero, altare B. Genitricis à nouo ex eadem tabula marmorea, & alijs supra scriptis construi fecit: & illam, quam super corpus beati Abundij, & Abundantij inuenit, in superiori parte altaris posuit; aliam, quam supra corpus beatæ Theodoræ adinuenit, ex ea parte, qua consistit presbyter celebrans, constituit. Alias autem alijs partibus ipsius altaris annexuit; & ita per quatuor angulos altare à fundamento ædificauit.

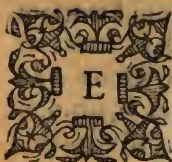
Inuentæ fuerunt etiam in tumulis eorum, structuræ ferri, quæ continebant eorum sepulcra, ex quarum ferro idem D. Episcopus quandam capsulã ligneam nouiter fabricatam circumdari, & astringi fecit: & ibidem sanctas reliquias condidit, ipsamque in idem altare intromisit, ac pariter consecrauit.

Passi sunt autem SS. Martyres XVI. Kalend. Octobris sub Diocletiano, & Maximiano, crudelissimis Imperatoribus: Et eorum sanctæ reliquiæ inuentæ ac delatæ sunt, siue translatæ XII. Kalend. Decembris, sub D. Othone III. Magno Imperatore:

tore: Reconditæ vero sunt à Crescentiano Episcopo in Ecclesiam B. ac semper Virginis, Dei genitricis, Mariæ, Idibus Ianuarij, in octauis Theophaniæ, ad honorem Dei, & Domini nostri Iesu Christi, cui est honor, & gloria, & potestas, & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

ALTERA TRANSLATIO SS. ABVNDII, ET Abundantij.

X hac proxima narratione constat beatorum martyrum Abũdij,& Abundantij ſacra corpora iuſſu Othonis III. Imperatoris in prædio beatæ Theodoræ, vbi nunc eſt oppidum Arinianum, inuenta, & Romam delata anno Chriſti circiter MI.& collocata fuiſſe in templo, quod in Inſula Lycaonia inter duos Põtes ab eodem Imperatore ſancti Adelberti Epiſc. & mart. nomine ædificatũ, poſtea Sancti Bartholomæi eſt appellatum. Quo vero tempore inde tranſportata fuerint in vetuſtam SS. Coſmæ, & Damiani eccleſiam, à Felice IIII. ſummo Pont. anno Chriſti circiter DXXVI. dedicatam, incertum eſt; licet tamen ſuſpicari, eam tranſlationem in pontificatum Innocentij ſecundi incidiſſe; cuius coniecturæ hæc ratio eſt.

Petrus, ciuis Romanus, Petri Leonis, à quo Pierleonia familia Romæ manauit, nobiliſſimi, ac potentiſſimi viri, filius, primum Diaconus Card. in Diaconia SS. Coſmæ, & Damiani à Paſchale ij.deinde ſanctæ Mariæ trans Tiberim in titulo Calliſti Presbyter Card. à Calliſto II. creatus, demũ mortuo Honorio II. in ſchiſmate aduerſus Innocentium II.eodem die xvj.Kal.

Martias anno ſalutis MCXXX. Imp. Lothario iuniore, illegitimis ſuffragijs renunciatus eſt Pont. max. & Anacletus ij.appellatus;qui(cum Innocentius tempori cedẽs, ambitioſi hominis potentiam,ſeditionemq. declinans,in Etruriam primo, deinde in vlteriorem Galliam cum ſuis legitimis ſuffragatoribus ſeceſſiſſet)Romæ Apoſtolicam cathedram aſtu occupatam,vi,atq.opibus tenuit, quoad vixit, hoc eſt, annis ſeptem, menſibus nouem,diebus decem. Huic præter alia,hoc quoque tribuendum videtur, quod altare in templo Beatæ Mariæ Aræcæli, ſitum ante ſacrarium, & marmoreo ciborio, quod columnis quatuor viridibus maculoſis ſuſtentatur, cõtectum,dedicauerit. Huic enim id adſcribẽdum eſt,nõ autem S. Anacleto, quo Põtifice ſub Domitiano Imperatore,vt Onufrio;vt pleriſq. placet, Traiano Cęſare,in eo loco adhuc Iouis Feretrij fanum erat (quod Romulus fecit, Ancus Marcius auxit,C.Cæſar inſtaurauit:in cuius poſtea ruinis B. Gregorius Magnus Eccleſiã Chriſtiano ritu,& Monachorum cœnobium dicitur exſtruxiſſe) & in altari ligneo propter perſecutiones ſacrificaſſe legimus Chriſtianos ſacerdotes ante tempora B.Sylueſtri,qui, reddita Eccleſiæ pace, primus altare lapideũ cõſecrauit. Itaq. ſi Anacletus hoc altare, de quo agimus, vt dicitur, dedicauit, hunc Petrum Leonis, qui Anacleti ſecundi nomẽ adſumpſit, fuiſſe neceſſe eſt. In quo quidem altari, cum aliorum ſanctorum

oſſa,

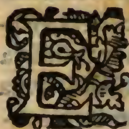
offa, tum non nihil etiam ex Abundij, & Abundantij martyrum reliquijs conditum existimatur. In eadem certe Basilica caput S. Abundij presb. & martyris argento tectum religiose asseruatur, & visitur: quod vnum ceteris amborum martyrum ossibus deest, atq. huius Abundij esse, qui cum Abundantio passus est, post docebimus. Fieri ergo potuit, vt hic pseudopapa, cum vellet simul SS. Cosmæ, & Damiani, quam ipse obtinuerat, Diaconiam insigni aliquo munere cohonestare, simul aram illam, quam sollemni ritu sacrare constituisset, horum etiam martyrum reliquijs, & præcipue S. Abundij capite, quod postea in medium prolatum est, exornare: fieri, inquam, potuit, vt sacra corpora ex Insula Tiberina in templum SS. Cosmæ, & Damiani ad forum Romanum per id tempus deportauerit.

Sacra ignota diu, tumulo meliore locamus,
Corpora, conscendant dum rediuiua polum.

TERTIA TRANSLATIO SS. ABVNDII, ET Abundantij.

O in tẽplo p̱ annos cõplures ignota iacuerũt vſq. ad Gregorij XIII. Põti. max. annum XI. quo anno cum arã peruetuſtã, quæ poſteriorẽ templi partem quadratam ingredientibus ſiniſtra conſpicitur, vt Põtificis iuſſu ſacellũ illud inſtaurarent, fabri demolirẽtur: ſubter baſim, quæ aram ſuſtinebat, effoſſi ſunt vi. kal. Auguſti. duo loculi cũ hiſce inſcriptionibus: Hic requieſcit S. Felix Papa, & martyr, qui damnauit Conſtantium hæreticum. &, Hic requieſcũt corpora SS. Martyrum, Marci, & Marcelliani, & Tranquillini Presb. Paucis poſt diebus, hoc eſt, xv. kal. Sept. in ipſo altari lateritio, & concauo, quum tabula marmorea, quæ planam ſuperficiem aræ conſtituebat, remota fuiſſet, reperti ſunt duo alteri loculi, ſacrorum oſſium pleni: atq. in vno quidem ſub cornu Euangelij erat tabella marmorea ſigno crucis, & hoc epitaphio notata † HIC REQVIESCIT SANCTVS HABVNDIVS PBR. ET MONACHVS, ET MART. In altero autem ſub cornu Epiſtolæ, altera item tabella eodem ſigno, atque hoc titulo inſcripta. † HIC REQVIESCIT SANCTVS HABVNDANTIVS DIAC. ET MART. quæ oſſa inde extracta x. kal. Nouemb. atque in

arculas ligneas transposita, & in sacrarium eiusdem Ecclesiæ pie, ac reuerenter delata sunt. Ex ijs rursus capsulis per Illustriss. ac Reuerendiss. D. Alexandrum Medicem, Archiepisc. Florentinum, nunc S.R.E. in titulo S. Quirici Presbyterum Cardinalē, in loculos plumbeos transmissa VI. kal. Aug. insequētis anni MDLXXXIII. vna cum ijsdē illis marmoreis tabellis; quibus ipsorum martyrū inscriptiones diximus contineri; in vtroq; autē operculo plūbeo inscriptum est sanctorū martyrum nomen: ipsiq. loculi sigillo Illustriss. ac Reuerēdiss. D. Iacobi Card. Sabelli, Pont. max. in vrbe Vicarij per ipsius Notarium sunt obsignati. Eodem die reliquiæ superiorum Martt. Felicis Papæ, Marci, Marcelliani, & Tranquillini Presb. vertente anno ab inuentione, in pristino, sed à fundamētis restituto, sacello, araq. è pario marmore pariter instaurata, reconditæ sunt decenti religione, populiq. frequētia. SS. vero Abundij, & Abundantij ossa, vt in nouā Basilicā Farnesianam Societatis Iesu iam absolutam transferrētur, optimus Pōtifex Gregorius XIII. per litteras apostolicas in hunc modum edixit; Gregorius Papa XIII. Vniuersis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis, salutē, & apostolicā benedictionē. Ecclesiā Domus professorū societatis Iesu de vrbe structura insigni, & sūptuosa nuper absolutā, corporbus SS. Abundij presbyteri, & Abūdantij Diaconi, sanguinis pro nomine Christi effusione insigniū Martyrum, quæ

in

in Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani requiescunt, ornare decreuimus, vt ibi collocata, maiori deuotione, & populi frequẽtia venerentur. Idcirco per præsentes mãdamus, vt prædicta corpora ex ipsa Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani, vbi aliæ Sanctorum reliquiæ, & etiam corpora visitanda remanent, cum plumbeis thecis, in quibus eorũ nomina sunt inscripta, educantur, & ad nouam Professorum prædictorũ Ecclesiam sanctissimo nomini Iesu dicatam, maiore qua poterit pompa, à Vicario nostro in spiritualibus de vrbe, die Dominico, vel etiam non festo, pro libito suo præscribenda, & ordinanda, deuote transferantur, & recondantur honorifice apud illam; præcipimusque, ac interdicimus superioribus, fratribus, ministris, & personis domus prædictæ Ecclesiæ SS. Cosmæ, & Damiani, ac quibuscunq. aliis, ne eductionem, & translationẽ prædictas per se, vel per aliũ, seu alios, impedire audeãt quoquo modo. Qui secus fecerint, excommunicationis sententiam incurrant eo ipso. Et, vt Christi fideles ad eorundem corporum sanctorum translationem frequentiores, maioreq. deuotionis studio conueniant, omnibus Christi fidelibus ipsis vtriusq. sexus vere pœnitentibus, & confessis, ac sacra Eucharistia refectis, qui translationi prædictæ interfuerint, plenariam omnium peccatorum suorum indulgentiam ac remissionem misericorditer in domino elargimur. Datum Romæ apud sanctum Marcum sub

Annulo priſcatoris die decima Septembris, MDLXXXIII. Pontificatus noſtri anno duodecimo. Cæ. Glorierius.

Harum litterarum ſumma poſtea de more publicè propoſita eſt, ac promulgata, cum Italice deſcripta eſſet, vt verbis breuior, ſic temporis ſpatio plenior, in hanc ferè ſententiam: Indulgentia à ſanctiſs. D.N. Greg. XIII. Pont. max. ijs omnibus ampliſſima conceditur, qui ſacta confeſſione expiati, & ſuauiſſimo Chriſti corpore paſti, pijs à Deo precibus, fidei catholicæ felicitatem, Hæreticorum conuerſionem, Principum Chriſtianorum concordiam efflagitauerint, & aut SS. Martyrum Abundij Presb. & Abundantij Diac. corporum translationi, quæ à templo SS. Coſmæ, & Damiani ad Baſilicam nominis I.E.S.V. die Iouis xvii. kal. Octob. hora xix. fiet, religioſe interfuerint, aut reliquo eius diei, vel inſequẽti luce, quæ ipſorum martyrum cruẽto natali ſacra eſt, alterutrã adierint ædem, aut ſabbato, ſiue Dominico die Eccleſiam Nominis I.E.S.V. viſitarint. Cui hæc facere non licebit, ei confeſſarius, quod mulctæ viſum fuerit, commutandi poteſtatem habeto: ceteri vero, qui decrerint ſtatq tempore piacularem confeſſionem, atque communionem obire, ſeptem annorum indulgentiam conſequuntor. Ad hæc Idibus ſeptembris, reſignatis, apertiſq. loculis, extracta eſt, conceſſu Põtificis, exigua quædam ſanctorum oſſium pars, quæ in eo ipſo templo

San-

Sanctorum Cosmæ, & Damiani, quasi diuturnæ mansionis, & hospitij testis, ac monumentū reti neretur. Ea fuerunt sancti Abundij quidem inte gra tibia, & quatuor ossicula, sancti vero Abundantij totum brachium. Clausi rursus, & obsignati loculi, reconditiq. in arcam ligneam purpurea bombyce intus, extraq. contectam, & binis clauibus obseratam, atque munitam: quæ die Iouis, xvij. kal. Octob. è sacrario elata est, feretroq. imposita; & super aram maximam collocata, textili stragulo ex auro, sericoq. coccineo superiniecto, lacinijs intersectis, & fimbriatis, circumcirca dependentibus: atque in vtroq. latere, & in fronte, & à tergo affixis amborum martyrum imaginibus, quæ in Tirio bōbycino expressæ coloribus erant: altera cum sacerdotali chlamyde cærulea, altera cū dalmatica ostrina, vtraq. codicem Euangelij dextra manu, palma sinistra tenebat. Interea trāslationis causa lectulo pōpa, & apparatus instruitur: & clerus, ac sacra collegia, familiæq. cōguntur; Templum aulæis vndique stratum magna virorum, mulierumq. frequentia, ob sanctarum reliquarum cultum, & expiationis studium celebratur. Cum omnes iam ordines in Forum Romanum, Foroq. proxima templa, & loca, vti præceptum fuerat, conuenissent; Reuerendiss. Vicentio Portico, Archiepisc. Ragusino, qui Illustriss. Card. Sabelli Vicarij in vrbe vices gerit, adnuente, agmen, pompaq. cœpit à summo foro ad carcerē

Tullianũ procedere: inde ad Macellum coruorum, areamq. S. Marci, tum ad B. Mariæ in Via lata: inde paruo ad læuam flexu, ad nouum Gregoriani Gymnasij ædificiũ, atq; ad Arcũ Camilli ventum est: hinc ad Prædicatorum plateam, ex qua ad Masſæios, Capiſucchioſq. proceſſum; inde demum ad nouam Baſilicã Societatis IESV peruentum. Antecedebãt primo loco pueri Catechumeni, deinde Orphani, tum ſacrorum hominũ familiæ, ordineſq. xxiij. ſinguli prætentis crucibus, eccleſiaſticos hymnos, pſalmoſq. cantantes. ſubſequebantur cum albis funalibus Romani Seminarij C. conuictores cum totidem ferme Academicis Parthenianis; quorum vtriq. Societatis IESV ſcholas frequentant: illi domeſtica etiam inſtitutione ad virtutem erudiuntur. His iuncti erant collegiorum, quæ eiuſdem Societatis fidei, ac diſciplinæ commiſſa ſunt, alumni, Anglicani primo lxxx. deinde Germanici ad centum, vtrique in linteis tunicis, cum funalibus, & choro Muſicorum, qui nunc communes martyrum hymnos, nunc proprias in ſanctos Abundium, & Abundantium odas ſuauiter cõcinebant. Hos proximi ſequebantur Romani ſeminarij alumni, ſeu clerici L. cum funalibus, linteis ſuper ianthinis togis induti, cum ſuo itidem choro. Poſt incedebãt Parochi, tum minorum XI. Eccleſiarum cuſtodes, atque Canonici. Succedebant ſodalicia ſacerdotum, & clericorum ſanctæ Mariæ Tranſtiberinæ, ſanctiq. Lauren-

tentij in Damaſo cum ſua cruce, vexillo, tintinnabulo, & ſymphonia. Hos trium Patriarchaliũ Baſilicarum, Liberianæ, Vaticanæ, Lateranenſis, collegia, & quidem linteata, vt cetera, & cum albis funalibus, ſequebantur: Quorum ſingula ſui vexilliferi, codonophori, cruciferi, ſymphoniaci præcedebant. poſt aderat Vincentius Porticus Vices gerens cum aliquot inſignibus viris, Antiſtitibus, & Illuſtriſs. Card. Vicarij adminiſtris: reliqui præterea Germanici collegij (quod Hungaricũ etiam complectitur) clerici eodem habitu, quo ſuperiores, cum frequenti choro cantorum: deinde tubicines Capitolini, certis paſſuum interuallis ad lætitiam, & religionem excitandam canebant. Secũdum hos proximus feretro locus fuit xl. ſacerdotibus Societatis IESV, qui aureis, ſericiſq. caſulis amicti purpureis, per vices certis locis pio oneri humeros ſupponerent. Hi enim ſacras reliquias deni ſub aurea vmbella deferebant: ad quam geſtandã Magiſtratus Populi Romani, & primariæ nobilitatis homines honori ſimul, & labori identidem ſuccedebant. Argentea thuribula bina cũ acerris ante feretrum, totidem poſt accenſo thure, circum vero centena funalia à ſacerdotibus, & clericis collegij ſocietatis IESV, linteatis ferebantur. Hos item quinquageni Heluetij ex Pontificis prætorianis cingebant: qui non modo tantæ pompæ præſidio ad ſubmouendam turbam, ſed ornamẽto etiã ad ſacrorum corporum

dignitatem esse videretur. Nouissimum agmen clausere RR. Archiepisc. & episc. in ijsq. Episc. Asaphen. Anglus, Illustriss. Card. Vicarij suffraganeus, mitratus in pluuiali pallio auro, argento, purpureoq; serico intertexto: similique dalmatica induti eius Diaconus, & Hypodiaconus basilicæ Liberianæ ministri: postremo Illustriss. almæ vrbis Senator, Conss. ac ceteri Magistratus, nobilesq. Romani. Sublato igitur ex ara maxima à x. Presbb. feretro, inchoante R. Episc. suffraganeo ex lib. Rituali Antiphonam, Surgite sancti Dei, & choro symphoniaco prosequente; vbi ad templi gradus, & vmbellã, quæ pro foribus parata erat, ventum est: bombardæ xx. venerationis simul, & lætitiæ causa displodi, forumq. clangore tubarũ personare: quod quidem factum est etiam cum sacræ reliquiæ Basilicam nominis IESV attigerunt. Porro vt Sacerdotes deni ijdem primi, & postremi portitores feretri, sic iidem Capitolini Magistratus, regionumque Præfecti, primo, & postremo loco, vmbellæ gestatores fuerunt. Et quemadmodum Forum Romanum, ita viam omnem, qua sancti martyres præferebantur, ingẽs multitudo compleverat; domorum parietes hinc inde aulaeis erant conuestiti; fenestræ spectantium feminarum refertæ. Equidem ad vitandum tumultum, qui ferè in populi, & infimæ plebis cõcursu accidere solet, præsertim cum minus longo tractu pompa ducitur, & breuitas viæ non omnes ad

spe-

ſpectandum admittit, de induſtria factum eſt, vt neque opificum collegia, neque ſodalicia nationum, neque honeſtorum hominum ſocietates, quæ ſunt in vrbe complures, conuocarētur, & dies profeſtus celebritati diceretur. Nihilominus tamen ſiue rei inſolentia, ſiue ſpectaculi fama, ſiue pietatis, ac piacularis indulgētiæ ſtudium magnam partē ciuitatis exciuit. Ipſe certè ſacri feretri primus aſpectus mirifica quadā religione homines, lacrymiſq. perfudit. Id vero intra limina Baſilicæ Farneſianæ illatum, ſuauiſſima cornicinum, tubicinumque è ſuperiori loco canentium harmonia exceptum eſt, ſtatimq. aræ ligneæ, quæ medio in templo ſub hemiſpherio excitata, aureoq. pallio circumtecta erat, impoſitum: circum in quatuor angulis aurata candelabra ingentia quatuor, in ſingulis lateribus minora ſena, partim argentea, partim ex inferiori materia, faces ardentes illo quatriduo ſuſtinebant. Templum quoque magna ex parte bombycinis erat, & ſericis damaſcenis, heteromalliſq. ſiue holoſericis ac villoſis periſtromatis adornatum. Iam diei hora circiter xxij. omnia diſpoſita cū eſſent, & inter altare maximū, aramq. ſanctarum reliquiarum alternātes chori, quos tria ſimul collegia, Anglicanū, Germanicum, Seminariumque Romanum efficiebant, certo ordine cōſediſſent, præeunte Epiſc. ſuffraganeo veſperæ inchoantur, quæ iucunda cantorum ſymphonia, conſueto ritu cærimoniarum, de-

decenti miniſtrorum grauitate, egregia omniũ religione in ſerum protractæ ſunt. Poſtero die ipſorum martyrum natali, eodem concentu, eodem operante Antiſtite, ijſdemq. ſacerdotibus, & clericis miniſtrantibus, ſacrum ſollemne factũ, & veſperæ celebratæ. Idẽ Sabbato, Dominicoq. die ſeruatum: templumq. per totũ triduũ frequentẽ habuit turbã, frequentiorem tamen Dominico die, circumforaneis videlicet opificibus feriatis, & ad Iubileũ promerendũ, ſacraſq. reliquias venerandas confluẽtibus. Quapropter per occaſionẽ tã amplæ indulgentiæ adipiſcendæ, horũ quoque beatiſſimorum martyrum ſuffragatione adiuuãte, permulti peccata rite confeſſi, ad ſalutarẽ Euchariſtiæ menſam acceſſere, ſuam inſuper erga illos religionẽ ac pietatẽ modo Roſariorũ, ſeu coronarũ ad ſacrum feretrũ admotione, modo, quod rarius eſt, lacrymarum profuſione teſtati. Neque poſtea defuerunt, qui, eorundem ope implorata Sanctorum, ſe morbo leuatos profiterentur. Atque hic omnis generis hominũ concurſus diutius ſine dubio tenuiſſet, niſi iam elapſo quatriduo, ſanctæ reliquiæ poſt primam noctis horam è templo ſublatæ, ſuperque altare ſacrarij fuiſſent depoſitæ, ibi tantiſper manſuræ, dum & ipſa Baſilica, & ara maxima, quæ magnificis operibus exſtructa, & iam abſoluta eſt, cõſecretur ac dedicetur, vbi demũ, quo docet, honore ac dignitate, parato ſarcophago è punico rubenti marmore incluſæ, condantur.

tur. Eam verò dedicationem breui futuram cõfidimus, exacto iam sextodecimo anno ab ipsius templi primordio. Die siquidem beatissi. Martyribus Ioanni, & Paulo sacro, M. D. LXVIII. iacta sunt fundamenta, præsente Card. Farnesio, per Othonem Truchsem, Card. Augustanum, episc. Albanensem demisso primo lapide, in quo nomen IESV incisum erat cum hoc titulo, Alexander Farnesius Card. Vicecancell. Aedis huius, quam nomini Iesu uouit, primum hunc lapidem sollemni ritu consecratum in fundamenta coniecit vj. kal. Iul. M. D. LXVIII. Interea, dum in sacrario sacra ossa seruantur, ex ijs non nihil desumptum est, & in Iaponẽ, noui orbis regionẽ, ad neophytorum alendã confirmadamq. in christiana pietate constantiã transmissum: & postea Senensium sanctimonialium, quæ templum, cœnobiumq. horũ SS. martyrum incolũt, rogatu ac precibus, summiq. Pont. concessu, ex ijsdẽ loculis, reclusa arca, præsente Notario, Nonis Maij an. Domini M. D. XXCIIII. desumpta sunt alia ossicula duo, hoc est, particula brachij S. Abũdij, & fragmentum maxillæ S. Abundantij, traditaque ibi Reuerendiss. D. Francisco Band. Piccolomineo Archiepisc. Senensi, qui ea Senas simul ad ipsorum SS. martt. ecclesiæ ornamentum, simul ad earum Monialium, aliorumq. Fidelium augendã erga Sanctos pietatẽ ac religionem, transportáda curaret: id quod sũma fide ac studio curatũ accepimus, exceptaq. à Senẽsibus ossa ingenti re-

ti religione,ac pompa. Hæc de tertia ſanctorum martyrũ tranſlatione,quam plenius, & vberius Iacobus Butius, Lateranenſis baſilicæ presb. & Card. Vicarij notari⁹, qui rebus omnibus interfuit,minutiſſima quæq. perſequẽdo, cõſcripſit, ad Domini noſtri gloriã, Martyrumq. eius memoriã ſempiternã. Nos breuitatẽ ſecuti ſumus, quo lector minus curioſus ad hæc cognoſcenda facilius duceretur. In trãsferendis autẽ Sanctorũ reliquijs,qui ritus olim in eccleſia catholica ſeruatus ſit, S. Hieronymus lib. aduerſus Vigilantiũ,& S. Chryſoſtomus lib. de S. Babyla cõtra Gentes,oſtẽdũt. Ex quibus,& Martyrologiis cognoſci licet,vt Inuentiones, ſic & Tranſlationes Sãctorũ pio cultu,& anniuerſaria ſollemnitate celebrari cõſueuiſſe. De ijs Alanus Copus, & Panuinius. Nunc quæ in martyrij, primæque Inuentionis,& Trãſlationis SS. Abũdij,& Abũdãtij ſuperius exſcriptã narrationẽ notauimus, breuiter adſcribem⁹: quæ, ſi cui nimis multa videbũtur,is q̃ volet,perlegat, reliqua impune licebit omittere. Nos certe neque doctiſſimis,qui docere nos poſſunt,neq. plane rudibus, qui nihil intelligũt, ea edimus: ſed illis dumtaxat ſtudemus cõſulere,qui,cum in alijs præclaris artibus feliciter elaborarint, hanc tamen eruditionis,atq. humanitatis partem,quæ in ſacræ antiquitatis memoria, rerumq. Eccleſiaſticarũ monumentis verſatur, nihil admodum attigerunt. Iis potiſſimum hãc noſtram operã, vt non inutilem, ita pergratam futuram ſperamus.

NOTAE
Ad Martyrij, primæque Inuentionis, ac Translationis historiam.

TEMPORIBVS *Diocletiani, & Maximiani Imperatorum.*] Diocletianus Anulini Senatoris libertinus, siue, vt alij volunt, patre libertino, vel scriba, oppido Dalmatiæ Dioclea prope Salonas, matre item Dioclea, obscurissimis parentibus natus, vnde ante imperium Diocles appellatus est, postea Imperator electus, græco nomine in Romanum morem inflexo, se C. Aurelium Valerium Diocletianum voluit nuncupari, Numeriano Imp. insidiis Arrij Apri soceri sui, Prætorioq; Præfecti in Persidis finibus occiso, in eius locum ab exercitu victore è Perside redeunte, xi. Kal. Maias in Syria ex Præposito Domesticorum, Augustus creatus Anno salutis humanæ CCLXXXIIII. siue CCXXCVII. imperauit ann. xx. Rusticorum in Gallijs coorto tumultu, M. Aurelium Valerium Maximianum, Syrmij in Pannonia agrestibus ortum parentibus, veterem in militia socium, Cæsarem creat, & insequenti anno, qui fuit à partu Virginis CCXXCVI. siue CCXXCVIIII. vrgētibus A

NOTAE
Ad Martyrij, primæque Inuentionis, ac Translationis historiam.

EMPORIBVS Diocletiani, & Maximiani Imperatorum.] Diocletianus Anulini Senatoris libertinus, siue, vt alij volunt, patre libertino, vel scriba, oppido Dalmatiæ Dioclea prope Salonas, matre item Dioclea, obscurissimis parentibus natus, vnde ante imperium Diocles appellatus est, postea Imperator electus, græco nomine in Romanum morem inflexo, se C. Aurelium Valerium Diocletianum voluit nuncupari, Numeriano Imp. insidiis Arrij Apri soceri sui, Prætorioq; Præfecti in Persidis finibus occiso, in eius locum ab exercitu victore è Perside redeunte, xi. Kal. Maias in Syria ex Præposito Domesticorum, Augustus creatus Anno salutis humanæ CCLXXXIIII. siue CCXXCVII. imperauit ann. xx. Rusticorum in Gallijs coorto tumultu, M. Aurelium Valerium Maximianum, Syrmij in Pannonia agrestibus ortum parentibus, veterem in militia socium, Cæsarem creat, & insequenti anno, qui fuit à partu Virginis CCXXCVI. siue CCXXCVIIII. vrgētibus

ſantes trucidarentur. Harũ legum impietatẽ nõ ferens quidam Chriſtianus, nomine Ioannes, in ipſius Imperatoris familia princeps, edictũ Nicomediæ aduerſus Eccleſias propoſitum, inſpectãtibus omnibus, abſtulit, & conſcidit: paratus videlicet forti, & libenti animo ob Chriſti causã eas perpeti pœnas, quas ſe ſubiturũ intelligebat. Noua, & inuſitata ſuppliciorũ genera excogitabantur ab infenſiſſimis fidei aduerſariis, qui cõtenti non erant innocentium cæde: ſed, vti cum quàm maximo doloris ſenſu morerentur, ſtudebant. Cædis cauſæ præter religionem cum aliæ quærerentur, neque tamen honeſtæ inuenirentur, fictæ, & commentitiæ per ſummam calumniam & criminationem proferebantur. Etenim accidit neſcio quo modo Nicomediæ per eos dies, vt Imperatorii Palatij pars quædã incendio conflagraret: cuius incendii cum falſa ſuſpicione Chriſtiani auctores inſimularentur, Imperatoris iuſſu quotquot in ea vrbe reperti ſunt, omnes vna cum Anthimo Epiſcopo ferro, flammis, mariniſq; vorticibus martyriũ obiere. In Arabia, & Syria aduerſus Romanum Imperium aliqui coniurarunt: ſtatim velut eius coniurationis affines cuncti vbique Eccleſiarum Præſides Imperatoris edicto in vincula coniecti ſunt. Cumq; innumeri, tanquam perduellionis rei, in carcerem truderentur, factum eſt, vt maleficis, facinoroſis, & ſceleratis hominibus com paratæ cuſtodiæ, Epiſcopis, Presbyteris, cete-

risque viris Ecclesiasticis complerentur. Ad hæc, quoniam carceres, & ergastula Christianorum numerum capere non poterant: vt genus vniuersum deleretur, legem tulit, vt omnes cuiusuis ordinis, condicionis, ætatis, qui ab Idolorum cultu abhorrerent, variis excruciati suppliciis necarentur. Hac lege promulgata, difficile dictu est, quantam fidelium multitudinem absumpserit efferata crudelitas: cum præter eos, qui vel in insulas deportati, vel ad metalla damnati sunt, decem & septem millia Christianorum diuersis in Prouinciis vno mense pro Christo variis cruciatibus interierint. Præterea Maximianus, cum re bene gesta ex bello Aethiopico Nicomediam reuertisset, victoriæ celebritatem indixit. Quapropter cum passim Diis sacrificaretur, & solos Chtistianos Natalicia Christi cum summa lætitia celebrare cognouisset, mandauit, vt Ecclesia illa, quo Christianorum coetus conuenerat, sarmentis circumdata inflammaretur. Commodum Episcopus mysteria sacra confecerat, cum subiecto igni viginti millia hominum concremata, martyrii palmam tulerunt, ut ex Græcis monumentis Galesinius refert. Neque id immanissimo Tyranno satis fuit; alios etiam Christianos omnes, qui ea in vrbe versabantur, iussit occidi. In iis Gorgonius, Petrus, Xenon, Dorotheus, Mygdonius, Glycerius presbyteri, & Theophilus nominantur. Ibidem alias cum Aprili, Ceruolo, Tro-

risque viris Ecclesiasticis complerentur. Ad hæc, quoniam carceres, & ergastula Christianorum numerum capere non poterant: vt genus vniuersum deleretur, legem tulit, vt omnes cuiussuis ordinis, condicionis, ætatis, qui ab Idolorum cultu abhorrerent, variis excruciati suppliciis necarentur. Hac lege promulgata, difficile dictu est, quantam fidelium multitudinem absumpserit efferata crudelitas: cum præter eos, qui vel in insulas deportati, vel ad metalla damnati sunt, decem & septem millia Christianorum diuersis in Prouinciis vno mense pro Christo variis cruciatibus interierint. Præterea Maximianus, cum re bene gesta ex bello Aethiopico Nicomediam reuertisset, victoriæ celebritatem indixit. Quapropter cum passim Diis sacrificaretur, & solos Christianos Natalicia Christi cum summa lætitia celebrare cognouisset; mandauit, vt Ecclesia illa, quo Christianorum coetus conuenerat, sarmentis circumdata inflammaretur. Commodum Episcopus mysteria sacra confecerat, cum subiecto igni viginti millia hominum concremata, martyrii palmam tulerunt, ut ex Græcis monumentis Galesinius refert. Neque id immanissimo Tyranno satis fuit: alios etiam Christianos omnes, qui ea in vrbe versabantur, iussit occidi. In iis Gorgonius, Petrus, Xenon, Dorotheus, Mygdonius, Glycerius presbyteri, & Theophilus nominantur. Ibidem alias cum Aprili, Cernolo, Tro-

atque ab hac ipsa Vrbe incipere; quę, vt Imperii sedes, sic etiam Christianæ fidei, ex quo eam suscepit, semper domicilium atque arx fuit; ob eamq; causam plures habuit diuinæ veritatis propugnatores, qui sanguine profuso præclarũ religionis Christianæ testimonium in omnem æternitatem perhibuerunt. Hæc enim Vrbis triumphatricis, ac terrarum reginæ laus omnium præstantissima est. Quanto autem beatissimorum martyrum numero nobilitata sit, cum veteres historiæ, cœmeteria, cryptæ, viçq; ostendunt, quæ ex illorum cruore, ac tumulis longe maius, quàm ab auctorum nomine decus, & ornamentum sunt consecutæ; tum sanctus Leo sermone 1. de natali Apost. testatur his verbis: Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur; & semper dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Vnde duo ista præclara germina seminis in quantam sobolem germinarint, beatorum millia Martyrum protestantur: qui apostolicorũ æmuli triumphorum, vrbem nostram purpuratis, & longe lateque rutilantibus populis ambierunt, & quasi ex multarum honore gemmarum conserto vno diademate coronarunt. Quare sacras reliquias hinc peti consueuisse B. Gregorius lib. iiii. epist. xxx. docet. His igitur duobus acerrimis, & infestissimis Christiani nominis aduersariis Ecclesiam Dei, vt dictum est, oppugnantibus, pro constanti

Christianæ fidei defensione, Romæ gloriosam pugnam ingressi, insignem martyrii palmam tulerunt Felix presb. Cyrus, & Ioannes; Tranquillinus presb. Gabinus presb. Alexander, Abundianus, Antigonus, & Fortunatus; Celerius, Pupilus, Claudianus, Iustus, Macharius, Nicephorus, Cyriacus, Largus, Sisinius, Smaragdus, & socii xxx. Agape, Chionia, & Irenia virgines: Caius, & Marcellinus Pontt. cũ Claudio, Cyrino, & Antonino: item Anolinus custodiæ Præfectus, Artemius cum Candida coniuge, & Paulina filia: Zoe, Tranquillinus, Nicostratus, Claudius, Castorius, Victorinus, Symphorianus, Susanna Gabini filia, Serena Augusta, Diocletiani vxor, à S. Cyriaco mart. conuersa, Ioannes, & Crispus presbb. Genesius, Lucia vidua Romana, Geminianus, Sergius & Bacchus, Hedystius, Euagrius, Priscianus: item Valentinus, Solutor, Victor, Rufus cum tota familia, Saturninus, & Sisinnius, Pontianus, Prætextatus, & Tarson: item Maxima virgo, & Ansanus, Epigmenius presb. Flauianus, Callistratus cum CXXCIV. militibus. Præterea

Via Flaminia Abundius presb. Abundantius diac. & Marcianus cum Ioanne filio.

Via Salaria Apronianus, martyres item CCLXII. ad cliuum Cucumeris sepulti: & ibidem martyres xxiii. vna cum sanctis Abundio & Abundantio comprehensi.

Via Nomentana Hagne nobilissima virgo,

Emerentiana

Christianæ fidei defensione, Romæ gloriosam pugnam ingressi, insignem martyrii palmam tulerunt Felix presb. Cyrus, & Ioannes; Tranquillinus presb. Gabinus presb. Alexander, Abundianus, Antigonus, & Fortunatus; Celerius, Pupilus, Claudianus, Iustus, Macharius, Nicephorus, Cyriacus, Largus, Sisinius, Smaragdus, & socii xxx. Agape, Chionia, & Irenia virgines: Caius, & Marcellinus Pontt. cũ Claudio, Cyrino, & Antonino: item Anolinus custodiæ Præfectus, Artemius cum Candida coniuge, & Paulina filia: Zoe, Tranquillinus, Nicostratus, Claudius, Castorius, Victorinus, Symphorianus, Susanna Gabini filia, Serena Augusta, Diocletiani vxor, à S. Cyriaco mart. conuersa, Ioannes, & Crispus presbb. Genesius, Lucia vidua Romana, Geminianus, Sergius & Bacchus, Hedystius, Euagrius, Priscianus: item Valentinus, Solutor, Victor, Rufus cum tota familia, Saturninus, & Sisinnius, Pontianus, Prætextatus, & Tarson: item Maxima virgo, & Ansanus, Epigmenius presb. Flauianus, Callistratus cum CXXCIV. militibus. Præterea

Via Flaminia Abundius presb. Abundantius diac. & Marcianus cum Ioanne filio.

Via Salaria Apronianus, martyres item CCLXII. ad cliuum Cucumeris sepulti: & ibidem martyres xxiii. vna cum sanctis Abundio & Abundantio comprehensi.

Via Nomentana Hagne nobilissima virgo,

Emerentiana

germani fratres, in Anicia familia nati, vna cum Proto pædagogo, martyrium obeunt, item Fortunatus, & Felix, germani fratres; & Chrysogonus.

In Sicilia martyres septuagintanouem, præterea Vitus, Modestus, & Crescentia, Catanæ Euplus Diaconus, Syracusis Lucia virgo.

In Sardinia Luxorius, Cisellus, & Camerinus. Calari Saturninus, & Ephisius.

In Insula Palmaria Anastasia cum viris CC. & mulieribus D.

In Gallia ad flumen Rhodanum cum beato Defendente complures milites, Apud Suessiones Rufinus, Valerius, seu Valerianus, & socii, item Crispinus, & Crispinianus: In finibus Rhemorum Macra virgo. Carnuti Donatianus, & Rogatianus. Ebreduni Vincentius, Victor, & Horontius. Seduni Victor, Massiliæ Hermes Leo, Hadrianus, Victor cum Sociis Alexandro, Feliciano, Longino, Deuterio. Apud Bituriges Laurianus. Viennæ Ferreolus Tribunus. Arelate Genesius. Apud Veromanduos Quintinus. In Aruernis Iulianus. In Pago Tigurino Felix, & Regula sorores. Agenni in Aquitania Felix virgo, & Caprasius, item Vincentius Leuita. Apud Lugdunum Benedicta virgo: Ambiani Iustus puer, nouem annos natus, & Firminus Episcopus. In Agathensi Diœcesi Tiberius, Modestus, & Florentia. Pictauis Victorinus Episcopus.

Coloniæ,

Coloniæ Gereon, & alii CCCXIIX. Item Victor, & alii CCCXXX.

Treueris, Agape virgo, itē Palmatius, & socii.

Maguntiæ Albanus.

In Legione Augusta Britanniæ vrbe Iulius, & Aaron.

In Hispania Iustus, & Rufinus, item Paula virgo.

Cordubæ Faustus, Ianuarius, & Martialis. Ascyclus, siue Acysclus, & Victoria.

Valentiæ Vincentius Diaconus.

Toleti Leocadia virgo.

Barcinone Eulalia Virgo Barcinonensis, & Cucufates.

Gerundæ Felix.

Hispali Iusta, & Rufina.

Compluti Iustus, & Pastor, germani fratres.

Emeritæ Lucretia Virgo, Eulalia Emeritensis & Iulia item virgines.

Cæsaraugustæ Optatus, Lupercus, Successus, Martialis, Vrbanus, Iulius, Quintilianus, Publius, Fronto, Felix, Caecilianus, Euentius, Primitiuus, Apodomus, Ianuarius, Casśianus, Faustus, Maturinus.

In vrbe Astiagēsi Crispianus, siue Crispinus Episcopus.

In Lusitania Mancius ciuis Romanus. Vlixipone Verisśimus cū Maxima, & Iulia sororibus.

In Mauritania Cæsariensi Timotheus, Pollius, Eutychius diaconus, Marciana virgo. item

Gerion

Coloniæ Gereon, & alii CCCXIIX. Item Victor, & alii CCCXXX.

Treueris, Agape virgo, itē Palmatius, & socii.

Maguntiæ Albanus.

In Legione Augusta Britanniæ vrbe Iulius, & Aaron.

In Hispania Iustus, & Rufinus, item Paula virgo.

Cordubæ Faustus, Ianuarius, & Martialis. Ascyclus, siue Acysclus, & Victoria.

Valentiæ Vincentius Diaconus.

Toleti Leocadia virgo.

Barcinone Eulalia Virgo Barcinonensis, & Cucufates.

Gerundæ Felix.

Hispali Iusta, & Rufina.

Compluti Iustus, & Pastor, germani fratres.

Emeritæ Lucretia Virgo, Eulalia Emeritensis & Iulia item virgines.

Cæsaraugustæ Optatus, Lupertus, Successus, Martialis, Vrbanus, Iulius, Quintilianus, Publius, Fronto, Felix, Caecilianus, Euentius, Primitiuus, Apodomus, Ianuarius, Cassianus, Faustus, Maturinus.

In vrbe Astiagēsi Crispianus, siue Crispinus Episcopus.

In Lusitania Mancius ciuis Romanus. Vlixipone Verissimus cū Maxima, & Iulia sororibus.

In Mauritania Cæsariensi Timotheus, Pollius, Eutychius diaconus, Marciana virgo. item

Gerion

na, Iuliana, Euphemia, & Theodoſia; item Derphuta cum ſorore.

In Meſopotamia Febronia virgo, Adauctus ciuis Epheſinus, Athenodorus.

Apud Melitenen, ſeu Melitinam Armeniæ, vel Cappadociæ vrbem, Eudoxius Tribunus militaris cum militibus ſocijs, item Irenes, Nicander cum aliis triginta.

Laodiceæ in Aſia Trophimus, & Thallus: itē ad Tauri mōtis anguſtias Andreas Magnus, dux militaris cum ſociis, qui bis mille quingenti nonaginta ſeptem fuerē.

In Doroſtoro vrbe, Daſius

Cotyæi in Phrygia Mennas.

In Inſula Tenedo Abudemius.

In Cappadocia Capetolena, & Eretoula, ſiue Eretoida, eius ſerua: Georgius, Oreſtes.

Sebaſtiæ, Athenogenes Epiſc. Herenarchus, & Acacius Presb. Blaſius Epiſcopus cū duobus pueris; mulieres præterea ſeptē, quæ martyris eius cruorem collegerant.

Amaſeæ Theodorus

Cæſareæ Theodoſia virgo, Theophilus Scholaſticus, Anectus, Fabius, Gordius, Dorothea virgo.

Ancyræ in Galatia Clemens Epiſcopus, & Agathangelus.

In Bithynia Nicomediæ Lucianus presb. Iuliana Virgo, Petrus Imperatoris cubicularius, Egdunus presb. cum aliis ſeptem, Pancratius, Pantaleo

Pantaleo cum Hermolao, & Hermippo, Hermocrateq; fratribus: Basilissa virgo nouem annos nata, Ioannes, Hadrianus cum socijs xxiij. Dorotheus, & Gorgonius, Diocletiani Cubicularij, Cyprianus, & Iustina virgo, Eulampius, & Eulampia eius soror, & alij CC. item Barbara, & Iuliana virgines: item martyres viginti: Pancarius, ciuis Romanus, Macedonius cum Patricia coniuge, & Modesta filia, Anthimus ipsius vrbis Episcopus.

Nicææ, Menodora, Metrodora, & Nymphodora sorores, Autonomus Episcopus, Theodora cum filijs, Diomedes medicus, ciuis Tarsensis, Antonina, virili animo mulier.

In Pōto plurimi liquato plumbo, acutis arũdinibus, alijsq; tormentis excruciati, ac perempti: item Tomis Marcellinus Tribunus cum Mammæa coniuge, & filijs Ioanne, Serapione, ac Petro: item Argæus, Narcissus, & Marcellinus fratres.

In Thracia Alexander, ciuis Puteolanus, itẽ Marcianopoli Maximus, & Theodorus.

Chalcedone martyres xlix. itẽ Euphemia virgo.

Cyzici, quæ vrbs est in Hellesponto, siue in Propontide, siue in Bithynia, siue in Mysia, Sisinnius Episc. Fausta virgo, Eulasius, vel Euilasius Præfectus, Maximus.

In Macedonia Thessalonicæ Theodulus, Agathopodius, Irenæus, Irene virgo, Domninus, Demetrius, Alexander, Anysia virgo.

In Epiro Petrus.

In Creta Gortynæ Cyrillus Epiſcopus.

In Euboea Inſula, alias Chalcide, Methodius Epiſcopus.

In Illyrico Vrſicius.

In Pannonia, Sirmij Syrenus Monachus, Montanus Presb. Demetrius Diaconus, Maxima virgo, & alij XL. item Pollio, Irenæus epiſcopus.

In Græcia Maximus, Cintillianus, Dadas, Cachius Cappadox, Alexander, Pappius, Felix Epiſcopus, Ianuarius presb. Fortunatus, & Septimius: Victor, Zoticus, Zeno, Acyndinus, Cæſarius, Seuerianus, Chriſtophorus, Theonas, Antoninus, Ianuarius Epiſc. Proculus, & Fauſtus Diaconi, Deſiderius lector cum ſocijs; Rhodopianus Diaconus, Diodorus, Agapius, Timolaus, Pleſius, Romulus cum ſocijs quatuor, Baſiliſcus, Firmus, Abudimus, Agathonicus, Zoticus item; Theoprepius: item Seuerianus, Theodorus, Oceanus, Ammianus, Iulianus, Epicharis, ſenatoria mulier, Paphnutius, & alij DXLVII. item Alpheus, Alexander, Marcus, & ſocij: Charitina virgo, Zenobius Epiſc. & Zenobia, Domninus, Theotimus, Timotheus, Philotheus, Dorotheus, Carterius, Siluanus, Pāphilus cum tribus virginibus; Azas cum ſocijs CLII. Daſius, Menas, & Hermogenes: item Euſtratius, Eugenius, Mardarius.

Mopſuheſtiæ Claudius, Aſterius, Neon, germani

mani fratres. In Norico Florianus.

Incertis in locis paſſi, Paulus, Pauſinius, & Theodotio, germani fratres: item Ananias, Petrus, Euſebius, Neo, Leontius, Longinus cũ alijs quatuor: itẽ Geneſius, Theopontius, Aetherius.

Iam vero quis eorum numerum aſſequi poſſit, quorum nomina nobis ignota ſunt, ſed in libro vitæ apud eum deſcripta, cuius cauſa mortem libenter, & alacriter obierunt? Quis propoſita toto terrarum orbe per illa tempora Chriſtianis hominibus exilia, bonorum proſcriptiones, beſtias, cruces, ignes, aliaque horrenda, & inaudita ſupplicia oratione complecti? Quid quòd ea tormenta fidelibus ex Tyrannorum edictis adhibebantur, quæ non ſolum acerbitatem, ſed iniuriam etiam, atque ignominiam continerẽt? Siquidem Equuleus, Cataſta, Vngulæ, Fuſtes, Flagella, Laminæ cãdẽtes, Plumbatæ, Fidiculæ, erant eiuſmodi cruciamenta, quibus Decuriones, primarioſque viros, quos Principales vocabant, torqueri, auguſtalibus Impp. Gratiani, Valẽtiniani, & Theodoſij legibus vetitum erat: ſed his ſupplicijs, vt iure Romano veteri cautum eſt, plebei, infimæque condicionis homines afficiebantur: quemadmodum ex Prudentij carmine intelligitur, quod pòſt ſuo loco affere-tur, vbi de equuleo dicendum erit. Ipſum Euſebium, ſi placet, audiamus, qui oculatus teſtis, tantæ crudelitatis rabiem aliqua ex parte libro viij. ſic indicat, cap. vij.

Exquirebantur, inquit, diuersa tormentorum genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum per omne corpus Dei martyres carpebantur, deinde tradebantur ad bestias. Adhibebantur leones, vrsi, pardi, apri, tauri, atq. omne ferarũ genus, quibus etiã ferro, atq. igni feritas addebatur. Præparabantur hæc omnia aduersus Dei cultores, & omnis contra eos hominum, bestiarumq. & elementorum crudelitas armabatur; Ad hæc Christiani denudati statuuntur in media arena, bestiæ à magistris arte ad furorẽ, & sæuitiam irritatæ, è caueis emittuntur, martyres circumeunt sæpius, & oblustrant, & vim diuinæ custodiæ sentientes, procul ab eorũ corporibus abscedunt. Sed illico furor, qui reprimebatur in belluis, transit in homines. Mittuntur, qui eas aduersus sanctos instigent; Verum illæ, vt omnes intelligerent nõ feritatem deesse bestijs, sed diuinam Deum colentibus adesse custodiam, eos ipsos instigatores incredibili celeritate discerpunt. Cum nemo iam auderet accedere, iubentur ipsi sancti martyres commotis manibus, & velut prouocantibus incitare aduersum se belluas. Sed ne sic quidem lædi poterant. Mutantur feræ, & prioribus amotis, aliæ rursus immittuntur. Sed ijs quoque, cum nihil martyribus nocerent, summotis, sæuiores bestijs homines gladijs efficiunt, quod belluis nequiuerunt. Ipsa verò sanctorum cadauera sepultura priuantur, & fluctibus mandari iubentur. Et cap. viij.

Illos

Illos, qui in ipsa Aegypto martyrium pertulerunt, nemo est, qui non magnopere admiretur; vbi cũ coniugibus, ac liberis viri prope innumerabiles, pro Saluatoris nostri doctrina, vita fragili, & momento temporis duratura prorsus neglecta, varia mortis genera subierunt. Quorum alij post cuticulam nouaculis laceratã, post mẽbra luxata, & distorta, post corpora flagellis acerbissimis laniata, alijsq. infinitis, varijs, & dictu horrendis excruciata tormentis, in ignem tandem iniecti fuerunt. Alij in altum pelagus præcipites acti: alij sua capita lictoribus amputanda fortiter obiecerunt: alij rursus patibulis suffixi: quorum nonnulli tanquam malefici, suspensi: alij deteriori modo capite in terram demisso, clauis firmati, & viui usque eo seruati, quoad in ipsis patibulis inedia contabescerent. Et cap. ix.

Apud Thebaida vero omnẽ narrationẽ superat exercitata crudelitas. Pro vngulis testas adhibebant tortores, quibus totũ corpus eousq. lacerabant, donec carnis eraderent cutẽ. Mulieres quoq. arte quadã cõpositis machinis, vno pede in sublime suspensas, & capite in terrã demersas, indignissimo spectaculo expositas, pendere p totũ diẽ sinebãt. Alias, sicubi vicinæ sibi duæ arbores reperirentur, vi quadã ab vtraq. inflexis contra se inuicẽ ramis, eisq. singulis singulos pedes martyris deligãtes, subito ramos, quos vi adduxerãt, remittebãt: q cũ ad sitũ suũ naturali impetu referrẽtur, discerptis visceribus, auulsa secũ

membra rapiebant. Idq. non paucis diebus, sed per annos aliquot quotidie, quãdo minimũ, decem, interdum verò & centum vno die viri, vel mulieres, atque adeo pueri his cruciamentorum generibus trucidabantur. Et cap. x.

Verberantur alij fustibus, alij virgis, flagris quoque alij, nonnulli loris districti, vel funibus appensi. Eratque studium per singulos prope nouum genus inuenire supplicij. Post tergum alij vinctis manibus appẽdebantur, & trochleis distenti membratim diuellebantur. Iam verò vngulis exarari, visitatum, ac leue ducebatur. Quod tamen supplicij genus si cui fuisset adhibitum, non (vt latronibus, & homicidis solet) latera solum fodiebantur, sed venter etiam, & femora, & tibiæ: denique vsque ad vngues vngula pertinebat. Sed ne facies quidem, aut frons à tormentis remanebat immunis. Quosdam ad columnas alligatos, & districtis pone tergum brachijs, relinquebant. Alij, in equuleum acti, totum diem torquebantur, si fortè pœnæ diuturnitate victi, succumberent. Tum toto corpore tormentis, aut verberibus lacerati rursum nudi in carcerem pedibus trahebantur, ibique compedibus, & catenis onusti, solum acutis testarum fragmentis constratum premere cogebantur. Et cap. xj.

Quis possit vel illa reperere, quibus apud Arabiam Sancti martyres securibus cæsi sunt, vel quæ in Cappadocia gesta sunt, vbi crura

frangi Dei cultoribus iubebantur? Quis Mesopotamiæ referat cruciatus, vbi Christianos suini tergoris more, altera manu, ac pede suspensos subiecto tetro fumo suffocabant? alios autem lento igne adhibito, tormentis longioribus absumebant? Et cap. xij.

Quomodo item recordabor apud Antiochiam craticulas, quibus impositi Christiani subiecto igne torrebantur? Et cap. xiij.

In regionibus vero Ponti crudeliora gerebantur. Arundines acutæ quibusdam sub vnguibus digitorum infigebantur; Alijs plũbum liquens per dorsum ad loca, quibus naturalis egestio procuratur, infundebatur. Feminis quoque veruа candentia nullo humanitatis, miserationisue respectu per viscera, & secretos meatus immittebantur. Sed quid agam? vocabula iam desunt, quibus admissa scelera appellentur. Sustinebant tamen omnia fortissimi martyres: cum illi præclari Iudices hoc vno sapientiam suam omnibus admirabilem fore putarent, si aliquod nouum crudelitatis, & supplicij genus excogitassent. Hactenus Eusebius.

His igitur tam multis, tamque inusitatis tormentorum generibus tantum abest, vt debilitata vel fracta sit vnquam diuina illa virtus Christianorum, vt confirmata sit magis, & clarissimis uictorijs illustrata. Siquidem Tyrannorũ crudelitas cruciare, atque excarnificare illorum corpora potuit, animos vero ipsos cælesti virtu-

te; præſidioque munitos expugnare, aut labefa-ctare non potuit. Defecerunt (ait Euſebius) carnificum manus, & ſibi inuicem ſuccedentes fatigati ſunt: hebetata eſt acies gladij. Videbã feſſos reſidere tortores, reſumere vires, animos reparare, mutare gladios, diem quoq. ipſum non ſufficere ad pœnam. Nemo tamen omnium, ne puer quidẽ infans à morte potuit deterreri: ſed hoc unuſquiſq. metuebat, ne, dum celerem ſol uergens clauderet diem, auulſus à conſortio martyrum remaneret. Sic confidentia fidei conſtanter, & fortiter cum lætitia, & exultatione mortem præſentem, uelut æternæ uitæ principia rapiebant. Denique dum priores iugularentur, reliqui pſallentes, & hymnos Deo canentes locum quiſq. ſui martyrij expectabant: ut hoc modo etiam extremum ſpiritum in diuinis laudibus exhalarent. Hæc ille.

Tantam porrò multitudinem conſtat pro Chriſti fide pertuliſſe martyrium, ut ueterum ſcriptorum teſtimonio infinita, & innumerabilis cenſeatur. Quamobrem uictus Diocletianus Tyrannus, eiuſq. ſocius Maximianus, tam magno martyrum numero, cum ſe nihil profeciſſe animaduerterent, atque, vt idem Euſebius, & Nicephorus aiunt, aliquantulum iam, non ratione atque humanitate adducti, ſed tamen crudelitatis magnitudine ſatiati, reſpicere immanitatem ſceleris ſui cœpiſſent, vrbes optimis ciuibus priuatas, uacuos cultoribus agros, liberis or-

batos

batos parentes: consilium cœperunt, ut ipsis uidebatur, aptissimum & ad clementiæ existimationem imperiali nomini comparandam, & ad dolorem, sempiternamq. ignominiam Christiano populo inurendam. Edicto cautum est, ne Christiani deinceps occiderentur: quod perinde esse videretur, ac si crudelitati, & supplicijs modus finisq. iam fixus esset: simulq. imperatum, vt vnicuiq. Christi religionem colenti dexter oculus effoderetur, cauterioq. adureretur, & sinistri pedis nerui præciderentur: atque ita debilitati per omnes Prouincias ad metalla non tam operæ, quàm pœnæ causa depo rtarentur. Sed neque his contumelijs, & cruciatibus, neq; alijs, quæ postea subierunt, grauibus, acerbisq; tormentis, è gradu pietatis deijci potuerunt fortissimi athletæ Christi: immo constantiori animo cursum martyrij confecerunt. Itaque diuina ope, inanis ea Tyrannorum cogitatio, irritusq. conatus fuit. Etenim (vt Simeo Metaphrastes in vita S. Mennæ martyris memoriæ prodidit) cum ea se ambo moliri viderent, quæ nullo modo perfici possent, non vlla commutádæ vitæ cupiditate, vt plerique perhibuerunt, aut ingrauescentis ætatis tædio affecti, aut rerum, negociorumque mole oppressi, sed diuina Christi virtute, & miraculorũ magnitudine superati, & in summam animi ægritudinem adducti, quòd Christianum nomen neque delere, neque obscurare possent, Imperio se abdicarunt. Atque hãc

exuen-

exuendæ purpuræ, & ad priuatam vitam redeũdi verissimam causam etsi in vulgus non protulerunt, illis tamen libere ipsi confessi sunt, quibus animorum suorum arcana patefacere consueuerant, vt Metaphrastes loco citato, & Michael Glycas in suis Annalibus testatum reliquit.

Quapropter cum simul decem, & octo annis imperassent, demum (quod ex Panegyricis incertorum scriptorum intelligitur) anno salutis CCCIIII. siue CCCVII. Parilibus, xj. Kal. Maias, quo die quondam imperare cœperant, ambo, Diocletianus quidem Nicomediæ, Maximianus uero Mediolani purpuram deposuerũt: atque Diocletianus Salonas in Dalmatiam se recepit, vbi cum priuatus ix. an. uixisset, demum prope octogenarius, uel alienatione mentis, uel hausto ueneno ad æternos cruciatus decessit: Maximianus in Lucanos concessit; qui, cum imperiũ, quod inuitus propemodum, ut Collegæ obsequeretur, deposuerat, recipere conatus esset, ob eamq. causam Constantino genero fecisset insidias, eius iussu, quinto pòst anno Massiliæ strangulatus, dignum moribus, factisq. suis exitum uitæ, & quidem sempiternis flammis apud inferos arsurus, inuenit. Atque hæc de grauissima Diocletiani, & Maximiani Imperatorũ persecutione, deq. illorum temporum sanctis martyribus dixisse, sit satis.

B. ¶ *Orta est Seditio Pontificum in vrbe Roma.*] Nullos

Nullos Christiana religio infestiores habuit aduersarios, quàm Idolorum sacerdotes, & sacrorum Antistites. Ab ijs enim potissimum aut patriæ superstitionis studio, aut quæstus cupiditate commotis non modo imperita multitudo, uerum ipsi etiam Magistratus, ac Principes aduersum Christianos concitabantur. Id animaduertere licet in uita B. Bartholomæi Apostoli, & S. Christi martyris Apollinaris, Rauennatium Episcopi, S. Romuli Fesulani Episcopi, S. Vitalis mart. S. Hagnes virginis, & martyris, & aliorum martyrum, quos breuitatis causa præterimus: qui populari seditione à Deorũ sacrificulis excitata, crudelissime sunt interfecti.

Quod autem ad Pontificum uel nomen, uel intellectum, uel munus attinet, hoc satis est admonere, Pontificatum ueteribus Romanis sacrum fuisse munus, à posse, & facere, ut Scæuola apud Varronẽ dicit, uel, vt ipse Varro, lib. iiij. de ling. lat. scribit, à ponte appellatum. A Pontificibus enim pons sublicius est factus primũ, & restitutus sæpe. & Dionysius Halicar, lib. ij. Nouissima, inquit, Numæ institutorum pars continebat sacra maximi apud Romanos sacerdotij, & cuius potestas est amplissima. Hi ab uno suorum operum, videlicet sarciendo ponte sublicio, uocabantur Pontifices, summa auctoritate præditi: Nam de omnibus causis ad sacra pertinentibus iudicant, & inter priuatos, & inter Magistratus, & inter Deorum ministros: no-

uasq.

uasq. leges de sacris arbitratu suo condunt, sicubi destituuntur scriptis legibus: & Magistratus, penes quos cærimoniæ sunt, ac sacrificia, sacerdotesque omnes examinant: ministros quoque sacrorum in officio continent, ne quid præter sollemnes ritus faciant: à profano etiam, & imperito vulgo consuluntur de cultu Deorum, ac Geniorum, alijsq. religionibus: quòd si quem animaduertant præscripta sua cõtemnere, eum mulctant pro delicti magnitudine. Ipsi nullius potestati sunt obnoxij: nec debent uel senatui vel populo reddere rationem. Id genus sacerdotes siue sacri doctores, siue sacrarum legum consulti, siue sacrorum custodes, recte dicendi sunt. Ego Hierophantas nostris appellari dixerim. & cet.

Hi à Numa quatuor primũ instituti sunt, omnes Patricij, pòst rogatione Ogulnia anno Vrbis CDLIIII. quatuor de plebe additis, octo facti, qui maiores sunt appellati. Deinde L. Cornelio Sulla, Felice dictatore, septem pretera alij, qui minores vocabantur, creati: eorumq. numerus ad quindecim auctus. Postremo à Theodosio seniore Imp. Christianiss. cum ceteris vetustæ superstitionis sacris sublati, vnoq. edicto sacerdotiorum omnium redditus fisco attributi. Dionysius lib. ij. Liu. lib. x. Florus in Epitom. lib. 89. Cicero in orat. pro domo ad Pontt. & de Arusp. responsis, Theodoretus Cyrensis, Symmachus in relatione ad Theodosium Imp.

Horum

Horum Pontificum vnus Populi Romani suffragijs creatus, ceterisque prælatus, dicebatur Pontifex Maximus, iudex videlicet, vt ait Sex. Pompeius, atque arbiter rerum diuinarum, & humanarum, à Numa institutus, à Gratiano Imperatore sublatus. Is omnibus populi Romani sacris præerat; eiusque maxima, & in omnes Sacerdotes suprema potestas erat. Dionysius lib. II. Liu. lib. I. Plutarchus in Numa; & Zosimus lib. iiij.

Hanc vocem postea sancti illi patres, qui religionẽ Christianam latinis litteris illustrarunt, sapienter à Romana lingua mutuati ad Ecclesiastica munera transtulerunt; & Ecclesiæ Dei, sacrisque præpositos, quos græco nomine Episcopos primò vocauerãt, eosdem deinde Pontifices appellarunt, eorumque principem, qui sũmam inter omnes habet auctoritatẽ, omniumque Christianorum parens est, magister, ac iudex, Deique inter mortales Vicarius, Pontificẽ Maximum, siue summum, & magnum sacerdotem nominarunt, & illud quidem Romano, hoc autem Hebraico more dixerunt.

C ¶ *Inter quos erat B. Abundius presb. & Abundantius Diac.*] Hæc nomina sæpe in antiquis codicibus, & monumentis aspirata reperiuntur: & Habundium quendam Nicopolitanum in Græcia patrem sancti Eleutherij primi, Romani Põtificis, qui sub principe L. Aurelio Commodo martyrium subijt anno Domini C L XXXVI.

septi-

ſeptimo Kal. Iunij; & alterum Habundium ciuem Romanum legimus, patrē S. Zephyrini primi, Pontificis max. qui itidem pro Chriſto interfectus eſt, Imperatore M. Opilio Seuero Macrino, anno à partu Virginis CCXIIX. & alium Abundiū Placidi Præfecti vrbis filium, qui à S. Valentino Interamnatium Epiſcopo ad Chriſtū perductus, diſcipulos eius Proculum, Ephebum, & Apollonium à Conſulari Leontio fidei cauſa necatos iuxta magiſtrum Interamnæ ſepeliuit, vt & Surius ex antiquiſsimis M. S. codicibus, & peruetuſta Martyrologia referunt, xvi. Kal. Martias.

Abundantium vero alterum cum Leone, Donato, Nicephoro, alijſque ix. martt. kal. Martijs Martyrologium Rom. commemorat; quo tamen die Vſuardus Abundium, non Abundantium ponit. Ad hæc, inter Archipresbyteros titulorum, hoc eſt, paroeciarum cardinaliū ſub Gelaſio I. an. Domini circiter CDXCV. Abundantius quidam in titulo S. Sabinæ, quæ eſt in monte Auentino, & Habundius in titulo S. Euāgeliſtæ Marci, numerantur. Fl. item Habundantium collegam habuit in tertio Cōſulatu Theodoſius ſenior Auguſtus in oriente, anno Chriſti CCCLXXXXIII. vt conſtat ex Socratis Scholaſtici Hiſt. lib. v. cap. xxv. & ex M. Aurelij Caſſiodori, Proſperi Aquitanici, & Marcellini Comitis Chron. faſtiſque Conſularibus Panuinianis. Ex quo coniicimus vtramque familiam

& Ro-

& Romanam, & honeſtam fuiſſe. Confirmat hanc cõiecturam exemplar Senenſe, vbi horum ſanctorum non modo martyrium, ſed horariæ etiam preces, atque adeo propria Miſſa continetur: ipſique tum Romæ nobili loco nati, tum germani fratres fuiſſe tradũtur. Hoc idem præterea ex ipſa hiſtoria facile intelligi poteſt. Nam XXV. ſimul Chriſtianos ad tribunal productos Diocletianus interrogans, vt videt in fidei confeſsione conſtantes, iubet xxiij. quidẽ confeſtim via Salaria ad ſecundum lapidem obtruncari: hos vero duos, quos tanquã illorum magiſtros, duces, & impoſtores accuſauerat, primò in vincula conijcit, tum xxij. aut xxv. pòſt diebus eductos è carcere rurſus interrogatione pertentans ad cultum Idolorum hortatur: deinde cum fruſtra ſuaderet, equuleo torquet, demum eorũ patientia iratior factus, via Flaminia ad x. lapidem ſecuri eos percuti mandat. Cur hos duos à reliquo cœtu ſeiũgit? cur non cum illis ſtatim occidit? cur tot diebus ad mutationem conſilij ſeruat? cur deniq. tam longe ab vrbis mœnibus ad necem amandat? atque hæc Chriſtianæ alioqui religionis hoſtis acerrimus? alia profecto cauſa nulla, quàm ipſorum inſignis quædam nobilitas, & auctoritas, & Romani nominis reſpectus, ac dignitas, proferri poteſt.

Ceterũ plures in Martyrologijs inuenimus Abũdios martyres, quorum primus Romæ anno Domini CCLI. ſæuitiam Decianæ perſecutio-

cutionis expertus eſt,& vna cum Irenæo cloacario, quòd B. Concordiæ martyris corpus in cloacam proiectum, ſepulturæ cauſa ſuſtuliſſet, in eandam cloacam iuſſu Valeriani Præfecti demerſus, martyrij palmam accepit; quorum corpora à Iuſtino presb. inde ſublata, in cryptam iuxta B. Laurentium condita ſunt. Beda vij. kal. Septembris, Vſuardus, & Surius in geſtis B. Laurentij, & Breuiarium Carnutenſe.

Alter Abundius cum Iuſto in ignem iniectus gladioque ob Chriſti fidem percuſſus eſt anno Chriſti CCXXCVIII. Numeriano Imp. & Olybrio Præſide, xix. Kal. Ianuarij. M.R.

Tertius Diaconus perſecutionis Diocletianæ temporibus, Marciani Præſidis decreto, Spoleti cum Carpophoro presbytero, fuſtibus, carcere, inedia, vinculis, equuleo cruciatus, ad poſtremũ ſecuri vitam finiuit, iiij. Idus Decemb. M.R. & Cremonenſe, alijque codices M.S.

Quartus eſt hic presb. de quo agimus. Is Romæ eodem Diocletiano Imp. Abundantiũ Diaconum, & Marcianum, eiuſque filium Ioannem ambos à ſe baptizatos, glorioſi martyrij cõſortes habuit, xvj. kal. Octob. vt conſtat ex eorum martyrij ſupraſcripta narratione.

Quintus item Romæ Diocletiano Cæſare fidei aduerſario, coronã martyrij cepit cum Alexandro, Antigono, & Fortunato, iij. kal. Mart. M.R. & Maurol. quãuis & Galeſinius pro Abũdio ponat Abundianũ, ex codice manu ſcripto,

& Beda

& Beda, atque Vſuardus Abundantium, & Theſſalonicæ, ſcribant.

Sextus, presbyter, Cordubæ vi. Idus Iunij, vt Vſuardus, & Maurolyc. vel v. Idus Iulij, ut M.R. & Galeſinius habent, in Arabica perſecutione Mahometicæ ſectæ ac ſuperſtitioni infeſtus, martyrium ſubijt.

Fuit item S. Abundius ciuis Theſſalonicenſis, Nouocomenſium Epiſc. & confeſſ. ſacra eruditione, & vitæ epiſcopalis laude illuſtris, & in Chalcedonenſi ſynodo clarus; Maurol. Galeſin. M.R. quarto Non. April.

Poſtremo S. Gregorius lib. iij. Dial. cap. xxv. meminit de Abundio quodã, B. Petri Apoſtoli Eccleſiæ cuſtode, qui paralyticũ, ipſius Apoſtoli auctoritate ſanarit. Quædam tamen exemplaria pro, Abundio, habent Agontium.

Hæc cum ita ſint, illa dubitatio tollitur, quæ alicui oboriri poſſet. Nam B. Vdalricus Auguſtæ Vindelicorum Epiſcopus, vt in eius vita à Bernone abbate Augienſi olim edita, & à Surio in quartum volumen de Sanctis relata, narratur, iterum Romam religionis cauſa peregrinatus, hinc ſacrum caput S. Abundij martyris Auguſtam pie deportauit. Id vero caput non huius Abundij, qui cum Abundantio paſſus eſt, ſed alterius eſſe, ipſa temporum ratio aperte demõſtrat. Vdalricus enim Romã venit primum clericus Auguſtanus, Hugone, & Lothario filio Italiæ regibus, & Marino. II. Pont. max. q̃ põtifica-

tum inijt anno à partu Virginis xlj. siue xlij. supra C M. tertio Nonas Nouembris, iterum iam Episcopus, Berengario, & eius filio Adelberto in Italia regnātibus, & Ioāne xij. summo Pontifice, creato an. Domini DCCCCLV. siue DCCCCLVI. quarto Idus Iannuarij, qui euocatū Romam Othonem I. Saxonum regem, post victos, ac fugatos tyrannos, antiquo more institutoque inunxit, atque imperij diademate redimitum, Augustum appellauit. Sanctorum verò Abundij, & Abundatij corpora inuenta primum sunt, atque traslata, vt supra memoratum est, circa annum Domini M I. Othone III. Augusto, & Siluestro ij. Romano Pōt. vt hic sit Abundius, cuius caput id esse diximus, quod in tēplo Capitolino B. Mariæ Aræcæli religiose seruatur. Etenim in ijs sacris ossibus ss. Abundij, & Abundātij, quæ postremum reperta sunt, nihil fere, nisi caput s. Abundij, desideratur.

D ¶ *Omnes isti, quos conspicis, Christiani sunt.*] Liberrima fidei professio, Sāctorum martyrum olim propria, quibus moris fuit, vt à Iudice vel in summo vitæ discrimine de patria, deq. natalibus interrogati, vnum illud responderent, se Christianos esse. Vnde, cum acerbissime cruciarentur, si forte vi tormentorum de fidei constantia deijci possent, hæc sola vox audiebatur, Christianus sum. Id quod cum ex omni Martyrologio siue latine, siue græce conscripto planum fit; tum præcipue ex primo capite libri quinti

Eccle-

Ecclesiasticæ hist. Eusebij, vbi singularis in hoc genere grauitas & constantia cuiusdam diaconi Viennensis, cui Sancto nomen fuit, christianæ fidei causa in Gallia varie cruciati his verbis ex epistola Gallicana ad Ecclesias Asiæ, ac Phrygiæ missa discribitur.

At ille vir Deo plenus, in tantum crudelitates eorum irrisit, & ferinam in quæstione sæuitiam, vt nunquam dignatus sit, vel quis esset genere, vnde domo, vel patria, nomen saltem suum eis fateri. Sed de his singulis interrogatiis, nihil aliud in omnibus tormentis, nisi Christianum se esse, respondit. Hoc mihi nomen, hoc genus & patria est. Aliud, inquit, omnino nihil sum, quàm Christianus. Vnde & eos incredibilis agitabat insania, quòd tantis pœnarum generibus cōsumptis, extorquere ei ne professionem quidem proprij vocabuli potuissent.

E ¶ *Prima nomine spirituali, & cet.*] Vsitatam & hanc ss. Martyrum fuisse responsionem, ex S. Georgij martyrio, quod à Pasicrate eius seruo conscriptum, atque è tenebris in lucem opera Lipomani erutum, & in secundũ volumen à Surio relatum legitur, euidenter apparet. Siquidem fortissimus Christi martyr B. Georgius, genere Cappadox, honesto loco natus, moribus, opibusq. illustris, sed Christianæ fidei professione illustrior, diuina quadam prudentia prædıtus, & plurimis iam tribunatibus in militia functus, cum imperialibus edictis horribilem

persecutionis tempestaté aduersus Christianum nomē excitatam intueretur, omnem pecuniam, remq. familiarē pauperibus elargitus, magno, & fidenti animo ad Diocletiani tribunal accessit, & Magistratibus, militibusq. audientibus, clara voce se Christianum esse pronūciat. Tum Magnentius, qui secundas in Imperio tenebat, Quodnam, inquit, est nomen tuum? & quisnam es tu, qui tantum audaciæ præ te fers? Respondit Georgius, Ego primo, & præcipuo nomine Christianus appellor; vt vero apud homines vocor, Georgius sum, cum ita Deo meo placuerit. Oportet enim me copiosum & vberrimum cælesti Deo meo pietatis fructum offerre, & cet.

F ¶ *Deo Herculi, & Ioui inuictißimis.*] Hos enim Deos præter ceteros, hi duo Cæss. præcipuo cultu venerabantur; à quibus etiam cognomina susceperunt; & Diocletianus quidem Iouium, Maximianus autem Herculium se voluit appellari; in eo videlicet triumpho, quem Romæ biennio ante, quàm imperio se abdicarent, ex diuersis gentibus, ferculorum pompa insignem, antececedētibus eorum currum, Narsei (qui septimus apud Persas ab anno Domini CCXCIIII. ad CCCII. regnauerat, coniuge, sororibus, liberis, & omni gaza Persarum.

Intolerabilis visa est Domitiani Cæsaris arrogātia, qui, vt Suetonius refert, cum formalem dictaret epistolam, sic cœpit; Dominus, & Deus

noſter ſic fieri iubet. Quanto intolerabilior & arrogantior Diocletianus, qui nono imperij anno, primus, vt Deum, adorari ſe iuſſit; & gemmas veſtibus, calceiſq. inſeri, cum omnes fere ante eum Imperatores (excepto Claudio Cæſare, qui, teſte Plinio lib. xxxvij. cap. vj. ſmaragdos induebat, & ſardonychas) more Iudicum ſalutaretur; & chlamyde tantum purpurea à priuato habitu plus haberent? Euſebius in Chron. Exſtant præterea eius litteræ in eodem S. Georgij martyrio ab auctore inſertæ; deteſtabilis arrogantiæ, impiæq. crudelitatis indices, ac teſtes, quas hic cognitionis gratia adſcribere uiſum eſt.

Diocletianus Maximus ſemper Auguſtus, æternus Imperator omnibus per omnem Prouinciam ac Romanorum ditionem Ducibus, Præſidibus, ac magiſtratu aliquo fungentibus, ſalutem.

Quoniam ad diuinas noſtras aures fama quædam peruenit, quæ non mediocriter nos perturbauit, hæreſim quandam valde impiam eorũ, qui Chriſtiani dicuntur, vigere coepiſſe: quippe qui Ieſum, quem Maria quædam Iudaica femina peperit, vt Deum, colunt; Apollinẽ vero magnum illum Deum, Mercurium, Dionyſium, Herculem, ac Iouẽ ipſum, per quos noſtræ reip. pax data eſt, contumelioſis maledictis inſectantur; venerantes, vt Deum, Chriſtum illum, quem Iudæi, tanquam maleficum, in cruce ſuf-

fixerint. Hac de causa edicimus, vt omnes Christiani, tam viri, quam mulieres, per omnes vrbes ac regiones, supplicijs acerbissimis subijciantur, nisi Dijs nostris immolare, & errorem illum suum abijcere voluerint. Et si quidem paruerint, veniam illis dari volumus: sin minus, gladio percuti, & morte pessima puniri. Illud autem scitote, si hæc diuina nostra edicta neglexeritis, easdem, quas & illi dabunt, pœnas vos daturos.

Responderunt Sancti martyres] Epitheton Christi Martyrum, quos S. quoque Cyprianus in suis scriptis passim Beatos, Beatissimos, Fortissimos, Fidelissimos nuncupat: quæ nomina in antiquis Martyrologijs crebrius vsurpantur. Tertulliano autem visitata vox est, Benedicti martyres: a quibusdam Constantissimi nominantur. Martyris autem nomen illis solum, qui pro Christo cruciatum necemque subierunt, hodie tribuitur, vt Confessoris ijs, qui sola vitæ sanctitate nomen Christi confessi sunt. Olim martyris & confessoris nomen synonymum fuisse existimatur, cum ex alijs priscis monumentis, tum ex S. Cypriani libris. Apud Eusebium præterea legimus nonnullos fuisse iterum, tertio, & quarto confessores, hoc est ob Christi confessionem sæpius publice cruciatos, quos tamen Tertullianus nunc designatos Martyres, nunc simpliciter Martyres vocat. Sed tamen aliquibus temporibus distincta aliqua martyris & confessoris appellatio fuit, vt apparet ex eiusdem B. Cypriani

epiſtola, quæ inſcribitur Martyribus & Confeſſoribus; ex epiſt. item 30. & 37. & apud Euſeb. lib. v. hiſt. cap. iij. ex eadem epiſtola Lugdunenſium & Viennenſiũ ad eccl. Aſiæ & Phrygiæ ſcripta. In tanta, inquit, gloria poſiti, & ſemel atque iterum, ac frequentius martyres facti, poſt ignes & laminas neq. ſe ipſi martyres dicebant, neq. alijs ita ſe appellantibus indulgebant; ſed ſi forte aliquis noſtrum vel in epiſtola, vel in ſermone eos martyres nominaſſet, increpabant acrius, dicentes hanc appellationem ſoli Chriſto deberi, qui ſolus fidelis veritatis eſt martyr, & qui primogenitus eſt ex mortuis, & auctor vitæ æternæ, vel certe illis ſolis aptum hoc eſſe vocabulum, qui poſt bonam confeſſionem de hac vita diſcedere, & pergere meruerunt ad Deum. Nos autem, aiebant, humiles & egeni, optamus, vt ipſa ſaltem in nobis confeſſio tuta permaneat. In quod etiam ceteros fratres cum lachrymis obſecrabant, vt pro eis Dominum precarentur, quo perfectæ confeſſionis ſignaculum martyris mererentur accipere. Et tanta in eis humilitas erat, vt cum rebus ipſis eſſent iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerent.

H ¶ *In Cuſtodia Mamertini.*] Sic nominatur in antiquis Martyrologijs carcer ab Anco Marcio (qui quartus à Romulo Romæ regnauit) ad terrorem increſcentis audaciæ, media vrbe imminens foro ædificatus, cuius pars quædam de-

pressa à Seruio Tullio addita, Tullianũ vocabatur. Christiana pietas eum Apostolorum principi dedicauit, qui in Neroniana persecutione comprehẽsus, nouem mensibus ibi vna cum B. Paulo fuit: vinctosq. non paucos baptizauit, ex quibus Neroniano gladio xlvij. martyrium perpessi sunt prid. idus Martias; & B. Xystus II. Pont. & mart. cum Felicissimo, & Agapeto diaconis, Decij Imperatoris iussu in custodiam Mamertini traditus scribitur in gestis B. Laurentij.

Ceterum Custodiam pro carcere à bonis latinitatis auctoribus vsurpari, vt nemo vel mediocriter eruditus ignorat, ita non facile dixerit cur is potissimum carcer, custodia Mamertini sit appellata; neque ego me id certo scire profiteor; quid conijciam, breuiter indicabo. Exstat in fronte adhuc titulus peruetustus, *C. Vibius, C. F. Rufinus. M. Cocceius. M. F. Nerua. ex S. C.*

Vnde suspicari licet hunc carcerem post Anci, & Tullij tempora fuisse instauratum, vel auctum. Quid si hoc Mamertino etiam tribuamus? vt ab eo postea, tanquam instauratore, Mamertini custodia dicta sit? cũ præsertim in libro Sexti Rufi, & P. Victoris de Regionibus Vrbis & Lacũ, & Balineũ Mamertini, & Ludũ Mamertinũ legam?, & B. Anastasius Põtifex max. S. Crescẽtianæ virg. & mart. Basilicã (quæ & Crescentianæ titulus dicebatur, vnus ex illis xxviij. vetustissimis, quos iam M. L X X. ab hinc annis in-

stitutos, ex Actis Synodi Romanæ Symmacho Pontifice constat) in vrbe Roma regione secũda, via, quæ dicitur Mamertina, anno Domini circiter CCCC. fecisse, seu dedicasse narretur.

Sed illud hoc loco mihi venit in mentem suspicari, pro Mamercino scriptum esse Mamertinum, mutatione vnius litteræ C. in T. id quod superioribus sæculis in multis vocibus temere factum codices manu scripti ostendunt. hinc illa ad nos manarunt,

Anitius, Portius, Fabritius, Sulpitius, Martius, Martianus, Mutius, Lutius, Minutius, Contio, Cõditio: & alia, à supinis, vel nominibus deducta in CIVS, habent TIVS, vt translatitius, aduentitius, fictitius, patritius, tribunitius, nouitius, & similia; quæ tamen & veterum monumentorum auctoritas, & græca consuetudo consurat; sicut illa etiam è contrario, Veneciæ, solacium, ocium, precium, Feciales, & si qua sunt talia, quæ nullo modo recipiuntur à doctis: licet vnius, aut alterius antiqui lapidis testimonium adferatur.

Quid quod in vetustis Annalibus, Fastisque consularibus, Mamerti, & Mamertini nulla, Mamerci vero, Mamercij, & Mamercini crebra fit mentio? erat enim hoc vtrumq. Aemiliorum cognomẽ. Porrò Aemilios ab Aemilo, Ascanij, siue Iuli Aenea geniti filio Festus deducit. Plutarchus scribit Numam regem filios quatuor reliquisse,

quisse, Pompotiem, Calpum, Pinum, & Mamercum: ab ijsq. Pomponiam, Calpurniam, Pinariam, & Mamerciam gentes Romæ propagatas. Idem rursus, & Sex. Pompeius Aemiliam gētem appellatam dicunt à Mamerco Pythagoræ philosophi filio, cui propter singularem humanitatem ac leporem, quem Græci αἱμυλίαν vocant, Aemilio fuit cognomen. Patriciam hanc gentem, & quidem maiorum gentium etiam fuisse constat, in pluresq. familias distinctam varia accepisse cognomina, vnde Mamercini, Lepidi, Paulli, Scauri, Barbulę, Priuernates, Papi, Macri, Buccæ, Porcinæ, & Liuiani manarint: eamdemq. per omnia Reip. tempora præcipue floruisse, & Pontificatu maximo, duobus Principatibus senatus, Dictaturis V. Magisteriis equitum iiij. Consulatibus supra xl. censuris, triumphisq. xv. Tribunatibus milit. consulari potestate xij. decoratam vetera monumenta declarant. Panuinius, & Sigonius in lib. de Antiquis nominibus Romanorum. Et quia multa cognomina (quod docte obseruauit idem Sigonius loco citato) ita immutata sunt, vt per deminutionem in I N V S, à suo primitiuo deflexa cernantur: quemadmodum Albus, quod fuit cognomen primũ Postumiorum, post Albinus euasit, Rufus in Cornelijs, Rufinus, Messalla in Valerijs, Messallinus, & in ijsdem Coruus, Coruinus, in aliis item eadē fortasse ratione Longinus, Crassinus, Læuinus, Paullinus, Crispinus, Cæsoni-

nus,

nus, Bætinus, Sextinus, Balbinus, Nigrinus. Marcellinus, quæ omnia deriuata sunt: sic Mamercus in Aemilijs Mamercinus est factus. L. autem Aemilius Mamercus, qui Tribunus militaris quinquies fuit, idem putatur esse, qui postea magister equitum à M. Furio Camillo quartum Dictatore cooptatus, & in consulatu L. Sextio (qui primus de plebe consul fuit anno vrbis C C C X X C V I I I.) collega ex patribus datus est, & in tabulis Capitolinis Mamercinus vocatur: idemque postea quater perfunctus est consulatu: & quem Liuius lib. iiij. septimo, & octauo, & Diodorus, Cassiodorus, alijq. Mamercum edunt, eum Fasti Græci Mamercinum appellant. Præterea Cornelius Tacitus lib. iij. meminit Mamerci Scauri consularis, qui Tiberio Cæsare floruit. Neque mihi fit verisimile, in vrbe Roma carcerem, viam, lacum, balineum, ludum aliunde inuenisse nomen, quã à ciue Romano: ne quis forte Mamertinos, Siciliæ populos, ex Campaniæ vrbe Mamertia colonos Messanam profectos, adducat: qui fortasse erroris occasionem præbuerunt. Sed in eadem insula Mamercium oppidum à Fuluio Pisone Cos. expugnatum Orosius tradit. Eodem modo B. Mamercus, Viennæ in Gallia Episc. qui minores litanias instituit, sæpe Mamertus in libris exaratus apparet; sicut & Mamertinus presb. & Mamertinus Abbas, ambo SS. confessores, Antisiodorenses, vulgò scribuntur.

¶ *Via Salaria veteri.*] Hæc à deportando sale nomē consecuta, à Porta Collina in Sabinos ducebat. Sex. Pompeius, Salaria via, inquit, Romæ est appellata, quia per eā Sabini sal à mari deferebant. Strabo lib. v. Per Sabinos, inquit, via Salaria nō magnæ longitudinis strata est; in quam & Nomentana incidit apud Eretum, Sabinorum vicum, supra Tiberim iacētem; ex eadem Collina porta inchoans. Plinius lib. xxxi. cap. vij. Sal, inquit, magna apud antiquos auctoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa sal in Sabinos portari consueuerat. Fuit hæc olim simul Romanorum clade à Gallis Senonibus apud Alliam flumen ad quartumdecimum lapidem, vt Vibius, uel ad vndecimū, vt Liuius scribit, illata, simul Honoris æde, ac Veneris Erycinæ templo, & C. Marij septies Cōsulis prope Anienis ripas sepulcro sane quàm nobilis: sed postea multo cœpit esse nobilior, & illustrior frequētibus Sanctorū martyrijs, & cœmeteriorum exstructionibus, quæ ibidem quinq. exstitisse traduntur.

Vnum omnium vetustissimum, Ostrianum appellatum, tertio ab vrbe lapide; quo in cœmeterio, vt S. R. E. Protonotarius in acta Liberij Pont. retulit, B. Petrus Apostolus baptizasse perhibetur.

Alterum, quod ab hoc non longe aberat, Nouellæ vocarūt, vbi tanquam exul idem Pont. Liberius habitabat: eoque aliquando vniuersos

pres-

presbyteros, ac diaconos Paſchalibus ferijs euocauit.

Tertium ſanctæ Felicitatis martyris, in quo s. Bonifacius j. Pont. max. oratorium fecit, & ipſe conditus eſt.

Quartum Priſcillæ, omnium maximũ, quod in agro ſuo nobiliſſima matrona Priſcilla conſtruxerat, à S. Marcello Pont. dedicatum, & à Ioanne item 1. Pont. inſtauratum. In hoc cœmeterio requierunt ſancti Martyres, Marcellinus Papa, ipſe Marcellus, Claudius, Quirinus, & Antonius presbyteri; Syluester, Liberius, Syricius, & Cæleſtinus Pontifices, & cõfeſſores: Vigilius item Papa, Pudens cum vxore Sabinilla, & filiabus Pudentiana & Praxede; itẽ Baſilla virgo, & ſanctæ martt. Donata, Paulina, Ruſtica, Nominanda, Serotina, Hilaria, & ſociæ; Præterea Hermes Præfectus, Protus, & Hiacynthus, alijq. quamplurimi. In eodem cœmeterio locus erat, quem Cubiculum clarum nominarunt, vbi S. Marcellinus Pont. conditus legitur.

Quintum ad cliuum Cucumeris via Salaria veteri fuiſſe in hac hiſtoria paulo inferius ſignificatur, cum xxiij. illi fideles pro Chriſto perempti, & in cliuo Cucumeris in crypta conditi memorantur; & apud Bedam, & Vſuardum, & in M. R. xv. Kal. Iulij, Martyres CCLXII. in Diocletianæ perſecutionis impetu pro fide necati, via Salaria veteri ad cliuum Cucumeris ſepulti eſſe dicuntur.

Ea-

Eadem via xlvj. Milites, qui à S. Dionysio Pont. vitalibus aquis abluti sunt, & mox Claudij Cæsaris iussu viij. kal. Nouemb. capitis damnati, sepeliũtur vna cum alijs SS. Martt. CXXI. Alij præterea CCLX. eodem Imp. religionis Christianæ accusati, primo arenam fodere iussi, post via Salaria in locum quemdam inclusi, & militum telis confossi Kal. Martij ad cælum euolarunt. Ad hæc Chrysanthus, & Daria coniuges genere, & religione clari iussu Celerini Præfecti cõprehensi, & à Claudio Tribuno varie cruciati, Numeriano Imp. tandem in arenariam, quæ est via Salaria, ducti, effossa terra viui lapidibus obruti sunt. Ioannis item presbyteri, cui Iulianus Apostata ante Solis simulacrum, quem colere recusarat, caput via Salaria veteri præcidi iussit, corpus loco, quem Concilia martyrum vocant, à Cõcordio Presbytero cõditum est. auctor Beda ix. Kal. Iulij. Felix IV. Pont. Basilicam S. Saturnini mart. via Salaria incendio cõsumptam à fundamentis restituit. Platin.

Est igitur in Martyrologijs sæpius nominata via Salaria vetus; ex quo intelligimus, alterã nouam fuisse; quemadmodum viæ Valeriæ duæ; vetus, & noua à P. Victore produntur: de quarum altera Strabo lib. v. scribit, de altera meminit Plinius. Duæ item Aureliæ, vetus & noua in antiqua inscriptione marmorea, quæ Tibure in pariete ædis S. Pauli adhuc exstat, leguntur; quarum altera ab auctore, altera, vt quibusdam

pla-

placuit, etiam Traiana dicta; ab instauratore nomen accepit. In ipsa autem instauratione fiebat, vt à veteri aliquibus locis, & modico tractu, noua seiungeretur: cum aut breuitas, aut facilitas quæreretur: id quod nuper in via Flaminia factum videmus, dum sapiẽtissimi Principis, Gregorij XIII. Pont. max. iusso, eorum consulitur commoditati, qui religionis ergo ad Cellam sacrosanctam Beatissimæ Virginis Deiparæ Laurettanæ proficiscuntur.

K ¶ *Quorũ corpora tunc collegit Ioannes Presb. & Theodora matrona.*] Haud nihil ambigam, hiccine fuerit Ioannes, an alter, quique sanctorũ Martyrum Cyriaci diaconi, Largi, Smaragdi, & aliorum xx. in persecutione Diocletiana xvij. Kal. Aprilis occisorum, corpora via item Salaria sepeliuit: quiq; cum Crispo itidem presbytero in eadem persecutione, cum multa Beatorum Martyrum corpora sepulturæ mandasset, illorum meritis sociatus, XV. Kal. Sept. ad æterna præmia commigrauit.

Fuit item Imperatore Decio alter Ioannes, qui cum Iustino presb. de quo mox dicetur, xlvj. milites simul martyrio coronatos, humauit.

Alius itidem presbyter, qui à B. Lucina adiutus Sancti Marcelli Papæ, & mart. corpus vnguentis delibutum, eadem via in Priscillæ cœmeterio funerauit, Imperatore Maxentio.

Alius præterea Iuliano Apostata Imper. corpus

ſeruis M C C L. eorumq. coniugibus, ac liberis baptizata, paulo poſt, Imp. Adriano, quòd Quirinum Tribunum, s. Balbinæ virginis patrem, ad verum Deum conuertiſſet, ab Aureliano Iudice gladio necatum, V. kal. Sept. via Salaria funerauit; ipſaque poſtea eodem Imperatore, eodemq. Iudice martyrium kal. April. conſecuta, iuxta fratrem ſuum ſepulta eſt. Volater. lib. xv. & Martyrologia.

Fuit & quarta Theodora, quæ, cum Publij vxorem B. Anaſtaſiam, Diocl. Imp. fidei cauſa decertãtẽ, & tætro carcere incluſam, cæleſtibus eſcis refeciſſet, martyriũ Romæ paſſa eſt. Beda.

Quinta item nobiliſſima virgo, vt martyrologia habẽt, Alexandrina, vt B. Ambroſius, & Volaterr. affirmant, Antiochena. Hæc in patria cultum Idolorum deteſtata, ob eamq. cauſam in lupanar tradita, inde Didymi opera, Deo adiuuante, mirabiliter erepta eſt, ſaluaq. & incolumi virginali caſtitate, vna cum eo percuſſa gladio, Diocletiano Imp. & Euſtratio eius vrbis Præſide, ad duplicatam virginitatis, & martyrij cæleſtem palmam deceſſit, iiij. kal. Maij, vt Beda, & Vſuardus, vel, vt Metaphraſtes apud Surium tradit, Non. Aprilis. Volater. lib. xx. & s. Ambroſius lib. ij. de virg.

Sexta Nicææ in Bithynia cum ſanctis Theuſeta, Nymphodora, alijſq. igne conſumpta, migrauit ad Dominum iij. Id. Martij. Vſuardus, Beda, & Codd. M. S.

Addendam putarem septimam, quæ in eadem vrbe Nicæa cum tribus filijs, Diocletiano Imp. iussu Comitis Leucadij à Nicetio Bithyniæ Consulari in ardentem fornacẽ iniecta, iiij. Non. Augusti, vel, vt Metaphrastes, viij. Kal. Ian. vitam pro Christo finiuit: nisi Vsuardus, ac Beda, græcæq. tabulæ Theodotam, non Theodoram, haberent.

Qui error accidit etiam in altera Theodota, quæ Constantinopoli fortiter pro catholica religione depugnans, xvi. kal. Aug. præclaro martyrio coronata est, Imperatore Flauio Leone iii, cui non solum Cononi, atq. Isaurico, sed etiam (quòd sacris videlicet imaginibus impium bellũ indixisset, anno Domini circiter DCCXXV. Imperij sui ix. vt auctor est Sigebertus) Iconomacho, Iconoclastæ, Theomachoque fuere cognomina; durauitq. ea hæresis, vt apud Surium vi. Vol. in vita s. Ioannicij Abbatis Metaphrastes scribit, annis lvij, vsque ad Imperium Constantini vii. Porphyrogeniti, & Heirenes Atticæ Augustæ, matris: Quo tempore, hoc, est anno Christi D C C L X X X I I. vt Sigeberto, vel D C C L X X I X. vt Georgio Cedreno, vel DCCLXXIIII. vt Paulo diacono placet, Constantinopoli quispiam sepulcrum inuenit, vbi vir iacebat, auream habẽs in pectore laminam, cum hoc titulo, *Christus nascetur ex virgine Maria: & ego credo in eũ; sub Constantino, & Heirene Impp. o sol, iterum me videbis.* Cuius rei meminit

etiam

etiam S. Thomas 2.2. quæst. 11. art. vii. quo loco Helenæ, pro Heirenes, corrupte legitur.

Denique s. Theodoram, matronam Alexandrinam omitto, quæ Fl. Zenonis Augusti temporibus, cum incaute deliquisset, facti pœnitẽs, & relicto viro, cum clanculum aufugisset, pietatis causa sexum mentita, monasticæ vitæ laude floruit, & quale de B. Marina, græca virgine, memoratur, tale quoq. Christianæ patientiæ documentum reliquit, iij. Id. Sept. sub annum Domini CCCCLXXX. Maurol. xvi. Kal. Aug. M.R. & Metaphr. apud Surium.

L ¶ *Et collegisset corpora Sanctorũ, & cum aromatibus, & linteaminibus sepelisset, & cet.*] Vix dici potest, quã sedula, & religiosa in Sanctorum corporibus conquirendis, humandisq. cura sit olim à fidelibus posita: vnde illa B. Cypriani ardens ad clerum Carthaginiensem adhortatio exstat, vt corporibus omnium martyrum scilicet, & confessorum item, qui etsi torti non sunt in carcere, tamen glorioso exitu mortis excedunt, impertiatur & vigilantia, & cura propensior. Idq. ipsum perspicuum fit ex Luciani presbyteri libro de Inuentione reliquiarum beatissimi protomartyris Stephani, quas Orosio presbytero traditas, in Africam Auitus presbyter misit. Smyrnensis Ecclesia, cum B. Polycarpi corpus ab infidelibus exustũ esset, vt ne à Christianis conditum, pie vnquam & religiose coleretur, illius iã ambusta ossa preciosissimis gem-

mis cariora, & omni auro probabiliora per igne͂ facta, studiose collegit, ac de more, sicut decebat, recondidit: vti ex epistola, quæ apud Eusebium lib.iij. cap. xv. exstat, cognoscimus.

Illud etiam ex annalibus martyrum planum est, non modo presbyteros, eosq. præcipue, qui titulum Romæ obtinerent, sed ipsos etiam summos Pontifices in funerandis Sanctorum corporibus olim studio pietatis versatos esse, in primisq. Eutychianum, qui trecentos & quatraginta duos martyres manu sua humasse traditur. B. Marcellini Pont. & martyris corpus Marcellus Pont. sepulturæ mandauit. S. Callistus Papa I. cœmeterio à se via Appia ampliato multa ss. corpora condidit. s. Fabianus Romanus Pont. & martyr, presbyter cum esset, in beatorū martyrum corporibus tumulandis pie occupatus, Pontiani Pont. & martyris, qui fidei causa in Sardiniam relegatus, obierat, corpus à se Romam delatum, & Anterum itidem Pont. ac martyrem, in cuius ipse locum proxime successit, in cœmeterio Callisti via Appia sepeliuit.

Idem pietatis officium alij presbyteri multi præstiterunt. Siquidem Iustinus Xystum ij. Romanum, Laurentium, Hippolytum, Concordiā, Irenæū, Abundium, &, à se baptizatas, Tryphoniam, Decij Cæsaris vxorem, eiusdemq. filiam Cyrillam virg. & mart. aliosq. quam plurimos suis manibus in Crypta iuxta corpus B. Laurentij condidit.

Nico-

Nicomedes Feliculam virg. & mart. via Ardeatina, Nicomedem ipſum martyrem Iuſtus clericus via Nomentana, Concordius Ioannem presb. via Salariaveteri, vt ſupra diximus, Zoilus corpus s. Chryſogoni mart. in mare proiectum, paulo poſt in littore inuētum, ſuis in ædibus ſepeliuit.

Ioannes plures, ijdemq. presbyteri, quos ante nominauimus, ſicut & Criſpus, in eodem officij genere elaborarunt.

Tarracinæ Euſebius monachus, & martyr ss. Iulianum, & Cæſarianum martyres tumulauit.

Aſterius, vt Euſeb. lib. vij. cap. xiij. refert, Romanæ vrbis ſenator, & patricius, nobilitate, facultatibus, propinquitate denique imperatoria clarus, Marinū Cæſareæ in Palæſtina ob fidem Chriſtianam in Valeriana perſecutione ſecuri percuſſum, ſplendida, & precioſa veſte, qua amictus erat, obuoluit, humeriſq. impoſitum decēti ſepulcro intulit: quo facto honorem, quem martyri detulit, continuo ipſe martyr eſt aſſecutus. s. Pigmenius presb. & Iuliani Apoſtatæ doctor corpora ss. Martt. qui ab eo necabantur, ſepulturæ tradebat.

Nicoſtratus, Claudius, Caſtorius, Victorinus, & Symphorianus à s. Sebaſtiano fidei rudimentis imbuti, & à B. Polycarpo presb. baptizati, in conquirendis martyrum corporibus occupati, martyrio coronantur.

Bonifacius Romanus admiſſæ intemperan-

tiæ pœnitens, Tarſum Ciliciæ profectus, & eodem conquirendorum, & humandorum martyrum officio fungens, palmam martyrij adeptus eſt.

Alexandriæ Euſebius, & Chæremon diaconi, B. Dionyſij Alexandrini diſcipuli, martyribus vinctis ſumptum, occiſis tumulum exhibebant.

Nicander, cum ss. Martt. reliquias ſtudioſe perquireret, martyrij palmā Diocletiano Imp. eſt conſecutus.

Zacharias presb. corpus s. Irenæi Epiſc. Lugdunen. in Gallia, Seuero Principe, martyriū cū vniuerſo fere populo ſuo perpeſſi, in Crypta Baſilicæ s. Ioannis baptiſtæ ſub altari ſepelijt. Beda iiij. Kal. Iulias.

Sancti Abdon, & Sennes Perſæ ſubreguli accuſati ſunt apud Decium Cæſarem eo nomine, quòd ss. Martt. apud Cordubam cæſa corpora collegiſſent, ſuoq. in prædio funeraſſent.

Eos quoq. ipſos in vinculis Romam adductos cum Præfectus Valerianus ob Chriſtianæ fidei conſtantem profeſſionem obtruncaſſet, triduo inſepultos iacentes, Cyrinus hypodiaconus noctu rapuit, & in arca plumbea domi ſuæ recondidit; iij. kal. Auguſti. Surius in geſtis B. Laurentij.

Ex eadem Perſide ss. martyres Marius, & Martha coniuges, nobili loco nati, cum filijs Audiface, & Abachum Romam Claudio Imperatore profecti, præter alia pietatis, & caritatis

officia, martyrum corpora sepeliebant. Quamobrem à Musiano Præfecto, varijs tormentis via Cornelia ad xiii. lapidem necatos, B. Felicitas nobilis matrona Romana sustulit, & in suo prædio funerauit xiiii. kal. Febr.

Vt vero ne in hoc quidem pietatis munere à viris vinci se Christianæ feminæ paterētur, ecce nobis Lucinæ duæ, ambæ Romanæ matronæ, genere, ac sāctitate illustres: quarū prior Beatorum. Apost. Petri, & Pauli discipula Christianos fidei causa vinctos, suis facultatibus subleuabat, interfectos in sepulturam tradebat. Nam præter ceteros, ss. Processi, & Martiniani, quos Apostoli baptizarant, corpora collegit, & cum aromatibus in suo prædio humauit: quo pietatis officio sæpe perfuncta, tandem martyrium consecuta pridie Kal. Iulij, ea crypta, siue cœmeterio condita est, quod ipsa via Aurelia martyribus sepeliendis exstruxerat: posterior, cum eius rogatu sanctus Cornelius Papa, & mart. corpora BB. Apost. Petri, & Pauli è catatumbis, vbi per annos circiter XXX. iacuerant, sustulisset, & corpus B. Petri in Vaticano, iuxta locum, vbi is cruci affixus fuerat, reposuisset, ipsa B. Pauli corpus via Ostiensi prope eum locum, vbi obtruncatus fuerat, in suo prædio, quod Ecclesiæ Romanæ donauit, pie recondidit: eodemq. postea cum B. Marcello Pont. sexto idus Augusti SS. Martyrum Cyriaci diaconi, Largi, & Smaragdi corpora, quæ à Ioanne presb. via Salaria xviii

kal. April. ſepulta fuiſſe diximus, aromatibus perfundens, linteiſq. obuoluens, trãſtulit, & ſarcophagis lapideis condidit; corpus s. Marcelli via Salaria adiuuante Ioanne presb. in cœmeterio Priſcillæ, corpus s. Sebaſtiani in ſuo itẽ prædio via Appia, s. Cornelij eadem via prope Calliſti cœmeterium in Crypta arenaria prædioli ſui funeraſſe narratur: cuius in ædibus idem B. Pontifex Marcellus Eccleſiam conſecrauit: eadem deniq. eodem auctore Eccleſiam ſuorum bonorum fecit heredem. Sed B. quoq. Priſcilla, matrona item Rom. de qua ſupra memorauimus, s. Marcelli hortatu cœmeterium ſuo ære via Salaria exſtruendum curauit, & ſe, ſuaq. omnia Martyrum obſequio mancipauit. B. R. & Martyrologia.

Maxima præterea mulier Chriſtiana ss. Martt. Geminiani, & Luciæ viduæ Rom. corpora honorifice ſepeliuit. B.R.

Maximilla pia femina apud Patras Achaiæ vrbem B. Andreæ Apoſt. ſacrum corpus accepit, & decenti loco cum aromatibus funerauit. B.R.

Sabina Romana, Valẽtini, clariſſimi viri, vxor, magiſtram fidei ſuæ Seraphiam virginem Antiochenam, Romæ ſub Adriano Cæſare à Beryllo Iudice capitis pro Chriſto damnatam, nobili ſepulcro in Auentino ad Arcum Fauſtini recondidit.

Pudentiana, & Praxedes virgines Romanæ, Pudente, Chriſtiano homine, pioq. viro, quem

B. Paulus Apost. baptizauit, natæ, præter alia christianæ humanitatis, & pietatis munera, quibus in Antoniana persecutione fideles iuuabant, plurima ss. Martt. corpora funerarunt. Beda, B. R. & alij.

Cyriaca vidua Rom. cum se, suasq. omnes facultates in ss. ministeria impendisset, demum Imp. Valeriano, fidei aduersario, pro Christo martyrium subiens, vitam quoque ipsam libenter impendit: in cuius prædio extra portam Exquilinam, via Tiburtina in agro Veranio visitur ipsius nomine cœmeterium, quæ Crypta Tiburtina nuncupatur, vbi & ab ipsa B. Cyriaca, & ab alijs multa Sanctorum corpora iuxta sacrosanctas B. Laurentij archidiaconi, & martyris reliquias posita esse traduntur. Martyrol. & Surius.

Eugenia virgo Rom. ob Christianæ fidei confessionem iugulata, Galieno Imp. via Latina in suo prædio, quo ipsa multorum Martt. corpora intulerat, sepulta est, Beda viij. kal. Ianuarij.

Appollonia religiosa matrona B. Anastasiæ mart. sacrum corpus exosculans, aromatibus condiens, & mundis linteaminibus obuoluens, iuxta domus suæ viridarium constructa basilica, ita, vti martyrem decuit, sepulturæ tradidit. Beda ibidem.

Octauilla primaria femina B. Pancratij pueri sub Diocletiano pro fide occisi, venerandum corpus per noctem abstulit, aromatibusq. con-

ditum, via Aurelia ad secundum lapidem religiose funerauit. Beda.

Rufina, matrona venerabilis, corpora ss. martt. Cypriani, & Iustinæ virginis, qui post varia tormenta Christi causa fortiter tolerata, demum Diocletiani mandatu, Nicomediam missi, gladioq. percussi fuerant, noctu à Christianis nautis rapta, Romamq. deportata cum essent, pie ac reuerenter excepit, suoque in prædio de more humauit. Beda, & alij.

Serena Augusta, Diocletiani Imp. vxor, à s. Cyriaco ad Christũ traducta, fideiq. præceptis instituta, cum B. Susanna virgo Rom. eodem Imp. iubente, post alia tormenta domi suæ ob Christi cultum gladio percussa, euolasset in cælum, eius sanguinem suo ipsa abstersit velamine, atque in argentea capsella reconditum, in suo palatio collocauit, vbi diu noctuq. furtiuis horis Deum suppliciter precabatur: corpus autem eadem suis manibus exornauit, atq. vnguentis delibutum, linteoq. inuolutum, iuxta Sanctorum reliquias in Alexandri cœmeterio funerauit. Beda, & Vsuardus iij. Id. Augusti, item Surius.

Postremo, vt alias omittam, Eusebia religiosa mulier, Amaseæ in Põto s. Theodori militis, quòd fanum Idolorum incendisset, & Christum coleret, Maximiano Cæsare interfecti, corpus sindone contectum, in suo prædio sepeliuit, V. Id. Nouembris. B. R.

Quorsum, dicet aliquis, tam longa narratio?

vt videlicet intelligatur, quanto studio, & veneratione veteres illi Christiani Sanctorum corpora prosequerentur, quantaq. cura, & reuerentia funerarent. Condiebant enim; vti ex testimonijs superius allatis, intelligere licuit; sacras reliquias aromatibus, aliisq. odoribus; & pretioso quodam opertas velamine (quod ex ss. Abundij, & Abundantij reliquiarum prima inuentione planum fit) condebant, vasculis etiam aureis interdum inclusas: quod ex s. Hieronymi contra Vigilãtium libro animaduerti potest. Officium autem sepeliendi mortuos olim certi homines obierunt, quos κοπιάτας, hoc est laborantes, s. Epiphanius in Compendiario de Doctrina Christiana, κοπιῶντας B. Ignatius in epist. ad Antiochenos appellat: vt præteream breuitatis causa tot cœmeteria ad condenda fidelium corpora, à maioribus vbiq. terrarum ædificata. Nam Romæ, quod ex sacris Annalibus, & Martyrologiis constat, ad xlvij. eaq. nobilia numerabantur. In Africa itidẽ fuisse B. Augustinus, & Optatus Mileuitanus, Antiochiæ Euagrius, Alexandriæ in Aegypto s. Athanasius, in Gallia Gregorius Turonen. in omni deniq. Christiana prouincia, & illa quidem extra vrbem posita esse, s. Ioannes Chrysostomus lib. de Fide, testatur; eaq; partim ciuium, partim peregrinorum fuisse, idẽ Gregor. Turonensis affirmat.

M. ¶ *In cliuo Cucumeris, in crypta.*] Illic cœmeterium fuisse demonstrauimus, vnum ex quinq; illis,

illis, quæ in via Salaria exstructa erant. De hoc legitur etiam apud Surium in gestis B. Laurentij, vbi dicuntur obtrũcati pro fide milites xlvi. à s. Dionysio Pont. baptizati; quorum corpora cum Iustinus presb. & Ioannes noctu collegissent, in crypta multis præsentibus Christianis, via Salaria in cliuo Cucumeris cõdiderunt, viij. kal. Nouemb. vbi florent, inquit, orationes eorum vsq. in hodiernum diem, cũ aliis C X X. Martyribus. Cliuum autem Cucumeris dictũ propterea existimarim, quod vel ibi seri consueuisset, vel in ipso cliuo, hoc est, collis procliuitate, ac pronitate à vertice, vel iuxta esset depictus, aut sculptus in aliquo ædificio, seu pariete Cucumis: quo modo in vrbe vici fuerunt, quorum nomina legũtur, Vrsus pileatus, Caput Tauri, caput Mineruæ, Trium alitum; sicut etiã Porticus Argonautarum; locus item, qui dicebatur, Inter duas lauros, Malum punicũ, & cet.

Cryptæ, de quibus Vitruuius lib. vi. cap. viii. meminit, Fossæ dicuntur testudinatæ, subterraneæ, aut concaua loca, & scrobes, vbi triticum conditur. Quidam enim, vt Varro scribit cap. lvii. lib. i. de re rustica, habent granaria sub terris vti speluncas, quas vocant Siros. Alij ad id puteis vtuntur. Huiusmodi autem loca abdita, & concamerata ad fructus seruandos magis, quàm ad elegantiæ decorem fieri existimantur. Pro Cryptoporticu etiam videri potest hanc vocem posuisse Vitruuius.

Tales

Tales cryptæ erant ſæpe iuxta ſacra cœmeteria, aliquando in iiſdem; nonnunquam etiam cœmeteria ipſæ erant cryptæ; id quod ex vitis Pontt. & martyrologijs facile declaratur. Nam s. Cornelij corpus in crypta prope Calliſti cœmeterium; Zoſimi, Xyſti iij. & Hilarij Pontt. & aliorum complurium reliquias in Crypta Tiburtina (quæ à quibuſdam cœmeterium Cyriacæ nominatur, ab alijs iuxta ipſum cœmeteriũ in via Tiburtina collocatur) ſiue in baſilica S. Laurẽtij, iuxta cryptam, S. Marcellini in cœmeterio Priſcillæ via Salaria in crypta reconditas fuiſſe docuimus. Cœmeterium quoq. Calliſti ad Catatumbas via Appia ſecundo ab vrbe lapide, crypta eſt, vt videmus. Vnde B. Xyſtus ij. Põt. & mart. in geſtis B. Laurentij apud Surium legitur ſepultus in crypta, in cœmeterio Calliſti. Et via Salaria in cœmeterio Cucumeris cryptã fuiſſe, ſuperius annotauimus. Cœmeteriũ item B. Lucinæ Apoſtolorum diſcipulæ, vnum ex quinque in via Aurelia poſitis, ab ipſa ædificatum, crypta etiam in Martyrologijs prid. Kal. Iulias, nuncupatur.

Huiuſmodi præterea cryptæ, vt ex iiſdem Martyrũ libris animaduertimus, erãt ipſæ fere arenariæ, hoc eſt, Fodinę, vnde arena fodiebatur, quæ proximæ vijs publicis non longe ab vrbe diſtabant: Cicero in orat. pro Cluentio; Aſinius autem, inquit, breui illo tempore, quaſi in hortulos iret, in arenarias quaſdã extra portam Exquili-

quilinam perductus, occiditur. Varro etiam lapidicinas, & arenarias negat ad agriculturam pertinere. Vitruuius lib. ij. cap. iv. & vi. arenaria vocat.

Quocirca s. Serena Augusta, vt est apud Surium volumine iv. corpus B. Susannæ virg. & mart. sicut paulo superius diximus, in cœmeterio Alexandri in arenario in crypta iuxta B. Alexandrum honorifice collocauit, iij. Id. Augusti.

Beatum Tertullinum presb. Impp. Valeriano, & Galieno, pro Christi gloria obtruncatum, s. Stephanus j. Pont. via Latina in crypta arenaria tumulasse dicitur à Beda, & Maurol. Prid. Non. Aug.

Eodem Pontifice Diodorus presb. Marianus Diac. & socij, cum in arenario natalicia Martt. ageret, obstructa à fidei hostibus ianua cryptæ, & diruta superne mole, martyrium obiere, xvi. Kal. Febr. M.R.

Sanctorum item Martt. Narcissi, & Crescentionis, qui in gestis B. Laurentij nominantur, sacra corpora in crypta arenaria sepulta traduntur, xv. Kal. Octob.

Beata Symphorosa Hadriano Cæsare, Licinio Præfecto, viri sui Getulij martyris, sociorumq. corpora cum pie sustulisset, in arenario prædij sui honorifice sepeliuit, iv. Id. Iun. Beda, & M.R.

Sanctorum quoq. Martt. Seueri, Seueriani, Carpophori, & Victorini fratrũ reliquiæ Diocletiano Cæsare canibus obiectæ, cũ ab illis in-

tactæ diu fuissent, tãdem à Christianis sublatæ, via Lauicana, iii. ab vrbe lapide in arenaria funerantur iuxta sepulcrum ss. Martt. Claudij, Nicostrati, Symphoriani, Castorij, & Simplicij, qui sub eodem Imp. passi erant, B. R. vi. Id. Nouemb.

SS. Chrysanthus, & Daria coniuges in arenariam, quæ est via Salaria, ducti, effossa humo, lapidibus obruti, martyrij coronam tulerunt, viij. Kal. Nouemb. B. R.

Theodorus j. Pont. Sanctorum Martt. Primi & Feliciani reliquias ex arenario viæ Nomentanæ in vrbem deferés, in basilica s. Stephani protomart. quæ est in Cælio mõte, à s. Simplicio j. Pont. dedicata, collocauit, multisq. ex ergento auroq. ornamentis honorauit.

Postremo in B. Laurentij gestis legitur & illud, In vico Patricij christianos promiscui sexus ferme lxxiij. in cryptam Nepotianam conuenisse, quos S. Laurentius adierit, pedes singulis viris exosculans lauerit, inde digressus, & s. Xystũ, qui ad supplicium ducebatur, assecutus extra portam Capenam ad templum Martis, illis verbis compellauerit; Noli me derelinquere, Pater sancte, & cet. Erant ergo cryptæ, atq. arenariæ priscis fidelibus, persecutionum temporibus, pro oratoriis, pro ecclesiis, pro latebris, pro sepulcris.

N ¶ *Cum gloria illic celebrasset diuina mysteria in pace.*] His verbis venerandum Missæ sacrificium significatur: atq. ita fere veteres loquebantur.

tur. Nam, vt Metaphrastes apud Surium vol. v. refert, B. Autonomus Episc. ex Italia Diocletianæ persecutionis impetum declinans, in Bithyniã cum profugisset, ad altare mactatus dicitur, dum mysticum celebraret ministerium: quo loco ab eodem Metaphraste Incruentum sacrificium, & sacra mystica nuncupantur: & in gestis B. Laurentij scriptum est, Iustinum presb. cum Hippolyto fortissimi archidiaconi, de quo supra memorauimus, reliquiis ad vesperum conditis, ieiunãtem celebrasse vigilias noctis triduo cum magna christianorum frequentia, nec cessasse à luctu, & lacrymis: ipsumq. obtulisse laudis sacrificium, cuius fuerint omnes participes facti. Eadem sacra mysteria vocat Ecclesia, vt alias appellationes omittam. Est autem is ritus sane quam vetus: quippe cum Felix j. Rom. Pont. qui Aureliano Cæsare martyriũ obiit, anno Domini C C L X X I I I I. sanxerit, vt missa supra, vel circa memorias, martyria, & sepulcra Martyrũ celebraretur. Id hoc loco à Ioanne presb. factũ indicatur, qui supra illorum xxiij. Martyrum memoriam, statim diuinum Missæ sacrificium Deo obtulisse perhibetur.

O ¶ *Et præsentari in Tellude in foro ante templum.*] In codicibus Arinianensi, & Romano legitur, Interlude: Nos, vt librariorum mendum corrigeremus, vocemq. ignotã penitus, & solœcismum tolleremus, in Tellude, reposuimus, ex gestis B. Laurentij, vbi sic scriptum inuenimus;

Iussit

Iussit autem Decius omnem senatum conuocari: fecitq. conuentum in Tellude cum Valeriano præfecto, sexto kal. Augusti. Ibi tum, eo mandante, præsentati sunt ei Abdon, & Sennes subreguli christiani, quos de Perside adduxerat, diuersis pœnis maceratos. Et post pauca,

Eodem tempore Decius Cæsar, & Valerianus præfectus iusserũt sibi Xystum Episcopum cum clero suo præsentari noctu in Tellude. Et paulo inferius,

Eadem hora Laurentio è crypta Nepotiana exeunte, B. Xystus iterum ducebatur in Telludem, vt audiretur, & cum eo Felicissimus, & Agapetus.

Telludem autem dictam opinor, quasi Telluris ædem. Huic opinioni suffragatur exẽplar Senense, in quo scriptum est, In Tellure; nisi velimus, In Tellude, quoque erratum esse, scriptumq. per incuriam, In Tellude, pro, In Tellure; quod, vt affirmare non audemus, sic aliorum iudicio permittimus.

Fuerunt igitur ss. Abundius, & Abundantius Diocletiani mandatu è carcere adducti in Forum Cæsaris ante templũ Telluris, aut, Ante templum Telluris, quod erat in foro. Et licet fora, in quibus iudicia exercebantur, quinque tunc Romæ fuisse legamus, Romanum, Cæsaris, Augusti, Neruæ, siue Transitorium, & Traiani; templa item (id est loca, quibusdam conceptis verbis ab Augure definita, & constituta, ut

ait Varro lib. vi. de ling.lat.in quibus templis dumtaxat, & non alibi, haberi ſenatus poterat, cōplura, vt Aedem Iouis Statoris, Concordiæ, Caſtoris, Telluris, & alia: hoc tamen loco neq; aliud forum, quàm Cæſaris, neque aliud templum, quàm Telluris, videtur intelligendum. Id etenim forum ab omnibus, præter Pyrrhum Ligorium, in ea parte collocatur, qua pone ss. Coſmæ, & Damiani ædem, hortos videmus.

Templum vero, ſeu Aedem Telluris, in qua S.C. factũ eſſe Cicero I. & II. Philipp. dicit, & ſenatum à Decio Cæſare habitum, ſupra retulimus, huic foro proximã fuiſſe apparet. Nam à Sexto Rufo, & P. Victore in iiij. Regione vrbis, quod Templum pacis vocabatur, locatam videmus: & idem Cicero in oratione pro Domo ſua, Sp. Caſſij, inquit, domus ob eamdem cauſam euerſa, atq. in eodem loco Aedes poſita Telluris. Liuius lib. II. Damnatumq. populi iudicio, dirutas publice ædes; ea eſt area ante Telluris Aedem. Dionyſius lib. viii. Poſt Caſſij necem, & domus eius euerſa eſt, & hucuſq. ſubdialis relinquitur. Is locus extra Telluris ædem eſt, quam poſtea exſtruxit ciuitas, ſecundum eam viam, qua itur ad Carinas.

Ex quibus Dionyſij verbis intelligimus, eam ædẽ extra Carinas fuiſſe; nec aliter Suetonium ſenſiſſe, cum in lib. de Illuſtribus Grammat. Lenæum Pompeij Magni libertum tradit, ad Telluris ædem docuiſſe in Carinis; quas cum anti-

qui-

quitatis studiosi in eam Exquiliarum partem protendant, quæ ad Palatium vergit, ædemque Telluris ponant prope eum locum, vbi nunc S. Pantaleonis cernitur templum, non longe à cliuo, qui ducit ad B. Petri vincula; necesse est Telluris templum ad Cæsaris forum fuisse.

P ¶ *Si isti extincti non fuerint, non erit clarus timor.*] Imo vero si extincti fuerint, erit clara, atq. perspicua vt illorum virtus, & constantia, sic veri Dei potentia, & sapientia. Hoc idem Decius Imp. olim Valeriano præfecto dixerat, cum libera *B.* Xysti respõsione commotus, Hic, inquit, si extinctus non fuerit, non erit vllus euidens timor. Putabant immanissimi Tyranni supplicijs martyrum id se consecuturos, vt homines à Christi cultu deterrerentur. Sed nõ est consiliũ contra Dominum, vereq. in extremo Apologetico Tertullianus pronunciauit, Martyrum sanguinem semen esse Christianorum.

Q ¶ *Leuari in Equuleo.*] Equuleus proprie per deminutionem, sicut equulus, dictus est pullus equinus, vt apud Cic. in iii. Tusculana, & in Hortensio, & Liuius lib. xxiij. Ad Sinuessam bos equuleum peperit. Est etiam equuleus, velut hoc loco, tormenti genus, ab equi similitudine, vt quidã volũt, appellatũ, quasi paruus equus; quo sensu scribitur & eculeus. Erat autem siue machina lignea equo similis, cui alligati rei torquebantur; siue stipes, cui velut equo impositi variè cruciabantur, & distendebãtur: quemadmodum

ex supplicio S. Romani martyris, ab Aurelio Prudētio elegāter descripto, apparet, vbi Equuleus à Poeta Noxialis stipes vocatur.

Incensus, inquit, *his Asclepiades iusserat*
Euiscerandum corpus equuleo eminus
Pendere, & vncis, vngulisq. crescere.
Apparitores sed furenti suggerunt
Illum vetusta nobilem prosapia,
Meritisq. multis esse primum ciuium.
Iubet amoueri noxialem stipitem,
Plebei clarum pœna ne damnet virum.

Suspensi enim & alligati manibus & pedibus ad eum stipitem, dum torquerentur, crescere, & extendi videbantur. Alij definiunt, Genus tormenti, quo vinctis supernè manibus, & appensis vtriq. pedi grauissimis ponderibus, homo pendens immaniter torquetur.

Carolus Sigonius, vir cum ingenio præstanti, & eruditione varia præditus, tum omnis antiquitatis peritissimus, in iij. lib. de Iudicijs cap. xviij. De tormentis in eculeo, ex veterum monumentis, Eculeum fuisse definit catastam ligneam, cochleatam, ad intendendum ac remittendum aptam, atq. ad torquendos homines institutam.

Tormenti vero genus fuisse huiusmodi. Vbi catastæ huic brachia, pedesq. eius, qui torquendus erat, neruis quibusdam, quæ fidiculæ dicebantur, alligauerant, tum catasta intenta, atq. in altum erecta, vt ex ea, quasi ex cruce quadam,

miser ille penderet, primum compagem ipsam ossium eius diuellebant, deinde candentes laminas eiusdem corpori admouebant, tum bisulcis vngulis ferreis latera excarnificantes, doloris acerbitatem augebant.

Ac ligneam quidem catastam fuisse, atq. in sublime tolli solitã, aperte ostendunt Sozomenus, Eusebius, & Prudentius. Sozomenus enim hist. ecclesiasticæ lib. v. cap. ix. de Busyri, christiano homine ex vrbe Galatiæ Ancyra, apud Misum Phrygiæ vrbem sub Imp. Iuliano Apostata pro fide cruciato loquens, Eculeũ βασανιστήριον ξύλον, id est, tortorium lignum, appellat; vbi interpres sic vertit;

Et cum eum, inquit, publice produxisset, ad lignum, cui torquendi alligari solebant, suspendi iussit. Busyris vero manibus in caput sublatis, latera sponte sua nudauit, & ad Præsidem dixit, Non esse lictoribus frustra in eo elaborandum, vt se ad palum suspenderent, ac rursum demitterent. Etenim ad hoc se paratum esse, vt sine illo, quantumcunq. vellet, latera sua tortoribus exhiberet. Et cap. xx.

Ex Christianis in vincula cõditis Theodorum adolescẽtem primo loco productum, ad palum, in quo supplicia solebant inferri, alligat. Hic vngulis diu laceratus, & cet. Eusebius lib. v. hist. eccl. cap. j. ex epist. Gallicana superius citatã; Cũ autem, inquit, tyrannica illa tormenta per beatorum patientiam à Christo essent abrogata,

alias machinas excogitauit diabolus, nempe vt in carceres coniecti fideles, locis tenebrosis ac molestissimis includerentur, in equuleo pedibus ad quintum vsq. foramen extenderentur.

Quibus verbis significat Eusebius tum summe distentum, cum ad quintum foramen peruenisset. Horum auctorum sententiam confirmat Prudentius in carmine supra inserto, ex hymno S.Romani, vbi paulo post, qui in eculeum esset coniectus, ex eo, quasi ex alto ligno pependisse ostendit apertius, cum eumdem martyrem ex eculeo ita vociferantem inducit;

Audite cuncti, clamo longe, ac prædico;
Emitto vocem de catasta celsior.

Qua de causa eumdem antè pensilem virum dixerat:

Scindunt vtrumq. milites teterrimi
Mucrone hiulco pensilis latus viri.

Eamdem vero machinam cochleatam fuisse, ex versu veteris poetæ Pomponij elicitur, qui à Nonio Marcello profertur:

Et vbi insilui in cochleatum eculeum,
Ibi tollutim tortor. Id est, torqueor.

Quod autem brachijs pedibusq. catastæ fidiculis alligatis, eculeus intentus ossium commissuras cum dolore distraxerit, ex multis locis cognoscitur; primum ex eodem hymno Prudentij, vbi fortissimus martyr ita ex eculeo loquitur;

Miserum putatis, quòd retortis pendeo

Ex-

Extentus vlnis, quòd reuelluntur pedes,
Compago neruis quòd ſonat crepantibus.
deinde ex hymno eiuſdem poetæ de B. Vincentio, in quo ita tyrannus imperat;
Vinctum retortis brachijs
Surſum, ac deorſum extendite,
Compago donec oßium
Diuulſa membratim crepet.

Quibus verbis ſatis, quæ figura fuerit eius, qui in eculeo torqueretur, oſtenditur, cum ſe pendere brachijs, pedibuſq. retortis extentum ait, neruis ſcilicet, quibus deuincta membra erant, propter ſummam intentionem crepantibus.

A neruis autem, ſiue fidiculis, quibus membra eculeo adhærebant, nullum alium cruciatũ, niſi diſtenſionis, eſſe profectum apparet. Vnde Iſidorus lib. v. Etymologiarũ, eculeum dictum, quòd extendatur, affirmat.

Vt autem incitandi doloris cauſa eculeus, aut fidiculæ tendebantur; ſic eiuſdem remittendi, eadem laxabantur. Qua de re Valerius lib. iij. cap. iij. de patientia, ita ſcribit; Zeno cum à Nearcho tyranno, de cuius nece conſilium inierat, torqueretur, ſupplicij pariter, atq. indicandorum gratia conſciorum, doloris victor, ſed vltionis cupidus, eſſe dixit, quod ſecreto audire eum admodum expediret; laxatoq. eculeo, poſtquam inſidijs opportunum tempus animaduertit, aurem eius morſu corripuit, nec ante dimiſit, quàm & ipſe vita, & ille corporis parte pri-

uaretur. Et paulo post, In Theodoro quoq. viro grauissimo Hieronymus tyrannus tortorum manus frustra fatigauit. Rupit enim verbera, fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas extinxit prius, quàm efficeret, vt tyrannicidij conscios indicaret. Et Quintilianus declamatione vltima sic; An tu quæstionem illam fuisse credis, qualis vernilibus corporibus adhibetur? Ideo enim eculeum mouebam artifex senex, tenebam fidiculas ratione sæuitiæ, vt leniter sedibus suis remota compago per singulos artus membra laxaret. Ex quibus verbis, qui in laxando eculeo leniter fidiculas remisisset, eum aliqua ex parte doloris acerbitati consuluisse apparet. Et Seneca lib. ix. epist. lxviii. Hoc nobis persuadere cònaris, nihil interesse, vtrum aliquis in gaudio sit, an in eculeo iaceat, aut tortorem suum lasset. & epist. lxix. Neminem certe adhuc scio eo nomine votum soluisse, quòd flagellis cæsus esset, aut podagra distortus, aut eculeo longior factus. Colligitur idem ex Plauti Asinaria, act. ii. scena ii.

Nudus vinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.
Li. Quo argumento istuc? Le. ego dicam, quo argumento, & quomodo.
Ad pedes quando alligatum est æquum centupondium,
Vbi manus manicæ complexæ sunt, atq. adductæ ad trabem,

Nec

Nec pendes, nec propendes, quin malus nequamque sis.

Postremo laminarum candentium, & vngularum effodientium testimonia exstant cum alia multa, tum B. Cypriani lib. ii. epist. ad Donatū; Hasta illic, & gladius, & carnifex præsto est: vngula effodiens latera, & deradens, eculeus extendens, ignis exurens, ad hominis corpus vnum supplicia plura, quā mēbra. Et Serm. v. de Lapsis; Sed cū durissimi Iudicis recrudescēte sæuitia iā fatigatū nunc flagella scinderent, nūc contunderēt fustes, nunc eculeus extenderet, nunc vngula effoderet, nunc flāma torreret. Et in lib. de laude martyrij: Hoc vero, quòd eculeo corpus extēsum candentes stridet ad laminas, non exempti sanguinis, sed tentationis est causa. Et s. Augustinus epist. clviij. Quando tantorum scelerum confessionem non extendente eculeo, non sulcantibus vngulis, non vrentibus flammis, sed virgarū verberibus eruisti. Quæ sententia refertur etiam in Decret. Causa xxiii. quæst. v. cap. Circumcelliones. Et Ammianus Marcellinus lib. xiiii. Intendebantur eculei; vncosq. parabat carnifex, & tormenta. Et Prudentius in hymno S. Vincentij;

Extorque, si potes, fidem.
Tormenta, carcer, vngulæ,
Stridensq. flammis lamina,
Atq. ipsa, pœnarum vltima,
Mors Christianis ludus est. Et post:
Ridebat hæc miles dei,

Manus cruentas increpans,
Quòd fixa non profundius
Intraret artus vngula. Et ĩ hymno B. Romani:
Amor coronæ pæne præuenit trucem
Lictoris artem, sponte nudas offerens
Costas bisulcis execandas vngulis. Et infra:
Non vngularum tanta vis latus fodit
Mucrone, quanta dira pulsat pleuresis,
Nec sic inusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas exedit.

Et Cicero vii. in Verrem; Quid, cum ignes, ardentesq. laminæ, ceteriq. cruciatus admouebantur? Et in Antonium Philipp. xi. Ponite ante oculos vincula, verbera, eculeum, carnificem, tortoremque Samarium. Et Seneca libro iij. de Ira, cap. iij. Apparatusq. illi reddẽdus est suus, eculei, & fidiculæ, & ergastula, & cruces, & circumdati defixis corporibus ignes, & cadauera quoq. trahens vncus, et cet. & cap. xix. Torserat per omnia, quæ in rerum natura tristissima sunt, fidiculis, tribularibus, eculeo, igne, vultu suo.

Extorquendæ autem de seruis veritatis causa, eculeum adhibitum fuisse docet Cicero pro Deiotaro, vbi ait; Cum more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem quæri liceat; in qua quæstione dolor veram vocem elicere possit etiam ab inuito; exortus est seruus, qui, quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. Et pro Milone; Sed quæstiones

vrgent Milonem. quibuſnam de ſeruis? item; Facti in eculeo quæſtio eſt, iuris in iudicio. Idem Tuſculana v. & li. iv. de Finib. meminit. & Aſconius, De ſeruo Alicore quæſtio ita habita, vt is articulatim conſecaretur. Tranſlatus eſt poſtea eculeus ad cruciãdos homines, & acerbiore ſupplicio afficiẽdos; id quod in Chriſtianis martyribus patuit. Quam ob cauſam crebra eius fit mentio in Martyrologijs, vt videmus, in quibus illa identidem inculcantur, Equuleo tortus, equuleo cruciatus, in equuleo ſuſpẽſus, in equuleum leuatus, in equuleum actus, & cet.

Noua equulei forma in Anglia aduerſus homines orthodoxos hoc ipſo tempore vſurpatur, dum hæreticorum impietas infernis percita furijs quotidie ſæuit in ſanctos, & nefarijs, funeſtiſq. legibus, ac edictis catholicos, & religioſos vrget, premit, exagitat, deniq. vſq. ad extremum ſpiritum inuſitatis cruciamentis, ſuppliciiſq. ita perſequitur, vt Conſtantij, Iuliani, Valentes, Vãdali (quorum fuit olim aduerſus rectam fidem præter ceteros nobilitata crudelitas) præ iſta bellua, humani, ac mites quodammodo cenſendi eſſe videantur. Sed Chriſto opt. max. immortali, ac ſemper triumphatori gratiæ: Quandoquidẽ hæc etiam tempora glorioſos Martyres, & præclaros veræ fidei Athletas tulerũt; feruntq. quotidie, qui catholicæ religionis nomen virtute conſtantiæ, ac ſanguinis profuſione illuſtrant.

R ¶ *In uiam Flaminiam.*] Hæc via, cuius initiũ à porta olim Flumentana, nunc Populi dicta (prolato nimirum à Belisario postremum Pomerio, vrbisq. in ea parte ambitu aucto) ab auctore nomen accepit, quem Strabo lib. v. C. Flaminium, C. Flaminij, qui iterum Consul ad lacum Thrasymenum cum xv. millibus Romanorũ ab Annibale cæsus est, filium, & M. Aemilij Lepidi in cõsulatu collegam, scribit. L. vero Florus ex Liuio in Epitome lib. xx. Sex. Põpeius Festus, & Cassiodorus ab ipso C. Flaminio patre, Censore cum L. Aemilio Papo, ex Gallorum, de quibus triumpharat, manubiis anno vrbis DXXXIIII. viam Flaminiam stratam è Roma per Tusciam, & Vmbriam vsq. Ariminum, tradunt. Fieri autem potest, quod Panuinius cẽset, vt à patre quidem inchoata, à filio autem perfecta, aut partim à patre, partim à filio ducta sit, qđ indicare videtur Liuius lib. xxxix. Apuanis Liguribus, inquit, domitis, C. Flaminius Cos. pacem dedit finitimis, &, quia à bello quieta vt esset prouincia, effecerat, ne in otio militem haberet, viam à Bononia perduxit Arretiũ, & cet. Flaminiam porrò ab Augusto instauratam fuisse Suetonius cap. xxx. docet his verbis; Quo autem facilius vndiq. vrbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit.

Huius viæ sæpe meminit Cornelius Tacitus,

quam ponti Miluio impoſitam ſcribit. Aliquæ in agro Etruſco adhuc exſtát reliquiæ; plurima etiam in ea cernuntur veterum ſepulcrorum veſtigia. Fuiſſe præterea & ad nonum lapidem villam Cæſarum, quæ ad Gallinas dicebatur, auctor eſt Plinius lib.xv.cap.vlt. & Tranquillus in Galba: et loca quædam deuexa, & accliuia, quæ per ſimilitudinem Clitellæ vocarētur, Sex. Pompeius teſtatur: & alterius loci, quæ Saxa rubra nominantur, apud Cic. in ij. Philip. & Liuium lib.ij.& Cornelium Tacitum lib.xix.mentio fit: & ſepulcrorum Pantomimi Paridis Aegyptij, Neronis liberti, & Glauciæ, liberti Melioris meminit Martialis lib.vi. & xi. & Statius ij. Siluarum.

Sed omnia Ethnicorū monumenta longe ſuperat beatiſſimorum Chriſti martyrū profuſus ſanguis, quo hæc via cruentata eſt, & nobilitata; vt horum, & s. Valentini presb. qui cum Aſteriū præfectum, pulſa eius filiæ cæcitate, ad Chriſtū traduxiſſet, Claudio Cæſare, chriſtianæ fidei accuſatus, ſecuri percuſſus eſt extra muros vrbis in via Flaminia prope pōtem Miluiū; vbi poſtea eius nomine eccleſia à Theodoro I. Pont. max. anno Domini circiter DCXLV. conſtructa eſt, & à Benedicto ij. reſtituta, & exornata; ac non longe cœmeterium etiam à s. Iulio I. Pont. ante annos CCC. fuerat ædificatum. Platin. & Panuin.

5 ¶ *Decimo ab vrbe milliario.*] In Senenſi exem-

plari

plari legitur, vno milliario: sed perperam sine dubio,& mendose, cum id sequenti narrationi repugnet. Romanum habet, xiiij. quod quidem reprehēdi non potest; sed vtro modo scribatur x. an xiiij. parum, aut nihil penitus refert: neutrum enim ab historiæ veritate dissentit.

T ¶ *Iuxta ciuitatem Lubras.*] Legitur etiā Lubram numero singulari: cuius vrbis apud scriptores mentio nulla inuenitur; ex quo verisimile fit, nouum ea tempestate, & exiguum fuisse oppidum; nonnulli ad læuam viæ Flaminiæ ab Roma proficiscentibus, xij. fere milliario, circa ea loca fuisse suspicantur, vbi nunc quingentis à via passibus parua quædam ædificiorum vestigia, & ruinæ cernuntur.

V ¶ *Marcianus clarissimus vir.*] Romanus, vt creditur, & qui fortassis prædia ad Lubram haberet. Ceterum alij in Martyrologijs Marciani nominantur, & quidem martyres nōnulli, vt is, qui Terdonæ Episcopus Traiano Cæsare pro Christi gloria martyriū subijt prid. Non. Mart. & qui Romæ cum Petro, Iouino, Thecla, Cassiano, & Theorico varie cruciatus, pro Christo mortem oppetijt vij. Kal. April. & qui in Aegypto cum Nicandro, & Apollonio in Maximiana persecutione cæsus est Non. Iun. & qui in eadem prouincia cum Marco fratre, sociisq. innumerabilibus ob Christi confessionem varie tortus, martyrij cursum confecit iiij. Non. Octob. & qui Nicomediæ cum Luciano, Floria-

no,

no,Heraclio,Floro, & Vrſa virgine pro veri Dei cultu fortiter pugnans, occubuit vij. Kal. Nouemb. & qui in Africa cum Satyriano fratre in perſecutione Vandalica Genſerici Regis imperio pro fide catholica quadrigis per ſpineta raptatus, martyrij coronam accepit, xvii. Kal. Nouemb. Nonnulli confeſſores; vt is, qui B. Petri Apoſtolorum Principis diſcipulus, Syracuſanæ vrbis Epiſcopus ab eo conſecratus, magnam hominum multitudinem ad Chriſti fidem traduxit: & qui Rauennæ Epiſcopus à Deo demiſſa columba electus eſt: & qui Antiſiodori presb. vita pie ſanctéq. acta, quieuit in Domino.

Vt ſileantur alij Marciani, qui à christiana religione abhorrentes, diuerſis temporibus, diuerſiſq. in Prouincijs, cũ Præſidis, aut Præfecti munere fungerẽtur, Chriſtianos vexarunt: vt is, qui, Diocletiano Cæſare, Syriæ præfuit, & Celſum filium puerum, & Iulianum, eiuſq. coniugem Baſiliſſam virginem, quòd Chriſtũ Ieſum libere confiterentur, occidit, v. Id. Ianuar. & qui Ciliciæ Præfectus Iulianum item Idolorum cultus deteſtantem, & in Chriſti confeſſione conſtantem, culeo inſutum in mare demerſit xvij. kal. April. & qui Spoleti Præſes Diocletiano Imperatore, Carpophorũ presb. & Abundium Diac. de quibus ſupra memorauimus, martyrio affecit, iv. Id. Decemb. & cet.

X ¶ *Obtulit eis vrceum cum aqua.*] Id ipſum antea à B. Romano martyre factum in geſtis S. Lau-

Laurentij iisdem pæne verbis in hunc modum describitur;

Tum Decius furore, ac dolore percitus, ait ad Valerianum, Arte magica victi sumus: iussitq; beatum Laurentium solui à catasta, & eleuari. Porro Romanus vrceum afferens cum aqua, opportunitatem captabat, qua eum offerret B. Laurentio. Cœpit autem animo æstuare Decius, & præcepit B. Laurentium reddi Hippolyto tantum in palatio. Tum Romanus accessit, & aquam offerens, misit se ad pedes B. Laurẽtij, rogauitq; cum lachrymis, vt baptizaretur; & acceptam aquam benedixit, & baptizauit eum, & cet. ex Sur. vol. iv.

Y ¶ *In prædium suum.*] Exempla secuta earum, quas superius nominauimus, feminarum. Mos autem erat nõ Ethnicorum modo, sed Christianorum etiã, quod ante significauimus, vt mortuorum cadauera extra vrbem prope viam funerarent. Hinc vsus manauit, vt viatorem epitaphia, sepulcrorumq. eclogia compellarent. Fidelium quoq. cœmeteria pæne omnia extra vrbis mœnia fuisse admonuimus, præsertim persecutionũ temporibus, quando Christianis cryptarũ, & arenariarum latebræ vicem oratoriorum, & ecclesiarum explebant. Ceterum in hoc B. Theodoræ prædio, quod ad viam Flaminiam erat, tempore procedente beatiss. Martt. Abundij, & Abundantij nomine ædem exstructam constat, quæ etiam nunc cernitur; & oppidum

Ari-

Arinianum, quod ibidem eſt, B. Gregorij Magni Ro. Pont. ætate ædificatum, legiſſe ſe Blondus affirmat, & à proxima Ara Iani apellatum.

Z ¶ *Milliario ab vrbe Roma* xxviij.] Hodie xx. tantum numerantur, hac, vt putamus, de cauſa: quòd olim & iuſta erãt milliaria, hoc eſt, breuiora, quã hodie ſunt, ſingulaq. columnis lapideis diſtincta, & via Flaminia (quod ex illius apparet veſtigijs) agrum Veiẽtem ſecãs, & per ſummos colles ducta, multos flexus, atq. anfractus habebat: poſteris vero temporibus ea ob vetuſtatem incuriámq. corrupta & interrupta, dum diuerticula, & compendia quæruntur, breuitatis magis, quàm facilitatis eſt habita ratio. Atque hoc modo factum eſt, vt iter ab vrbe Roma ad oppidum Arinianum, breuius quidem ſit: ſed ipſa milliaria, quæ xx. eſſe dicuntur, aliquanto longiora ſint, quam mille paſſus. Eadem ratione Ameria abeſt Roma, teſte Cicerone in orat. pro Roſcio Amerino, ſex & quĩquaginta millia paſſuum, quæ tamen nunc xliv. ſunt. Sulmo etiam, vt Ouidio elegia x. placet, ab vrbe Roma diſtat XC. milliaribus; quæ itidẽ ad lxx. redacta ſunt, nulla viæ, ſiue itineris facta mutatione.

NOTAE AD PRIMAE INuentionis atq. Tranſlationis hiſtoriam.

1 ¶ P*iiſsimo, & æterno Auguſto, Othone Magno III. Imp.*] Ethnica adulatio, & aſſentatio Romanis Principibus hæc, atq. alia cogno-

 gno-

gnomina tribuit. Magni autẽ cognomen, Othonis primi, aui huius proprium fuit. Is enim post Henrici patris, Saxonum Ducis, obitum, Germaniæ regnũ adeptus, feliciter annis XXXVI. mensibus x. diebus vj. administrauit, & à rerum gestarum magnitudine cognomen inuenit. A Ioanne xij. Ro. Pont. in Italiam contra Berengarium, eiusq. filium Adelbertum, sæuissimos Tyrannos, & S. R. E. depopulatores euocatus, hostes expulit, pontificiam maiestatem asseruit, Romamq. profectus, in Basilica Vaticana principis Apost. anno Christi C M L X I I. ineunte, viij. kal. Ian. ab ipso Ioanne Imperator Augustus inunctus est, & consecratus; imperat annis XI. mens. iv. dieb. xiij. decessit Nonis Maij in Saxonia an. Christi DCCCCLXXIII.

Cui Otho iunior, filius successit, Rex Germaniæ, puer tres annos natus, à patre anno Domini CMLVIII. tertio Kal. Iunij appellatus, Augustusq. consecratus viuo patre, viii. Kal. Ian. Romæ in Vaticano à Ioanne xiij. ineunte anno Christi CMLXVIII. imperauitque post patris mortem an. X. mens. vii. dieb. xi. vsq. ad annum salutis CMXXCIII. quo, viij. seu vj. Id Decemb. Romæ obijt ætatis suæ an. XXIX. conditusque est marmoreo sepulcro in Paradiso, hoc est, in atrio Basilicæ Vaticanæ. Huic quoque facta cognomen triplex Rubei, Sanguinarij, & Pallidæ mortis Sarracenorum, indiderunt.

In cuius locum, omnium Procerum Germanici

nici regni consensu suffectus est filius, Otho hic iij. annos natus xviij. Mirabilia mũdi postea ob eximias virtutes cognominatus: qui anno salutis CMXCVI. à Gregorio V. Pont. max. v. Id. Maij, vel Iunij, die Pentecostes Romæ in Vaticano vna cum Maria coniuge coronam Imperij sumpsit: regnauitq. an. XII. M. VI. D. II. imperauit an. IV. M. VII. D. XX. regnauit, & imperauit an. XVII. M. I. D. XXI. Cum ex vrbe Roma, quam iam quartum intrauerat, & Domini Natalicia celebrauerat, Rauennam rediret, ex vaticinio S. Romualdi (qui Rauenna discedenti prædixerat, si Romam iret, ipsum nõ amplius Rauennam visurum) excessit è uita apud Paternum, agri Cæsenatis pagum, via Aemilia xij. seu v. kal. Feb. an. M. I. Cadauer delatum est Aquisgranum. Fuit hic Otho bellica virtute auo inferior, religione, ac pietate, & patre, & auo longe superior, vt merito pijssimus nuncupetur. Auctores Liutprandus lib. vi. Lambertus, Leo Ostien. lib. ij. Chron. Casinen. Hermãnus, Sigebertus, Otho Frisingen. episc. lib. vj. Conradus Abbas Vrsperg. item Panuinius, Sigonius, & cet.

2 ¶ *Siluestri Papæ.*] Secũdi scilicet, qui natione Gallus ex prouincia Aquitania, professione monachus Benedictinus Monasterij Aurelian. diœcesis Floriacensis, antea Gerebertus vocatus, vir fuit (vt Aimoinus lib. v. de rebus gestis Francorũ cap. xlvi. Guilielmus bibliothecarius, & ve-

tuſtiſſimus liber regni Siciliæ, qui eſt in bibliotheca Vaticana, aliiq. teſtantur) doctiſſimus, mathematicus, & philoſophus egregius; & propter inſignem doctrinam cum ſingulari probitate coniunctam, primo Archiepiſcopus Remenſis, deinde Rauennas, hortatu Imperatoris Othonis iij. à clero, S. P. Q. R. Pontifex creatus Gregorio V. ſucceſſit, kal. Nouẽb. CMXCVIII. ſeditq. an. IIII. M. VI. D. XII. obiit iv. Id. Maij. an. Chriſti MIII. Platina, Panuinius, Sigonius. Quapropter quæ de illius exitu Martinum Ciſterciẽſem ſecutus, Platina fabulatur, valde ſunt & abſurda, & inter ſe pugnãtia, atq. intolerabilem ſcriptorum in rebus alioqui grauiſſimis negligentiam inſcitiamq. coarguunt. Hanc porro maculam, quæ imperitorum hominum vitio in optimi & ſapiẽtiſſimi Pontificis nomine penitus inſedit atq. inueterauit, Panuinius grauiſſimis rationibus eluit: eademq. grauitate confutat ea, quæ ſimili, aut vecordia aut temeritate & conficta, & credita ſunt de Ioanne, Anglica femina, quam pro Pontifice inter Leonem iv. & Benedictum iij. intruſerunt.

3 ¶ *Quidam Epiſcopus Adelbertus.*] Cuius vita religioſe ſancteq. traducta, & glorioſa pro Chriſti prædicatione mors obita, ex anonymo, ſed bonæ fidei, eiuſq. familiari auctore deſcribitur apud Surium ii. vol. ix. kal. Maij. Is autem in Boemia parentibus opulentia, & regio ſanguine illuſtribus natus, Voicechus, hoc eſt, exercitus

con-

consolatio, patria lingua est appellatus. Subactis vero, & ad Christi fidem traductis Sclauorum, siue Slauorum gentibus (de quibus paulo post dicetur) magnus Otho I. Imperator vrbem insignem Magdeburgum in Saxonia ad flumen Albim condidit; metropolimq. Slauis constituit; eiq. regni atq. imperij sui anno XXXV. primum Archiepiscopum præfecit virum egregia sanctitate Adelbertum, seu Adalbertũ, qui annis XII. eam ecclesiam pie ac sapienter gubernauit. Ad hanc vrbem studiorum causa missus puer Voicechus, & sacro chrismate ab Archiepiscopo inunctus, & confirmatus, eius nomen accepit, atq. Adelbertus deinceps est nuncupatus. Cum annos ix. in litterarũ, bonarumq. artium studijs posuisset, in patriam reuertitur, vbi postea mortuo Pragæ Episcopo, in eius locum summa Ducis, populiq. volũtate, & consensione sufficitur, & ab Vuilligiso Archiepiscopo Mogũtino, præsente Othone II. Augusto, Archiepiscopus consecratur.

4 ¶ *Hic dum in Sclauonia esset Episcopus.*] Boemiam intellige, sic enim Blondus lib. viij. Decadis I. Compertum habemus, inquit, Sclauorum gentem, quam vltra Danubium sedes habere, & socerum, filiumq. Mauricij, illis oppositos fuisse diximus, tunc primum oram Adriatici sinus dextri littoris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse, vt quidquid prius Istria, & Dalmatia dicebatur, ad tempora vsq. nostra di-

catur Sclauonia. Nec tamē illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidē locutionis similitudo, ac pæne proprietas ostendit eos, qui nunc Poloni, & Boemi dicuntur, ex Sclauorum reliquijs fuisse. Incoluerunt autem ea loca Vandali, quos credendū est, quando ad Romanorum inuadendas prouincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Sclaui paulo post superuenientes, ita locutiones miscuere, vt ex vtraque tertiam effecerint, quæ pro regionis, & ducum diuersitate, partim Boemica, partim Polonica postmodum sit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus, Sclauorum reliquiæ apud Saxones; quorū coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ nunc vtuntur, Sclauonicam locutionem. Idem lib. i. dec. ij. Carolus magnus Sclauos; gentem Danubij accolam vnica æstate perdomuit. Idem de Istria scribens; Quæ litteræ postea appellatæ sint Sclauonicæ à Sclauonibus, Germaniæ olim populis, quos nūc appellant Boemos, à quibus regio Dalmatiæ Istris contermina, paulo post functum vita B. Hieronymum fuit occupata, & semper postea, sicut nunc quoq. fit, Sclauonia est dicta, & cet.

Raphael quoque Valater. lib. viij. de Illyrico scribens; In sequentibus vero temporibus, inquit, Sclaui, dicti sunt, à Græcis autem Sclaueni, de quorum origine Procopius græcus auctor,

ſic ſcribit; Sclaueni gẽs Scythica, Iuſtiniani tempore in Illyricum irruerunt, multaſque ſtrages ediderunt; contra eos Imperator exercitum miſit Germanorũ, qui multos ex eis interfecerunt. Sclaueni nihilominus prædas egerunt, & incommoda multa vicinis intulerunt; Iſtrumque nequeuntes tranſire, ſe domum receperũt. Poſtea vero paulatim Gepidis militantes, ſupra capita omnium emerſere, ac Iſtrum tranſeuntes, Imperij Romani loca occupauere, interq. Illyricos conſtitere, & cet.

Hæc Volaterranus ex tertio libro Procopij de bello Gothico: apud quẽ tamẽ quædã verſio nõ Sclauenos, ſed Sclauinos habet, aliàs Slauenos. Ceterũ quos Sclauinos, ſeu Sclauenos, Sclauos, ſeu Sclauones, & Sclauoniã hi auctores ſcribũt, ij à quibuſdã Slauonia, Slaui, & Slauones vocãtur.

Slauorum autem populi (ſi Helmoldo presbytero eccleſiæ Lubecenſis, qui Slauorum chronica ante annos CCCCXXX. conſcripſit, credimus) multi ſunt, incolentes littus Baltici maris: cuius ſinus ab occidentali oceano iuxta vrbem Hamburgam, orientem verſus porrigitur; Balteus idcirco appellatus, quòd inſtar baltei longo tractu in Græciam vſq. per Scythicas regiones extendatur. Idemq. mare barbarum, ſiue Scythicum pelagus, à barbaris, quas alluit, gentibus, nominatur. Hoc autem mare multæ circumſidẽt nationes. Dani ſiquidem, & qui Northmanni vocantur, ſeptentrionale littus, om-

nesq. eius insulas obtinent. Ad littus vero australe Slauorum incolunt gentes: quorum ab Oriente primi sunt Russi, siue Ruteni, deinde Poloni habentes à Septentrione Prussos, seu Prutenos, à meridie Boemos, Morauos, siue Carinthos, atq. Sorauos. Quod si Vngaria in Slauoniæ partem adijciatur, vt quidam volunt, Slauonicæ linguæ fines latissimè proferentur. Omnes has regiones, præter Prusiam, Helmoldus, cum suam historiam scriberet, christianam religionē tenuisse testatur, quam vna cum suo Rege Sueropilo, Cyrilli, & Methodij fratrū prædicationibus à Dalmatis, Slauisq. susceptam Adriano iij. vt Platina in Ioanne xiiij. vt alij volunt, Nicolao I. Ro. Pont. Ludouico II. Imp. anno Christi circiter DCCCLX. narrant Chron. Polon. Volater. lib. viij. Bonfin. lib. x. Decad. I. Blond. dec. ij. lib. ij.

Prutenos autem multis naturæ bonis alioqui abundantes idem Helmoldus sua ætate affirmat à Christi cultu sic abhorruisse, vt eius prædicatores immaniter ad necem vsq. persequerentur. Eius rei testem esse, illustrem Boemiæ Episcopū Adelbertum, apud illos martyrio coronatum: quam rem hoc loco inuentionis, & translationis scriptor attingit, Hi tandem Honorio iij. summo Pontifice, & Friderico secundo Imp. (qui coronatus, & consecratus est Augustus Romæ in Basilica Vaticana Principis Apost. x. kal. Decemb. anno Domini MCCXX.) à Theuto-

nibus

nibus coacti, Christianam fidem susceperunt. Genebr.

5 ¶ *Episcopatũ deseruit, & monasticũ habitũ concupiuit.*] Etsi enim vir sanctus in eo magistratu ita se gessit, nihil vt prætermitteret, quod boni Pastoris esse videretur: cum tamen frustra laboraret, perditosq. ac profligatos populi sui mores, & vitia, nullis rationibus emendare posset; desperata illius salute, tempori cedendum ratus, episcopatum reliquit, Romamq. eo consilio venit; vt cum Apostolorũ Martyrumq. memorias veneratus esset, Hierosolymam religionis gratia peregrinaretur. Itaq. vrbe egressus, & Palæstinam animo versans, ad Cœnobium Casinense, sancti Benedicti disciplina, & tumulo clarum, peruenit. Ibi Abbatis, & Monachorum monitis ab Hierosolymitana profectione deterritus, cogitauit ijs in locis consistere; sed Nili, Græci Monachi cohortatione animatus, Romã rediјt, & in Monasterio S. Bonifacij Monasticũ habitum sumpsit. Auctor idem, & præterea Leo Ostiensis in Chron. Casinen. lib. ij. cap. xvij.

6 ¶ *Mansit autem in ecclesia S. Bonifacij.*] Hic est s. Bonifacius ciuis Romanus, qui, vt supra memorauimus; peccati pœnitens, longissimam peregrinationem suscepit, & in conquirendis, sepeliendisque Martt. corporibus occupatus, apud Tarsum Ciliciæ, Diocletiano, & Maximiano Impp. eo nomine comprehensus est, varijsq. cruciamentis affectus, demum prid. Id. Maij

ab-

abſciſſis ceruicibus, martyrij palmam accepit: cuius ſocij quingentis ſolidis corpus illius redemerunt, & vnguentis perfuſum, linteoq. obuolutum, Romam transferri curarunt: vbi via Latina primo ſepultum eſt anno Domini circiter CCCV. Nonis Iunij: B. R. Surius Tomo iij. ex Simeone Logotheta, Ado, & cet. Deinde tempore procedente deportatum eſt in Eccleſiam, eius nomine ab Aglae nobili matrona in Auentino ædificatam: quæ poſterioribus ſæculis, S. Alexij nuncupata eſt, ab eius videlicet corpore, quod ex proximis Eufemiani patris ædibus, quæ in Monaſterium poſtea conuerſæ ſunt, elatum, & in eccleſia titulo S. Bonifacij, ingenti pompa, & magnis honoribus ſepultum fuiſſe, memoriæ prodidit Antonius Allius presb. lib. viij. hiſtoriæ de Sanctis, ad Nicolaum v. Pont. max. quæ hiſtoria manu ſcripta in bibliotheca Vaticana ſeruatur. Metaphraſtes templo S. Petri illatum refert: ſed poſtea in ædem s. Bonifacij deportatum eſt, vbi nunc cum eiuſdem reliquijs requieſcit: atq. idcirco in eius cœnobij tabulis, Eccleſia ſanctorum Bonifacij, & Alexij communiter appellatur.

7 ¶ *Dies plurimos.*] Siquidem ter Romam venit, primum ex Boemia, poſt mortem Othonis II. Imp. anno Domini CMXXCIIII. iterũ paulo poſt ex Monaſterio Caſinate, cum in monaſticæ vitæ inſtituto quinquennium compleuit. tunc à Boemis reuocatus, & Romani Ponti-

ficis

ficis Ioannis xvi. Abbatisq. imperio ad Episcopatum reuersus, cum apud eos oleum atq. operá perderet, vt dici solet, tertio Romam, cœnobiumq. repetiit, vbi tamdiu fuit, donec rursus ad ecclesiam suam, & gregem redire iussus, Othone iij. Imp. & Siluestro ij. Pont. martyrio coronatur, vt infra dicetur.

8 ¶ *Et ibi regulariter vitam duxit.*] In cœnobio enim s. Bonifacij per idem tempus, s. Benedicti disciplina sub Leone Abbate florebat. hac de re sic fere legitur apud Surium, Admonitus à monachis Casinatibus Adelbertus consilium peregrinationis repudiauit; Nilumq. veneranda canicie monachum adit, ei se in disciplinam tradit, amplexusq. genua senis, in hoc firmus hærebat.

Non negat pater Nilus: Ast, inquit, homo ego sum Græcus; melius conueniunt, cum quibus hæc agas, monachi Latini. Redeas Romam, nutricem sanctorum filiorum: quære nobilem Abbatem amicum nostrum, Leonem; dic te à me missum, rudem discipulũ ad talem magistrum. Hoc duce itineris, prælia Dei secutus accede. Fecit, vt homo Dei bonus dixit: ad s. Bonifacium monachalem vestem accepit, sub Abbate, regula duce, militauit, pedem iunxit obedientiæ imperio, & tanquam ad epulas, ita ad complenda iussa festinus: & si quis quid præcepit, adeo lætus, quo plus vile erat, seruitium omne libens facit: cuncta humilia diligẽti studio in se format,

vt ad

vt ad Dei ſimilitudinem promptius ſcandat. obliuiſcitur ſe ipſum, factus paruulus in medio fratrum. Coquinas purgat, hebdomadas nitidiſſime procurat, ſcutellas lauat; & ad cocorum neceſſaria cuncta curſu peruolat, manibus fratrum aquam de puteo miniſtrat, mane ad clauſtra, veſpere & meridie ad menſam aquas humero apportat. Vt enim veſpere, mane, & meridie, integræ congregationi ſeruiret, talem obedientiam de Abbate rogans accepit, & cet.

9 ¶ *Deniq. cum domnus Otho Romam veniſſet.*] Ad coronam videlicet imperatoriam ſuſcipiendam, qua v. Idus Maij, ſiue Iunij, qui dies erat Pentecoſtes, anno Chriſti CMXCVI. à Gregorio V. diximus inſignitum, & Auguſtũ appellatum. Hũc eius primum ad vrbem Romã aduentum, & eã aduentus cauſam fuiſſe narrant ſcriptor vitæ s. Adelberti, & Sigo. Quater enim Romam adiit hic Otho: iterũ cum Gregoriũ Pont. à ſeditioſis expulſum, x. poſtquã exactus fuerat, menſe, in priſtinam ſedem reſtituit, anno Chriſti CMXCVI. ſiue CMXCVII. & ſeditionis auctores dignis pœnis, ſuppliciiſq. affecit. Quod quidem ob beneficium ab eodem Pont. imperiali diademate tum redimitum, nonnulli affirmant, veniſſeq. primum ad vrbem ſub Ioannis xvi. Pont. mortem, qui è vita exceſſit ix. kal. Iulij CMXCV. Panuinius, & Platina, qui Othonem tertium anno ſalutis MII. coronatum Auguſtum refert. Sed de annorum numero ac tempo-

porum ratione mira est inter ſcriptores diſſenſio: nobis ſatis eſſe cenſemus, ſi eorum, quæ dicimus; vnum aliquem idoneum habeamus auctorem.

10 ¶ *Et ei epiſcopatum reſtituere curauit, dicens non eſſe bonum, ſuam ſponſam relinquere.*] Qui vitam S. Adelberti litteris conſignauit, Archiepiſcopum Moguntinum dicit auctorẽ fuiſſe Gregorio V. Adelberti ad ſuum epiſcopatũ iterum remittendi. Idem refert etiam Leo Oſtien. lib. ii. cap. xvii. Sed veriſimile eſt præsẽtis Imperatoris etiam acceſſiſſe auctoritatem; quod hic ſignificat ſcriptor. Quocirca, vt ibidem memoratur, cum à Pontificis Imperio & voluntate diſſentire non poſſet, eum alloquens;

Hoſtis, inquit, quieti meæ inuidet, qui vos ſub ſtimulo inſtigat, vt eò me redire compellatis, vbi animarum fructum non faciam, detrimẽta animæ meæ immania capiam. Mitiga ærumnam meam, defectui meo remedium appone, triſti receſſui meo da vel vnum ſolatium. Si audiunt oues meæ, quam clamo, vocem, viuens morior cum eis; ſin minus, pietas tua mihi ſuccurrat, vt verba vitæ eis ſpernentibus, cum licentia tua vadam ad exteras, & incultas gentes, quæ neſciunt nomen domini. Acquieuit libens voluntati hominis Dei Papa Gregorius. Relinquit S. Adalbertus monaſterium non ſine magno planctu ſuo & fratrum, moleſte ferens ruptam quietem; ſed habens de illo martyrio ſpem viuam, cuius

in ſuo

in ſuo pectore ardebat longum deſiderium, & cet.

Ne longum faciam, ſanctus Epiſcopus, cum Imp. Othone, vt idem auctor ſcribit, ab vrbe profectus, eodem anno CMXCVI. ſiue, CMXCVII. tranſcendit Alpes; inde ad vlterioris Galliæ ſacroſancta loca religionis cauſa pedibus peregrinatus, & ſepulcrum S. Martini apud Turones, S. Dionyſij apud Pariſios, S. Mauri apud Andegauenſes, & S. Benedicti cœnobium Floriacẽſe pie veneratus, ad Othonem, à quo mirifice colebatur, reuertitur, atque apud eum diebus aliquot commoratur.

11 *Et a ſuis non eſſet receptus.*] Ab Imperatore Othone digreſſus epiſcopus, ducem Polonorum Boleſlaum petit; cuius opera nuncios ad populum ſibi concreditum mittit, vt, an ſe recipere velint, intelligat. Illi reſponſionem contumeliarum plenam reportant;

Bene venias, inquiunt Boemi, ad non ſemel refutatam plebem. mira res: ad populum iam ſponte venis, quem ſemper inuitum vocare & retinere neceſſe fuit: ſcimus quid cogites, ò homo; omnino nolumus; nec eſt tibi locus in populo tuo, qui vis vindicare occiſos fratres tuos vulnere magno (etenim Boleſlaus Boemorũ dux quatuor germanos fratres S. Adelberti, & quidẽ innocẽtes, crudeliter interfecerat) Accipiẽs ille libellum repudij, & ſuperborum contumelijs non minus exhilaratus, quàm ſolent homi-

nes

nes, cum præter ſpem lætum nuncium, & honores ſibi delatos accipiunt; Dirupiſti, inquit, Domine, vincula mea. Hoc eſt, quod expectans expectaui, deſiderio deſideraui. Ablatum eſt periculum meum. Qua poſſim ratione illum paſcere gregem, qui in faciem reſpondet, nolle ſe me habere paſtorem? Euge, nō eſt quod timeam amplius Papam, nec triſtia ferentem Metropolitani immitis epiſtolam. Qui iam ante paganicis operibus in fugam me compulerūt, ecce palam dicunt, Nolumus te. Igitur ſoluto fune liber Epiſcopus apprehendit circumfluentibus animis proſequi deſiderium, quod in corde ardebat, ſpecioſi martyrij, apoſtolica ad hoc vſus licentia: duoſq. ſocios, quos putabat ſacro bello futuros aptiores, magiſque idoneos portando Euangelio, itineris comites deligit. Prius tamen, vt mater regula docet, & viua verba patrum lingua monent, oratione fratrum, quaſi ferrea chlamyde munitus, ad agonem currere cœpit.

12 ¶ *In aliam Sclauoniam, in qua erant Gentiles.*] Pruſſiam ſignificat. nam hoc etiam habet narratio, quàm ex Surij tomo ſecūdo adſcribere cœpimus: ſic enim ſequitur; Ducem autem Boleſlaum, à quo vehementer diligebatur, rogat, vt ſe adiuuet, videns videat, quomodo in terram Pruſſorum nauigio ſe exponat ob quærendas animas, & vomere Dei proſcindendas incultas gentes. Complet dux iuſſa ſpiritualis patris. Eſt in parte regni ciuitas Gneſna, vbi ſacro corpori

pla-

placuit quiescere, vbi mille miraculis fulget. Ibi ergo, quia in via sua erat, Missam, cuius longo tempore silentium exercuerat, celebrat, sacras hostias oblaturus, viua mox & ipse Christo futurus. Baptizat populum grandem nimis. Inde nauim conscendit, non post multos dies, Deum nescientibus illabuntur Prussorum terris. Festinantes vero nautæ sanctum onus deponunt, & nocturno auxilio remeãtes, securam fugam capessunt. Ergo miles Dei cum duobus sociis intrauit in paruum quendam locum: Inde conto inter scapulas à barbaro percussus, forasq. eiectus, venit in mercatum, vbi ad circumfusam multitudinem verbum salutis prædicare instituit: sed à feris hominibus statim abire iussus, ad Luiticos, alias, Vilsos, quorum linguam callebat, iter arripuit, & cet.

13 ¶ *Interfecerunt eum.*] Nono Kal. Maij, sexta nimirum feria maioris hebdomadæ, post peractum sub dio Missæ sacrificium, cum fessus de via sanctus Episcopus in medio itinere sese quieti dedisset, Ibi repente à superuenientibus armatis barbaris comprehensus, vinculisq. constrictus, ad montis verticem rapitur, vbi septem lanceis transfixus, eodem die martyr migrauit in cælum, quo Dominus noster Iesus Christus pro salute mundi suffixus est cruci. Duos autem eius socios barbari vinctos abducunt. sacrum B. Martyris caput præcidunt, idq. vna cum corpore caute ac diligenter asseruant, non quidem re-

ligio-

ligionis, sed auaritiæ causa: sperabant enim se vtrumque Christianis finitimis vendituros: neque ea spes illos fefellit. Nam pius, ac religiosus Poloniæ Dux, Boleslaus (quem cognomento Crobium, sub idem tempus primum Poloniæ Regem à Ro. Pont. & Imperatore appellatum fuisse testantur Chron. Polon.) ingenti pretio reliquias sanctas redemit, vt ab eodem auctore narratur.

In chronicis etiam Ricardi, monachi Cluniacensis, quæ manu exarata in Bibliotheca Vaticana asseruantur, ita scriptum est; Per idem, inquit, tempus (Othone videlicet tertio Imp. & Ioãne XVI. Pont. max.) S. Adelbertus, natione Boemus, primo Episcopus Pragensis, reuelante Deo in Pannoniam veniens, S. Stephanum primum Regem Vngarorum cum multis baptizauit: deinde Poloniam transiens, eos in fide confirmauit: & post Prussiam ingreditur, vbi fidem prædicãdo, martyrio coronatur. Vsuardus item in suo Martyrologio sic; ix. kal. Maij, In Praga Boemiæ, natalis B. Adelberti Episcopi; qui, cum genti Slauorum verbum vitæ prædicaret, à Paganis septies perfossus, & capite truncatus, tribus diebus ab aquila custoditus est. Maurolycus etiam eum scribit natione Boemum, in Saxonia educatum, Pragensem Episcopum, in Prussia martyrium passum; cadauer in Poloniam relatum, cui Boleslaus Rex apud vrbem Gnesnam tumulum insignem erexerit.

14 ¶ *In Sclauoniam pergit ad educendas Romam reliquias B. Martyris Adelberti.*] Ea res ab historicis, chronographisq. prætermissa est. Ne vero à Maurolyci Martyrologio, ceterisq. discrepare auctoribus videatur, qui huius martyris corpus in Polonia sepultum affirmant, animaduertēdum est, hoc loco nō corpus, sed reliquias deportatas, significari, hoc est, partē aliquam sacri corporis; id, quod proximis verbis indicare videtur, cum addit; Qui manus eius auferēs, auro, & gemmis mirè exornauit, & ecclesiam nomini eius, & cet. quo sensu à sacris scriptoribus sæpe vox hæc vsurpatur.

Non ignoramus tamē, hoc vocabulum apud profanos auctores interdum pro cineribus accipi, qui, ethnico more combustis humanis cadaueribus, colligebantur, atque vrnæ, sepulcroq. inferebantur: Suetonius in Aug. cap. c. Senatorum humeris delatus in campum, crematusq. reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibusq. nudis, aç in Mausoleo condiderunt. In Caligula, cap. iij. In Nerone, cap. L. In Domitiano, cap. viij. Monumentum diruit per milites: ossaq. & reliquias, quæ inerant, mari mersit, & cap. xvij. Exstat & C. Plinij ad Traianum Imp. Epistola De reliquijs sepultorum transferendis. Eodem modo accipitur à Poetis, & à Modestino in L. Quidā de cond. Instit.

Christiani, sacriq. scriptores reliquias voca-

ru n:,

runt, Sãctorum nunc ipsa integra corpora, siue, consumptis ceteris partibus, ossa omnia, veluti hic idem auctor in extrema narratione, cum ait, Eorum sanctæ reliquiæ inuentæ sunt, siue translatæ, & cet. quas ipsas toties ante vocauerat corpora: nunc aliquam eorum partem, vel ipsos cineres, vt cum B. Ignatij à leonibus deuorati, & Martyrum igni crematorum reliquiæ collectæ dicuntur. Quo loquẽdi genere, aut veterum Latinorum consuetudinem, aut grauiorem fortasse causam, & rationem secuti sunt, eam scilicet: quòd, cum duæ sint hominis partes, anima, & corpus, illa potior, atque præstantior, vinculis corporis libera, & soluta, in cælum migrat, ac redit: hoc relictum in terra sepulturæ datur, & reliquiarum nomine nuncupatur. Quod autem latine Reliquiæ, hoc idẽ λείψανα græce significãt tã apud sacros, quã apud profanos scriptores. Potest & illud dici, Othonem eo animo iter suscepisse trans Alpes, vt S. martyris corpus Romam deferret: sed cum forte comperisset illud à Boleslao Polonorum duce coemptum, substitisse, & sacris beati martyris manibus donatum, reuertisse.

15 ¶ *Et Ecclesiam nomine eius inter duos Pontes fabricauit.*] Id ab ipso factum oportuit anno Christi MI. quo anno is in Italiam magna celeritate se retulit, & in Campaniam contento cursu profectus, Capuam, à Saracenis occupatam, non minore felicitate recepit, quam virtute ho-

ſtes è finibus expulit; tunc bellica cura, & labore perfunctus, vt piaculares functiones ſibi iam pridem à beato Romualdo, quòd Creſcentem, ſiue Creſcentium, Conſulem Romanum, contra interpoſitam fidem occidiſſet, iniunctas, obiret (cum iam antea eo nomine apud Rauennam in S. Apollinaris Claſſenſi cœnobio, cui idem Imperator ipſum Romualdum Abbatem præfecerat, totam Quadrageſimam cum paucis familiaribus, inediæ, ac pſalmodiæ deditus, in ſtorea cubans, & ſubter purpuram, atque intimã tunicam cilicio indutus, tranſegiſſet) Caſinum adijt, duaſq. coronas argenteas S. Benedicto donauit; Inde nudis pedibus ad Garganum montem contendit, Archangeli Michaelis numine celebrem: poſteà patrio aduerſus Beneuentanos odio inflammatus, S. Paulini, Nolani Epiſcopi, oſſa Beneuento ſublata, Romam aſportauit; quæ cum S. Bartholomæi corpore in inſula Tiberina condita ſunt. Tunc ergo Romã tertio venit Imperator Otho. Quare hoc anno Eccleſiam S. Adelberto Epiſc. & mart. ab eo ædificatam credimus, in qua ſtatim Apoſtoli collocata ſint oſſa, quæ pater Otho II. Beneuento hoſtiliter propter oppidanorum perfidiam direpto, vt maiorem eis dolorem inureret, inde poſtremo imperij ſui anno extulerat, Romamq. traducta, vt in Germaniam transferrentur, in Tiberis Inſula Lycaonia collocarat; quod Platina in Benedicti vij. vita ſignificat, vbi de Othone II. loquens,

quens, In Beneuentanos, inquit, conuersus, vrbẽ capit, & incendit, translato inde S. Bartholomæi corpore, Romæq. in Insula Tiberina collocato, eo loci maxime, qui olim Iouis hostia Lycaonia dicebatur; quiq. triremis puppim præsefert, & cet. Qua quidem in Insula tria Idolorum templa quōdam fuisse legimus, Iouis Lycaonij, vnde Insula nomen accepit, Aesculapij, & Fauni. Fieri autem potest, vt à Romanis Pontificibus aliquod eorum Christiano ritu in Ecclesiam conuersum fuerit, Deoq. immortali dicatum, vbi S. Bartholomæi Apostoli, & Paulini Episc. reliquiæ positæ sint, seruatæq. tantisper, dum ad Aesculapij fanum constructa ab Othone III. Basilica S. Adelberti, sedem mutarint. Ibi tum porphyretico labro recōditæ, honorifice, ac pie coluntur. Atq. hæc causa est, cur ea postea Ecclesia S. Bartholomæi nomine sit appellata.

16 ¶ *Inter duos Pontes.*] Rerum ecclesiasticarum recentiores scriptores hanc Basilicam titulum à Leone x. in quinta illa, & numerosa vnius & triginta Cardinalium creatione, anno salutis MDXVII. factum perhibent, appellatumq. S. Bartholomæi in Insula, siue, Inter Pontes: & Platina in vita Gelasij II. Vrbanum II. ab aduersarijs in Insula Lycaonia inter duos Pontes obsessum fuisse commemorat, anno MXCIIX. Ceterum alter Pons, qui insulam urbi coniungit, ab auctore Fabricius dictus est, quod inscriptus titulus indicat, L. FABRICIVS. C. F. CVR.

 VIAR.

VIAR. FACIVNDVM. COERAVIT. Hodie, Quatuor capitum, vulgo vocatur, ab Iani, siue Termini, quatrifrontis marmoreis simulacris, in Pontis aditu, humi defixis. Alter item, qui Trãstiberinam regionem attingit, ab auctore olim Cestius, modo S. Bartholomæi à proxima B. Apostoli Basilica nuncupatur, à Valentiniano, Valente & Gratiano Impp. aliquando instauratus, vt vetus inscriptio docet. Inter Pontes dicitur ea ratione, qua titulus etiam S. Nicolai Inter imagines, prope Amphitheatrum à Xysto IIII. adiectus. Panuinius. Via Lauicana, Inter duas lauros, nunc XXX. martyres, Diocletiano Imp. coronati dicuntur in Martyrol. nunc SS. Petri & Marcellini Basilica à Constantino Magno condita memoratur: Cœnobium item S. Siluestri, Inter duos hortos, à S. Dionysio Papa constructum legitur.

17 ¶ *Et magnæ dignitati tradidit.*] Multis enim prædijs, muneribus, & priuilegijs eam Basilicã donauit, & exornauit, vt ex Friderici I. Aenobarbi Imp. litteris, quæ in Vaticana bibliotheca retinentur, animaduerti licet: quam liberalitatem æmulatus ipse etiam Fridericus, eandem Basilicam, quam ad Imperatorium ius, ditionemque pertinere pronũciat, nouis priuilegijs, ac beneficijs ornat. Hãc & à Gelasio II. qui anno Christi MCXIX. Romanæ Ecclesiæ mensib. xi. dieb. xxvi. præfuit, instauratam Blondus affirmat lib. ii. Instauratæ Romæ, & ab Alexandro III. synodo

ſynodo Lateranenſi peracta, anno Chriſti M. CLXXIX. antiquo ritu conſecratam Pontificij teſtantur annales. Exſtant quoque litteræ Petri Leonis, ſiue Anacleti Pſeudopapæ ad Angelum, & Briſottũ Presbyteros Eccleſiæ S. Chriſti martyris Adelberti, quæ ſita eſt in Inſula Lycaonia, quæ modo vocatur S. Bartholomæus, ſcriptæ anno Domini M. CXXX. quibus ex verbis intelligimus huic olim Eccleſiæ Sacerdotes eos præfuiſſe, quos Canonicos appellamus. Vt ſileantur ſummi Pontifices, Cæleſtinus III. & Alexander IIII. qui ſacras Indulgentias à ſuperioribus Pontificibus eidem conceſſas Baſilicæ, confirmarunt, & auxerunt.

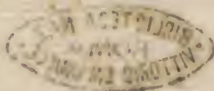
18 ¶ *In Eccleſia B. Abundij, & Abundantij martyrum.*] quæ adhuc exſtat, multis ab hinc ſæculis, exſtructa, vt creditur, ſedatis nimirum perſecutionum procellis. Non eſt ſilentio prætereundum, quod in Senenſi codice manu ſcripto legitur, de altero templo his ſanctis Martyribus iam olim cõſtructo. Eſt enim res memoratu, cognituq; digniſſima. Sic autem ſe habet.

Pipinus Caroli Magni filius (qui à Leone III. Pont. max. anno Chriſti DCCCI. Rex Italiæ inunctus, & conſecratus eſt, regnauitq. vſque ad ann. DCCCX.) cum Romam proficiſcens, ad vrbem Senas perueniſſet, horum ſanctorum Martt. fama commotus, cogitationem de Baſilica illis ædificanda ſuſcepit. Conquiſitis, accerſitiſq. fabris opus grandi pecunia locat. Illi, vt

imperatum erat, prope vrbem via publica in plano loco ad radices montis, qui Plasanus tũc vocabatur, hodie S. Abundij nuncupatur, templi fundamenta primo die iacere incipiunt; postridie ad locũ reuersi, vestigium inchoati operis nullum inueniunt. Quærendo forte, ad verticem montis cum ascendissent, incœptam ibi ædem aspiciunt: demoliti materiam ad plana deportant, & in pristino loco iterãt fundamenta; sed insequenti luce idem, quod pridie acciderat, offenderunt. Rei nouitate, miraculoque attoniti, ac stupefacti, ædificationem templi in cacumine montis diuino nutu, atque angelico ministerio cœptam, alacriter prosequuntur: omnipotẽti Deo grates agentes, qui, vbi templum sibi, sanctisq. Martt. suis ædificari vellet, ostendisset. Igitur regia munificentia, & pietate absoluta est ædes, quam ab Roma reuertens Pipinus, vij. kal. Septemb. sanctis Martt. Abundio, & Abundantio dedicandam, consecrandamq. curauit: amplissimosq. ei annuos censũs attribuit; & Cœnobium amplum sacrarum Virginum ordinis S. Benedicti adiunxit: quod etiam hodie singulari religionis, ac sanctimoniæ laude, famaq. celebratur, & B. Ioannis Columbini, ciuis Senensis, & Iesuatorum auctoris (qui in eodem cœnobio filiam virginẽ Christo dicarat, & tertiã suorum bonorum partẽ benigne, pieq. donarat) sacro corpore nobilitatur. Ex quo non obscure ꝑspicitur, quot ante sæculis hi beatissimi Martt.

in

in honore fuerint apud fideles, & orthodoxos.
19 ¶ *Quæ eſt iuxta montem Soraƈtis.*] Soraƈte, ſiue Soraƈtis, vel Soraƈtes, aut etiã Sorax, mons eſt in Etruria prope Tiberim in finibus Veientum, & Phaliſcorũ, olim Apollini ſacer, vt Virg. lib.xj. Aeneid. Silius lib.vij. & viij. Plin. lib.vij. cap.ij. ſcribunt: poſtea exploſo Idolorum cultu, & nefariæ ſuperſtitionis nube diſcuſſa, ſanƈti Silueſtri primũ ſeceſſu, ac latebra, deinde templo etiã celebris, mutato nomine, vt oppidum ad eius radices Tiberi imminens, ſic mons ipſe, vt Blondus, & Volaterranus ſcribunt, S. Silueſtri à Chriſtianis eſt diƈtus: hodie tam proximũ oppidum, quam mons, S. Hedyſtij, vulgo S. Reſti corrupto vocabulo, appellatur: eiq. beatiſſimo Chriſti Martyri, quem accolæ religioſe colunt, & venerantur, ad radices montis infra oppidum Eccleſia conſtruƈta cernitur, diſtans ab Arinia no circiter tria millia paſſuum.
20 ¶ *Ad Ciuitatem Caſtellanam.*] Sitam via Flaminia, vltra Arinianum, vij. mill. hanc Blondus, & Volaterranus Feſcenniam à Plinio, Feſcennium à Catone, & Strabone vocatã confirmant: Solinus ab Argiuis ædificatam teſtatur.
21 ¶ *Locus captiuus remanſit.*] Ita forte per id tempus, cum hæc litteris mandarentur, Romæ vulgo loquebantur. Quæ vox apud Siculos adhuc eundem retinet intelleƈtum. dicitur enim Cattiua mulier pro uidua, ſuoq. viro priuata. Eodem modo locus hic captiuus vocatur, non
vt

vt latini loquuntur, vinctus, & in alterius potestatem redactus, sed per abusionem, viduus, & priuatus. Siquidem videbatur per sanctarum reliquiarum asportationem desertus, ac derelictus, & quasi viduus, seu viduatus dominis, orbatus patronis, magno denique præsidio, atque ornamento priuatus. Etruscus scriptor hoc Italicum verbum pro mæsto, ægroq. interdum, alias pro inope, atque egeno vsurpat: quo sensu hodieq. à Gallis transalpinis vulgo vsurpatur. Horum significatuum nullus ab hoc loco abhorret.

22 ¶ *Polismartis Ecclesiæ.*] Blondus, & Sigonius Polimartium nominant. hodie vulgo Bomartium vocatur. Oppidulum est in Etruria nunc Balneoregiensis diœcesis, xiv. milliario à Ciuitate Castellana. videtur ergo corrigendus hic locus, scribendumq. Polimartij Ecclesiæ.

23 ¶ *Gallesanæ Ecclesiæ.*] Galliensium Oppidum lib. j. Italiæ illustratæ de Etruria scribens Blondus appellat; Sigonius in Historia de Regno Italiæ, ceteriq. fere scriptores Gallesium, siue Castellum Gallesij. Id situm est in Etruria Castellanam Ciuitatem inter, Ortamq. siue, vt Plinio placet, Hortanũ: distatq. à Tiberi amne paulo amplius M. pass. à Castellana Ciuitate vij. Mill. ab Orta totidem. Multis iam ætatibus hæ tres Ecclesiæ Castellana, Ortana, & Gallesana ab vno Episcopo gubernantur.

F I N I S.

VARIÆ LECTIONES.

pag.	vers.	
9	17	*Sicut in ſacris legibus præcipitur. alias ſicut ſacrilegi puniri præcipiuntur.*
14	vlt.	*Inſtruxerunt Nonis Auguſti; al. viij. Id. Aug.*
17	1	*Poſt dies vero xxij. al. xxv.*
24	13	*Qui ſanctum Iob prouocaſti. al. probaſti.*
	21	*Et temetipſum oſtendiſti in opere claritatis tuæ; al. charitatis.*
	25	*In profundum Tartarum introiſti. al. in fundum Tartaricum.*

Pag. 21 verſ. 8. ad ſpectaculum conuenerãt mortis. ita legendum eſt; non, mortui. Sic & B. Gregorius Magnus loquitur lib. iij. Dialog. cap. xi. de S. Cerbonio Populonij Epiſcopo, qui ab immaniſſimo Gothorum Rege, Totila, urſo ad deuorandum obiectus, & diuinitus ſeruatus eſt, ſcribens, Tunc populus, inquit, qui ad ſpectaculum venerat mortis, magno clamore verſus eſt in admirationem venerationis. Confluxerat ergo multitudo ad ſpectandos SS. Martyres, homines videlicet genere ac virtute nobiles, claros, inſignes, ad ſupplicium mortemq. ob chriſtianæ fidei profeſſionem adductos.

ER-

REGISTRVM,
A B C D E F G H I K.
Omnes ſunt quaterniones.

ROMÆ,

Apud Franciſcum Zanettum.

M. D. LXXXIIII.

